

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİMDALİ
EKONOMİK KALKINMA VE BÜYÜME BİLİMDALİ**

**AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRKİYE'DE
BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Oktay ERCAN**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Muhteşem KAYNAK**

ANKARA-2012

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİMDALI
EKONOMİK KALKINMA VE BÜYÜME BİLİMDALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ'NDE VE TÜRKİYE'DE
BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Oktay ERCAN**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Muhteşem KAYNAK**

ANKARA-2012

ONAY

Oktay ERCAN tarafından hazırlanan "Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları" başlıklı bu çalışma, 27/04/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilimdalı Ekonomik Kalkınma ve Büyüme Bilimdalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhteşem KAYNAK (Başkan)

Prof. Dr. Mustafa ALTINTAŞ

Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN

ÖNSÖZ

Çalışmada, Avrupa Birliği'nin (AB) bölgesel kalkınma anlayışının ürünü olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının (BKA'lar) AB içinde gelişimleri ve bu yapıların AB aday ülkesi Türkiye'de kendisine yer bulması konu alınmıştır. Türkiye'de bölgesel kalkınma politikasının yeni bir aracı olarak değerlendirilebilecek BKA'ların söz konusu politikanın amaçları açısından uygun bir araç olup olmadığının değerlendirmesi yapılmıştır.

Doğduğum günden bugüne kadar üzerimden hiçbir desteği eksik etmeyen sevgili aileme; çalışmaya verdiği desteklerden ötürü Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK); lisans ve lisansüstü öğrenim hayatım boyunca ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında çok değerli katkılarıyla vizyonumu genişleten saygıdeğer hocam Prof. Dr. Muhteşem KAYNAK'a en derin teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
KURAMSAL ÇERÇEVE	4
i. Bölgesel Kalkınma İktisadının Kuramsal Gelişimi	5
ii. Yeni Bölgeselcilik	9

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASI	13
1.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ TARİHSEL VE KURUMSAL GELİŞİMİ.....	17
1.3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ MEVCUT YAPISI.....	25
1.3.1. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yasal Durumları	26
1.3.2. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaç ve Faaliyetleri.....	29
1.3.3. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bütçeleri ve Gelir Kaynakları.....	36
1.4. BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDEKİ BÖLGESEL KALKINMA AJANSI ÖRNEKLERİ VE GERÇEKLEŞMELER	41
1.4.1. IGRETEC – Teknik ve Ekonomik Çalışmaların Yönetimi ve Geliştirilmesi Topluluğu.....	43
1.4.2. Copenhagen Capacity – Kapasite Kopenhag	45

1.4.3. ADERLY – Lyon Bölgesi Ekonomik Kalkınma Ajansı	46
1.4.4. South-West RDA – Güney Batı İngiltere Bölgesel Kalkınma Ajansı.....	46
1.4.5. ALMI Företagspartner – ALMI İş Ortağı	48
1.5. DEĞERLENDİRME	49

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

2.1. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TÜRKİYE’DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ	55
2.1.1. 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu Öncesi Kurumlar ve Programlar	56
2.1.1.1. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA) ve Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı (EGEV)	56
2.1.1.2. Mersin Kalkınma Ajansı	57
2.1.1.3. Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı	58
2.1.1.4. Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP): Doğu Anadolu Bölgesi’ni Gelişimle Buluşturmak	59
2.1.1.5. GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GAP-GİDEM).....	60
2.1.2. Avrupa Birliği – Türkiye İlişkilerinin Kısa Tarihçesi.....	62
2.1.3. 2001, 2003 ve 2006 Yıllarına Ait Katılım Ortaklığı Belgeleri ve 2001ve 2003 Yıllarına Ait Ulusal Programlar	62
2.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TÜRKİYE’DE BÖLGESELKALKINMA POLİTİKASI ARACI HALİNE GELMESİ	68
2.2.1. Avrupa Birliği İçinde Tercih Edilen Yapılar Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları	68
2.2.2. Stratejik Bölgesel Plan	70
2.2.3. 5449 Sayılı Kanun Öncesi Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Yapısı ve Etkinliği	75

2.2.4. 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi, Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi	78
2.2.4.1. 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu Genel Gerekçesi	78
2.2.4.2. 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu	82
2.2.4.3. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi, Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi	88
2.3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT YAPISI	91
2.3.1. Ön Ulusal Kalkınma Planı	92
2.3.2. Türkiye – Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları	94
2.3.2.1. Doğu Anadolu Kalkınma Programı	94
2.3.2.2. TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	95
2.3.2.3. TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	96
2.3.2.4. TR90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı	97
2.3.2.5. Yunanistan – Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	97
2.3.2.6. Bulgaristan – Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	98
2.3.2.7. Güneydoğu Anadolu Projesi Bölgesel Kalkınma Programı	98
2.3.3. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları	99
2.3.3.1. Eşleştirme Projesi ve Pilot Uygulamalar	99
2.3.3.2. 26 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansı	101
2.3.4. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Mevcut Bölgesel Kalkınma Uygulamaları İçindeki Yeri	104
2.3.4.1. Merkezi İdare Tarafından Yürütülen Bölgesel Kalkınma Projeleri	104
2.3.4.2. Avrupa Birliği Kaynakları ile Yürütülen Bölgesel Kalkınma Projeleri	106

2.4. TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ**ÇALIŞMALARI VE UYGULAMA SONUÇLARI111**

2.4.1. Düzey 2 Bölge Planları111

2.4.2. Mali ve Teknik Destekler.....113

2.4.3. Diğer Faaliyetler.....118

2.5. TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ**GELECEĞİ120****SONUÇ126****KAYNAKÇA130****EKLER.....146**

Ek-1:146

Ek-2:147

Ek-3:150

ÖZET153**ABSTRACT154**

KISALTMALAR

5449 SKAKK	: 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu
AB	: Avrupa Birliği
ABİGEM	: Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
ADERLY	: Agence pour le Développement Economique de la Région Lyonnaise (Lyon Bölgesi Ekonomik Kalkınma Ajansı)
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AHİKA	: Ahiler Kalkınma Ajansı
AKKM	: Ağrı, Kayseri, Konya ve Malatya
ANKARAKA	: Ankara Kalkınma Ajansı
Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
AT	: Avrupa Topluluğu
BAKA	: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
BAKKA	: Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı
BEBKA	: Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı
BGK	: Bölgesel Gelişme Komitesi
BGUS	: Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
BGYK	: Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu
BAKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansı
BKK	: Bakanlar Kurulu Kararı
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CMDP	: Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı
CoR	: Committee of the Regions (Bölgeler Komitesi)
CORDIS	: Community Research and Development Information Service (Topluluk Araştırma ve Geliştirme Bilgi Servisi)
ÇKA	: Çukurova Kalkınma Ajansı
DAKA	: Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DAKAP	: Doğu Anadolu Kalkınma Programı (UNDP)
DAKP	: Doğu Anadolu Kalkınma Programı (AB)
DFD	: Doğrudan Faaliyet Desteği

DİKA	: Dicle Kalkınma Ajansı
DOĞAKA	: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
DOKA	: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
DPS	: Dipartimento per lo Sviluppo e la Coesione Economica (Ekonomik Uyum ve Kalkınma Birimi)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EBKA	: Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı
EBRD	: European Bank for Reconstruction and Development (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası)
EC	: European Commission (Avrupa Komisyonu)
EC EUROSTAT	: European Commission Directorate-General for Statistics (Avrupa Komisyonu İstatistik Genel Müdürlüğü)
ECU	: European Currency Unit (Avrupa Para Birimi)
EGEV	: Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı
EIB	: European Investment Bank (Avrupa Yatırım Bankası)
ENPI	: European Neighbourhood and Partnership Instrument (Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı)
EP	: European Parliament (Avrupa Parlamentosu)
ERDF	: European Regional Development Fund (Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu)
ERVET	: Emilia-Romagna Valorizzazione Territorio (Emilia-Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı)
ESF	: European Social Fund (Avrupa Sosyal Fonu)
EU	: European Union (Avrupa Birliği)
EUNIDA	: European Network of Implementing Development Agencies (Avrupa Uygulayıcı Kalkınma Ajansları Ağı)
EURADA	: European Association of Development Agencies (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği)
EURATOM	: European Atomic Energy Community (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu)
FKA	: Fırat Kalkınma Ajansı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi

GAP BKİ	: GAP Bölge Kalkınma İdaresi
GAP-GİDEM	: GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri
GEKA	: Güney Ege Kalkınma Ajansı
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GMKA	: Güney Marmara Kalkınma Ajansı
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
IADB	: Inter-American Development Bank (Amerika Ülkeleri Kalkınma Bankası)
IEDC	: International Economic Development Council (Uluslararası Ekonomik Kalkınma Konseyi)
IGRETEC	: Intercommunale pour la Gestion et la Réalisation d'Etudes Techniques et Economiques (Teknik ve Ekonomik Çalışmaların Yönetimi ve Geliştirilmesi Topluluğu)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IPA	: Instrument for Pre-Accession Assistance (Katılım Öncesi (Mâli) Yardım Aracı)
İBBS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
İKA	: İpekyolu Kalkınma Ajansı
İKİS	: İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi
İSTKA	: İstanbul Kalkınma Ajansı
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezi
İZKA	: İzmir Kalkınma Ajansı
İZTO	: İzmir Ticaret Odası
KA	: Kalkınma Ajansı
KARACADAĞ	: Karacadağ Kalkınma Ajansı
KAYS	: Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	: Küçük veya Orta Büyüklükteki İşletme
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yöre
KÖYDES	: Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi

KUDAKA	: Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
KUZKA	: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
MARKA	: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
MDP	: Mâli Destek Programı
MEKİK	: Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi
MEVKA	: Mevlana Kalkınma Ajansı
MTSO	: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
NUTS	: Nomenclature d'Unités Territoriales Statistiques
OECD	: Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
OKA	: Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
ORAN	: Orta Anadolu Kalkınma Ajansı
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
ÖÜKP	: Ön Ulusal Kalkınma Planı
RDA	: Regional Development Agency (Bölgesel Kalkınma Ajansı)
SERKA	: Serhat Kalkınma Ajansı
SGS	: Satınalma Gücü Standardı
SIP	: Sviluppo Italia Puglia (Puglia Kalkınma Ajansı)
SODES	: Sosyal Destek Programı
South-West RDA	: South West of England Regional Development Agency (Güney Batı İngiltere Bölgesel Kalkınma Ajansı)
SÖİ	: Sınır Ötesi İşbirliği
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUKAP	: Su, Kanalizasyon ve Altyapı Projesi
TDP	: Teknik Destek Programı
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TRAKYAKA	: Trakya Kalkınma Ajansı
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

UP	: Ulusal Program
WTO	: World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
YDO	: Yatırım Destek Ofisi
ZEKA	: Zafer Kalkınma Ajansı

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: AB İçinde Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Dönemleri.....	18
Tablo 2: Ulusal Düzey Bölgesel Politikalar ve BKA'ların Karşılaştırması	21
Tablo 3: Bölgesel Politika Yaklaşımlarının Karşılaştırması	22
Tablo 4: Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınmasında Rol Oynayan Kurumlar	23
Tablo 5: Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki BKA'ların Yasal Durumu	26
Tablo 6: Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki BKA'ların Amaç ve Faaliyetleri.....	32
Tablo 7: 2007 – 2013 ve 2014 – 2020 Dönemleri İçin Uyum Politikası	50
Tablo 8: Sekizinci ve Dokuzuncu Kalkınma Planlarının Bölgesel Yaklaşımları	73
Tablo 9: Kalkınmada Öncelikli Yöre Politikaları ve Sonuçları	77
Tablo 10: Kalkınma Ajanslarının Gelir ve Giderleri.....	87
Tablo 11: 26 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansı.....	102
Tablo 12: Türkiye için 2007 – 2013 Dönemi Katılım Öncesi (Mâli) Yardım Aracı	106
Tablo 13: Kişi Başı GSYİH Değeri Türkiye Ortalamasının %75'inin Altında Kalan 12 Düzey 2 Bölgesi ve 43 İl	109
Tablo 14: Kalkınma Ajanslarının Mâli ve Teknik Destekleri.....	114

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 2013 Sonrası Uyum Politikası Bütçesi.....	51
Şekil 2: Kalkınma Ajanslarının Teşkilat Yapısı	84
Şekil 3: Türkiye’de Bölgesel Gelişme Genel Şeması	89
Şekil 4: 26 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansının Türkiye Genelindeki Dağılımı	103
Şekil 5: 2011 Yılı Ana Bölgesel Kalkınma Proje Yürütücüleri	104
Şekil 6: Kalkınma Ajanslarının Mâli ve Teknik Destekleri	114

GİRİŞ

Türkiye’de Kalkınma Ajanslarını kuran kanunun genel gerekçesinde şu ifadeler yer verilmiştir: 2001 yılı kişi başı Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) verilerine göre, Türkiye’nin en yüksek gelire sahip ili (Kocaeli, 6165 Amerikan Doları) ile en düşük gelire sahip ili (Ağrı, 568 Amerikan Doları) arasında yaklaşık 11 kata yakın bir gelir oranı bulunmaktadır. 2003 yılı illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması çalışmasına göre ise özellikle Ankara’nın doğusunda yer alan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin, genel olarak ülke ortalamasının altında kaldığı gözlenmektedir. Buna ek olarak, gelişmişlik düzeyi itibariyle ülke ortalamasının altında yer alan bu illerden çoğunun sıralamadaki yeri, bir önceki araştırma dönemine (1996) göre, daha da aşağılara inmiştir. Bu verilerin ışığında, başta kaynak sorunu ve bölgesel gelişme alanındaki kurumsal yapının yetersizliği gibi nedenlerden dolayı, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve dengeli büyüme ve gelişmenin sağlanmasında arzu edilen düzeyde bir iyileşme gerçekleşmemiştir¹. Dahası bu çalışma açısından içinde bulunulan dönem itibariyle mevcut bölgesel istatistiklere bakıldığında; Kocaeli, Düzce, Sakarya, Bolu ve Yalova’dan oluşan bölgenin yaklaşık 52,5 Milyar TL’lik milli gelirine karşın Van, Muş, Bitlis ve Hakkari’den oluşan bölgenin yaklaşık 8,5 Milyar TL’lik milli geliri dikkat çekmektedir².

Türkiye’de, 2006 yılında, 5449 Sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un hayata geçtiği dönem itibariyle, çok sayıda bölgesel kalkınma kurum ve programının uzunca bir

¹<http://www.dika.org.tr/upload/archive/files/Kalk%C4%B1nma%20Ajanslar%C4%B1n%C4%B1n%20Kurulu%C5%9Fu,%20Kooordinasyonu%20ve%20G%C3%B6revleri%20Hakk%C4%B1nda%20Kanunun%20Genel%20Gerek%C3%A7esi.pdf> (Erişim tarihi: 09.01.2012)

²www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=189 (Erişim tarihi: 13.01.2012), www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=181 (Erişim tarihi: 13.01.2012), söz konusu bölgeler daha sonra belirtileceği üzere yeni bölgesel sınıflandırmaya göre Türkiye’nin TR42 ve TRB2 Düzey 2 Bölgeleridir. Türkiye İstatistik Kurumunun 2010 yılında yayımladığı bu veriler 2008 yılına ait olup cari fiyatlarla bölgesel gayrisafi katma değer cinsinden bölgesel milli gelirleri göstermektedir.

geçmişe sahip olduğu belirtilebilir. Hatta çalışmanın ilerleyen bölümlerinde belirtileceği üzere Türkiye'nin 1963 yılında hayata geçen 1. Beş Yıllık Kalkınma Planında Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) türevi yapılar öngörülmüş ve yine Kanun'a kadar geçen sürede bazı münferit BKA'lar kurulmuştur. Yine de Türkiye'de BKA'ların bugünkü şeklini almasında 1999 yılında gelen Avrupa Birliği (AB) üyelik adaylığı yönlendirici ve hızlandırıcı olmuştur.

1999 yılında Türkiye'nin AB üyeliğine aday kabul edilmesiyle birlikte kapsamlı bir hukuki ve kurumsal dönüşüm süreci başlamıştır. Bu süreç içinde bölgesel kalkınma kapsamında gerçekleştirilen uygulamaların da bu dönüşümden pay alması beklenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'de AB uygulamalarıyla uyumlu yeni bir bölgesel sınıflandırma kabul edilmiştir. Ayrıca bölgesel kalkınmanın kurumsal kapasitesinin artırılması ihtiyacı doğmuştur. Artan kurumsal kapasite içinde “yeni bölgeler”de, toplumun çok farklı çevrelerinden kişi ve kurumların, bölgesel kalkınma politikalarına etkin bir şekilde katılımları öngörülmüştür. Bu süreç 5449 Sayılı Kanun'u beraberinde getirmiştir. Ne var ki BKA'ların Türkiye'deki varlığını yalnızca AB sürecine bağlamak doğru olmayacaktır. AB süreci, bölgesellik açısından özellikle kendi istatistikî kabullerinin benimsenmesini ve bölgesel politikanın hem merkezi hem de bölgesel düzeyde uygulanmasına yönelik idari kapasitenin güçlendirilmesini öngörmüştür. BKA'ların mevcut yapısının oluşmasında merkezi idarenin tasarrufları etkili olmuştur. Üstelik söz konusu yapının oluşmasında AB uygulamaları ve Türkiye'de konu üzerine dile getirilen görüşler de etkili olmuştur.

AB içinde kalkınma ajansları açısından sabit bir model mevcut değildir. Öte yandan uygulamada AB ülkelerinin³ tamamına yakınında bu kurumların

³Çalışmada genel olarak Avrupa ülke grupları Avrupa Birliği olarak atfedilmiştir. Teknik anlamda Avrupa Birliği, Maastricht Antlaşması ile 1992 yılında kurulmuştur. 1992 öncesi dönemi ilgilendiren söz konusu atıflarda Avrupa Birliği mevcut değildir. Örneğin “AB’de 1970’li yıllarda kurulan BKA’lar” gibi bir ifade teknik olarak doğru değildir. Ne var ki çalışmanın ana amaçlarından biri gereği Türkiye’de BKA’ların gelişmesinde siyasi bir oluşum olan AB ile bütünleşme sürecine sıkça atıfta bulunulduğu için ve kavram karmaşası yaratmamak adına bu yönde bir tercih kullanılmıştır. Öte yandan çalışma içinde AB’nin tarihsel oluşum süreci ana hatlarıyla ifade edilmiştir. Mukayeselere

varlığı dikkat çekmiştir. Türkiye'nin AB ile bütünleşme çabasına ek olarak BKA'lar öncesi bölgesel kalkınma yapısının dağınık bir görünüm arz ediyor oluşu; bölgesel kalkınma düşüncesinde meydana gelen değişim ve ortaya çıkardığı düşünceler; bölgesel kalkınma açısından bütüncül kalkınma planlarının ayrıntılandırılması gereği; bu aşamaya kadarki kalkınmada öncelikli yöreler uygulamalarının düşük etkinlikli oluşu gibi olguların ışığında BKA'lar Türkiye'de bir bölgesel kalkınma politikası aracı haline gelmiştir.

Çalışmanın amacı, Türkiye'nin bölgesel kalkınması için yeni bir politika aracı olan BKA'ların bölgesel kalkınma açısından uygun bir politika aracı olup olmadığının ortaya konmasıdır. Burada uygunluktan kasıt BKA'ların çalışmaları ile bölge içi ve bölgelerarası kalkınmışlık farklarının azaltılmasının mümkün olup olamayacağının sorgulanmasıdır.

Çalışma iki ana bölüm ve on alt bölümden oluşmaktadır. Ana bölümler Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Ajansları⁴ ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır. Bu bölümlere geçilmeden önce düşünsel olarak BKA'ların gelişimine katkı sağlayan kuramsal çerçeve ve özellikle Yeni Bölgeselcilik, girişten sonraki "Kuramsal Çerçeve"de ortaya konacaktır. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının gelişimlerinde dolaylı olarak önemli bir yere sahip olan Avrupa Birliği Bölgesel Politikası alt bölüm 1.1.'de genel hatlarıyla belirtilecektir. İzleyen alt bölüm 1.2.'de Ajansların tarihsel ve kurumsal gelişimlerine yer verilecektir. Alt bölüm 1.3.'te Ajansların; yasal durumları, amaç ve faaliyetleri ve bütçe ve gelir kaynakları açısından mevcut durumunun tablosu çizilecektir. Alt bölüm 1.4.'te AB içinden 5 adet BKA örneği incelenecektir. Bu ana bölüm "Değerlendirme" ile son bulacaktır.

Çalışmanın ikinci ana bölümü ise Türkiye'deki Bölgesel Kalkınma Ajanslarına ayrılmıştır. Alt bölüm 2.1.'de Ajansların, Türkiye'deki tarihsel

konu olan ülkelerin tamamı AB'nin kendi içindeki bütünleşme evrelerinde yer almıştır ve bugünün üye ülkeleridir.

⁴BKA, çeşitli ayrımlara göre bölge olarak nitelenebilecek coğrafi alanlarda, farklı kesimlerden kişi ve kurumların bir araya gelerek oluşturdukları bölgesel planlar doğrultusunda ve yönetim içinde bölgesel kalkınmaya yön vermeye çalışan yapılar için bölgesel kalkınma yazınında sıkça yer verilen bir terimdir. Böylesi yapılanmalara uygulamada yatırım destek ofisi, tanıtım ajansı, bölgesel girişim

gelişimi ortaya konacaktır. Alt bölüm 2.2.'de; AB örnekleri, stratejik bölgesel planlama, 5449 Sayılı Kanun öncesi yapı ve etkinlik ve 5449 Sayılı Kanun'un varlığında BKA'ların Türkiye'de bölgesel kalkınma politikası aracı haline gelişine değinilecektir. Alt bölüm 2.3.'de, BKA'ların mevcut yapısı; Ön Ulusal Kalkınma Planı ve Türkiye – AB Mâli İşbirliğini dikkate alarak ortaya konacak, BKA yapısının mevcut bölgesel kalkınma politikaları içindeki ağırlığı belirlenmeye çalışılacaktır. Alt bölüm 2.4. Türkiye'de BKA'ların çalışmaları ve gerçekleştirmelere ayrılmıştır. Son olarak alt bölüm 2.5.'de Ajansların Türkiye'deki geleceği tartışılacaktır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

İktisadi açıdan kalkınma kavramı büyüme kavramıyla sıkça karıştırılmaktadır. İktisadi kalkınma, bir ülkenin üretim yapısının yüksek katma değerli ürünler üretecek biçimde dönüştürülmesi ve ortaya çıkan ürünün o toplumu oluşturan gelir gurupları arasında adaletli bir şekilde dağıtılarak yaşam standartlarının (refah düzeyinin) yükseltilmesidir. İktisadi kalkınmanın nihai amacı, toplum ve kişileri, başta doğa olayları karşısında olmak üzere, iktisadi, siyasi, sosyal ve uluslararası ilişkiler bakımından, kısaca, her bakımdan özgür hale getirmektir (Kaynak, 2010: 63). Büyüme ise kısaca bir ekonominin reel gayrisafi yurtiçi hâsılasında (GSYİH) dönemler (tercihen yıllık) içinde meydana gelen değişim olarak tanımlanabilir. Görülebileceği üzere kalkınma büyümeye göre çok daha geniş ve toplumsal bir kavramdır.

i. Bölgesel Kalkınma İktisadının Kuramsal Gelişimi

Kalkınma iktisadi yazınında kalkınma politikaları tercihlerine ilişkin günümüze kadar gelişerek uzanan iki temel yaklaşım vardır: Dengeli ve dengesiz kalkınma. Arslan'da (2004) bu konunun Friedrich List, Paul Narcyz

Rosenstein-Rodan, Ragnar Nurkse ve John Marcus Fleming gibi araştırmacılarının görüşleri yer almıştır. Dengeli kalkınmaya ilişkin olarak List; tarım ve sanayi sektörlerinde eşit gelişmeyi savunmakta ve gelişmenin başındaki sektörlerin korunması gerektiğini söylemektedir. List piyasa mekanizmasının kaynakları kendiliğinden düzenleyemeyeceğini öngörmekte ve liberal akıma göre devlete ekonomide daha aktif bir görev vermektedir. Aynı şekilde Rosenstein-Rodan'da da başlangıçta yatırım yapma konusunda özel sektörün çekingen olduğu ve devlet yatırımlarının şart olduğu düşüncesi vardır. Böylece ekonomi kamu yatırımları öncülüğünde bir ivme kazanacaktır. Zira ona göre kişi başına gelir önemlidir. Kişi başına gelirin düşük olduğu yerlerde kamu öncülüğünde bir ivme ile gelirlerde bir yükselme yaşanırsa ekonomide birikimli bir artış gerçekleşecektir. Bu da, ancak birçok kesimde eşanlı yatırımlar aracılığıyla, gelirlerin artırılması sayesinde olacak ve sonuçta pazar genişleyecektir. Nurkse de az gelişmiş ülkelerde sermaye birikiminin yetersiz olduğuna ve pazarın sınırlılığına dikkat çekmektedir. Ona göre sınırlı sermaye birikiminin, talebin yeterli olduğu birbirini tamamlayan sektörlerde dengeli olarak yatırıma dönüşmesi uygun olacaktır. Zira grup endüstrilerinin kendi aralarında dışsal ekonomi yaratma olasılıkları daha yüksektir. Zaten sermaye birikimi yetersiz olan ülkeler, yatırımlarını hangi endüstri grubuna yönlendireceklerini; kendi ülke/bölge kaynaklarını, işgücü potansiyellerini, talep yapılarını ve pazarlama olanaklarını iyi değerlendirerek yaparlarsa, bu durumda iş bölümü, uzmanlaşma ve firma ölçeğinin de uygun gelişeceği ve içsel ve dışsal ekonomilerden de azami ölçüde yararlanabileceklerini dikkate almalıdırlar. Fleming'e göre ise, dengeli kalkınmanın başarısı ancak pozitif dışsal ekonomilerin negatif dışsal ekonomileri ortadan kaldıracak ölçüde kuvvetli olması durumunda olanaklı olacaktır ((Arslan), 2004: 116).

Kaynak (1990) ve Dinler'de (1978) ise dengesiz kalkınma üzerine Albert Hirschman ve François Perroux'nun görüşleri yer almıştır. Dengesiz kalkınmanın öncülerinden sayılan Hirschman'a göre; büyüme için bazen denge feda edilebilir. Ayrıca bu tercih sermaye birikiminin de hızlanması

sürecini beraberinde getirecektir. Öte yandan az gelişmiş ülkelerde büyümenin kaynaklarının yetersizliğinin yanı sıra bu kaynakları bir araya getirecek araç ve kaynakların, karar vericiliğin de yetersizliği söz konusudur. Yani az gelişmiş ülkeler kaynaklarını ekonomik bir şekilde kullanmayı bilmemektedirler ve bu sorunu aşmak için dengesiz büyümek zorundadırlar (Kaynak, 1990: 119). Perroux ise kalkınma kutupları teorisi ile kalkınmayı sektörel olarak inceleyen dengesiz kalkınma teorisini daha ileri götürerek “alan”ı analize sokmuştur (Dinler, 1978: 288 – 293). Kalkınma kutuplarında sürükleyici ya da motor denilen birimler önemlidir. Bu birimler; sürükleyici bir endüstri (ya da firma), bir grup endüstri ya da göreceli olarak gelişmiş iller olabilir. Sürükleyici birimler belli bir dönem için geçerlidir ve yöre kaynaklarını uyarmalıdır ve ayrıca yöre talebini karşılayacak ölçekte olmalıdır. Bu gelişme kutuplarının çevresi üzerindeki etkileri iki türlü olabilmektedir. Gelişmeyi artırıcı ya da durdurucu etkiler. Kutupların çevre dinamiklerini ve potansiyellerini emmesi nedeniyle çevresi üzerinde bir dinamizm yaratması da olasıdır. Bu durumda kutup ve çevresi arasındaki dengesiz gelişmenin boyutu bu etkilerin hangisinin ne kadar baskın olduğu ile ilişkili olacaktır ((Arslan), 2004: 116)

Bölgesel kalkınma yazınının yaşadığı değişimde ana akımların Keynesyen ve Neo-Liberal düşünceler olduğu belirtilebilir. Bu düşüncelerdeki gelişime paralel ve tepki olarak Yeni Bölgeselcilik düşüncesi şekillenmiştir.

Yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşanan büyük buhranın, gelişiminde önemli pay sahibi olduğu Keynesyen yazın bölgesel kalkınma düşüncelerine de katkı yapmıştır. 1960’lardan itibaren dünyada uygulanan Keynesyen bölgesel politikalar, firma merkezli, kalıpsal, teşvik temelli ve devlet destekli olmuştur. Bu politikalar ilkesel olarak ulusal kalkınmanın bir parçası olarak algılanır. Keynesyen bölgesel politikalar, gelir dağılımı ve refah politikaları ile yatırımın az yöneldiği bölgelerdeki talebi harekete geçirmeye ve devlet teşvikleriyle de firmaları buralarda yatırıma yöneltmeye dayanmaktadır. Bu politikalar şüphesiz geri kalmış bölgelerdeki iş olanaklarını ve gelirleri

artırmada başarılı olmuştur. Ancak, verimlilik ve etkinliği artırmada kendi dinamikleriyle gelişmiş bölgelere göre aynı başarıyı gösterdiklerini söylemek her zaman olanaklı değildir. Ayrıca Keynesyen bölgesel politikalar bölge dışı kaynakların bölgeye yöneltilmesine dayanmaktadır. Özellikle son çeyrek yüzyılda küreselleşmenin yarattığı rekabet rüzgârının etkisiyle, üç nedenden dolayı Keynesyen bölgesel politikaların sürdürülmesinin zemini ortadan kalkmıştır: Bunlardan birincisi, son dönemlerde (özellikle azgelişmiş ülkelerde) giderek artan borç yükü ya da uygulanan bütçe politikaları nedenleriyle merkezden geri kalmış bölgelere yapılan kaynak aktarımlarının azalması ya da durma noktasına gelmesidir. İkincisi, kıyasıya rekabetin yaşandığı küresel ekonomide dışarıdan destekli, etkinlikten uzak ve zayıf ekonomik bünyesi olan bu yapıların piyasada dayanamamasıdır. Üçüncüsü ise gelişmiş bölgelere kaynak akımının önlenememesidir. Bu süreçte, bu bölgelerde yer alan ekonomik yapılar, sürecin olumsuzlaştırdığı ekonomik koşullar nedeniyle bölge kaynaklarının dışarı akmasının önüne geçememiş, süreci tersine döndürememişlerdir (Arslan ve Demirel, 2010: 51).

Temelde Keynesyen bölgesel politikalarla etkinlik ve rekabet konusunda eleştiri yönelten Neo-Liberal anlayış, pazarın kurlsızlaştırılması ile eğitim, ulaşım, iletişim altyapısında iyileşmeyi sağlamayı, teknolojiyi teşvik etmeyi ve yatırımlarda bu bölgelerdeki girişimciyi desteklemeyi öngörmektedir. Keynesyen bölgesel politikaları eleştiren piyasa yanlısı Neo-Liberal anlayışın bir çelişki olarak, devlet müdahalesinin gerekliliğine ve piyasanın dengeleyici güçlerine ilişkin temel farklılıklarına rağmen bölgesel politika araçları aynıdır. Yani firma merkezli, kalıpsal, teşvik temelli ve dış destekli bölgesel politika araçları ile çakışan Keynesyen ve Neo-Liberal politikaların bir başka ortak noktaları da her ikisinin de yukarıdan aşağıya politikalar⁵ niteliğinde olmalarıdır. Keynesyen politikalarla ilişkin bölgesel politikadaki aksamalar ve Neo-Liberal anlayışın yeni bölgesel politika gereklerine yeterince cevap

⁵Çalışmada sıkça karşılaşılabilecek “yukarıdan aşağıya” ve “aşağıdan yukarıya” politikalar kavramları ile (sırası ile) merkezi idarece belirlenen ve genel özellikleriyle tüm bölgelerde uygulanması beklenen politikalar ve tek bir bölge için yerel paydaşlar tarafından belirlenerek uygulanan ve merkezi idareye fikirler veren politikalar anlaşılabilir.

verememesi ve dengesizliklerin son çeyrek yüzyılda bütün dünyada giderek artması nedenleriyle bir üçüncü alternatif dillendirilmeye başlamıştır. Neo-Liberal anlayışı yumuşatan daha katılımcı, daha sosyal demokrat çizgide, daha orta yolcu bir ara çizgidir bu. Bu iki anlayışa eleştiri üzerinde geliştirilen ve 'Yeni Bölgeselcilik' olarak adlandırılan bu çizgi, yerel kaynakların harekete geçirilmesini, kurumsal yapının bu amaçla organizasyonunu ve katılımcılık anlayışını içermesi gibi nedenlerle aşağıdan yukarıya politikalar olarak anılmaktadır. Ayrıca bu politikaların bölge kaynaklı, uzun erimli ve çok aktörlü nitelikte olması hedeflenmektedir. Bölge kaynaklarını harekete geçirmeyi önerdiğinden içsel niteliklidir. Kavramsal olarak Ortodoks bireyciliğine karşı ekonomik davranışta birlikte hareket etmeyi savunmakta ve sosyal yapıları tanımlamaktadır. Bu nedenle bu yaklaşım, bölgesel gelişmede bir kurumsal bakış açısı olarak tanımlanmaktadır. Bu, bir anlamda merkezi sosyal bölgeselcilik ve liberal bölgeselciliğin bileşiminden türemiş sosyal-liberal bölgeselcilik olarak da adlandırılabilir. Ayrıca bu anlayışta; toplumun anında tam ve doğru bilgi edinmesi çok önemlidir ve günümüzde giderek devletin ekonomik düzenleyici rolü azalırken, toplumun her kesimini temsil eden kurumsal yapıların birbirleriyle etkileşim süreci yaşayarak karar verme ve uygulama sürecine katılmaları (yönetişim) görüşü savunulmaktadır. Küresel yeniden yapılanma ile de çok uyumlu olan Yeni Bölgeselcilik anlayışı Avrupa Birliği'nde de hâkim olmuştur (Arslan ve Demirel, 2010: 51).

Geleneksel gelişme iktisadında bölgede büyük ölçekli ve çok sayıda işgücü istihdam eden fabrikaların kurulması hedeflendiğinden bölgeye dışarıdan gelecek sermaye yatırımlarının önemi büyüktür. Günümüzde ise; bölgesel iktisat politikaları yerel ekonominin kendi dinamikleri ile gelişmesini hedeflemektedir. Böylece dışarıdan gelecek sermaye yatırımının önemi azalmaktadır. Bu yüzden bu politikalara "içsel bölgesel büyüme politikaları" denmektedir. Bu politikalar sayesinde ekonomik, siyasi ve kültürel alanda bir bölgesel kimlik yaratıldığı düşünülmektedir. Arslan'da (2004) Ash Amin'in Yeni Bölgeselcilik üzerine görüşlerine yer verilmiştir. Amin'e göre Yeni Bölgeselcilikte yerel kaynakların hareketliliğine bağlı olarak bir çözüm önerilir.

Daha da önemlisi bölgedeki firmalar, sendikalar, kamu kurumları ve mâli kurumların bir araya getirilmesi ve bu sayede yerel büyüme politikalarının ortaklaşa oluşturulması amacı vardır. Amin, küresel zincirde bölgelerin, yarışmacı üstünlük merkezleri ya da anahtar basamakları olabilmek için yerel çabanın arz temellerini (nitelikli eleman yetiştirme, teknoloji geliştirme ve iletişim dahil her alanda) birlikte geliştirmeye yoğunlaşmaları gerektiğini ifade eder. Arslan'da (2004) ifade edildiği üzere Henri Bartoli'ye göre sürdürülebilir kalkınma sorunlarının çözümü ve fakirlikle savaş için yerel halkın siyasi ve ekonomik karar alma süreçlerine etkin olarak katılması gerekir. Gözleneceği gibi; bölge ve bölge planlamasına ilişkin bu kavramsal değişme, küreselleşme dönemine has pazar ilişkilerindeki değişme ve merkezi devletten toplumdaki bütün aktörlerin bir araya gelerek yönetim ve yetkinin yayılması anlayışıyla paralel bir gelişme içerisinde (Arslan, 2004: 121).

ii. Yeni Bölgeselcilik

Webb ve Collis, eserleri *Regional Development Agencies and the New Regionalism in England*'da (Bölgesel Kalkınma Ajansları ve İngiltere'de Yeni Bölgeselcilik – 1999) Yeni Bölgeselcilik üzerine Joseph Lovering, Michael Piore ve Charles Sabel, Allen Scott, Ash Amin ve John Tomaney, James Mittelman, Michael Keating, Bob Jessop, Michael Porter ve Michael Storper'ın çalışmalarını derleyerek düşüncenin ortaya çıkışı ve gelişmesi üzerine değerlendirmede bulunmuşlardır. Lovering'e göre Yeni Bölgeselcilik, "bölge"nin ekonomik kalkınmanın merkezi haline geldiği iddiasıyla; "bölge"nin ekonomi politikalarının odak noktası olması gerektiğine olan inançtan oluşan fikirler bütünüdür. Yeni Bölgeselcilik süreci Fordizmden Post-Fordizme olan geçişin ürünüdür. Piore ve Sabel'e göre 1970'lerin kriz ortamının yarattığı belirsizlik içinde çok sayıda küçük firma esnek uzmanlaşma sistemine geçmeyi tercih etmiştir. Scott, bu durumun "bölge"nin esnek uzmanlaşmanın

bir ifadesi olarak alansal kümelenme⁶ şeklinde yeniden yükselmesine neden olduğunu düşünür ve ona göre ampirik olarak en dinamik Post-Fordist ekonomiler de bu bölgeler veya “yeni endüstriyel alanlar” olmuşlardır. Sabel de bu dönüşümün Fordizmin kriziyle mücadele etmede işe yaradığını savunur (Webb ve Collis, 1999: 857).

Amin ve Tomaney, Mittelman, Keating gibi araştırmacıların çalışmalarından çıkarılabilecek ortak görüş, düşüncedeki gelişmelerin ulus devlete ekonomi politikasını oluşturucu ve eşgüdümleyici bir şekil verdiğidir. Küresel bir sistem olan kapitalizmle mücadele etmekte küçük kalan, yerel düzeydeki hızlı değişimlere yanıt vermeye ise büyük gelen ulus devlet giderek sahip olduğu güçleri tavanda uluslarüstü; tabanda da alt ulusal kurumlara bırakmaya zorlanmaktadır. Jessop’un “devletin boşaltılması”⁷ olarak nitelediği bu durum, Mittelman’a göre yeni bölgesel politikanın eski muadiline göre daha doğaçlama ve çok kutuplu olmasına neden olmaktadır. Jessop hiyerarşik “hükümet”in yerine, zıttı oluşum, heterarşik⁸ kavram: “yönetişim”e dikkat çeker. Firmalar arası ağlar ve kamu – özel sektör ortaklıkları etrafında şekillenen genel hatlı düzenleme ve eşgüdüm uygulamaları, yukarıdan aşağıya politikaların yerelde başarısız olmaları sonucu gelişmiştir (Webb ve Collis, 1999: 858).

Amin’e göre kurumsal dönüşüm ve yerel ekonominin ağlar sayesinde daha iyi organize edileceği fikri Neo-Schumpeteryan içsel büyüme teorisiyle birlikte “Yeni Bölgeselcilik”e şeklini veren uzlaşmayı oluşturur. Porter, Yeni Bölgeselcilikle ilişkilendiren çok sayıdaki fikrin, yenilik tarafından sürüklenen ekonomik büyümenin, girişimcilik ve rekabet kaynaklı olduğunu savunan ve alansal kümelenmeye büyük ölçüde atıf yapan içsel büyüme teorisinden kaynaklandığını düşünmektedir (Webb ve Collis, 1999: 858).

⁶Kümelenme, aynı iş kolunda faaliyet gösteren farklı işletmelerin ve ilgili diğer destekleyici birimlerin bir araya gelerek sektörün pazardaki rekabet gücünü artırmaya ve sektöre yeni fırsatlar yaratmaya girişmesi olarak tanımlanabilecek bir kavramdır.

⁷Kamu hizmetlerinin doğasındaki değişmeyi ifade eder. Devletin etkisizliğine değil değişen rolüne dikkat çeker.

⁸Karşılıklı etkileşim içinde ve eş değerde olma, tabana yayılma durumunu ifade eden kavramdır. Hiyerarşinin tersini ifade eder.

Yeni Bölgeselcilikte bölgenin kurumsal kapasitesine büyük önem atfedilir. Burada amaç, yerel bilgi ilişkilerinin yeniliğin öğrenilmesine ve büyümeye yol açıp açmadığını sorgulamaktır. Politika belirleyicilerin temel hedefi kümelenme ve yeniliğe yol açılması için bilgi ve iletişim ağlarının oluşmasını sağlayacak bir çerçeve oluşturmak olmalıdır (Webb ve Collis, 1999: 858).

Burada yönetim kavramının biraz üzerinde durulmalıdır. Jessop'a göre küreselleşen dünyada bölgesel rekabet edebilirlik; iddia edilen odur ki, en iyi Schumpeteryan çalışma refahının geliştirilmesiyle yani heterarşik yapının, piyasa ve devleti ekonomik eşgüdümün birincil mekanizmaları olarak yerlerinden etmesiyle temin edilebilir. Yani Jessop ve Amin'e göre bunaltıcı (katı, cevap verici, işlemsel) devlet/piyasa ikiliğinden sorun arayan/çözen "tepkisel" grup öğrenmesine geçmek gerekir. Daha genel bir ifadeyle bu; sınırlayıcı, yukarıdan aşağıya devlet idaresinden; esneklik getiren ve bölgesel ekonomileri bireysel aktörler bütünü olarak değil de toplumsal/kurumsal yapılanmalar olarak tanımlayan arz yönlü eğilimlere geçiş demektir. Storper, Post-Fordist küresel ekonomide başarılı yönetişimin anahtarının arz yönlü yapılanmayı güçlendirmek olduğunu ifade eder. Böylece merkezin siyasi gücündeki azalma ve bölgelerin kendi kurumsal yapıları içinde karşılaştırmalı üstünlüklerini geliştirebilecekleri bir ortam oluşur (Webb ve Collis, 1999: 859).

Merkezi yönetimin katı ve bürokratik yönetim anlayışı ile belirlediği bölgesel kalkınma politikalarının etkinliğinin tartışılıyor olması ve yerelde çok sayıda paydaş tarafından yönetim içinde oluşturulacak ihtiyaç kaynaklı ve esnek politikaların küresel ekonomiyle rekabette bölgeye karşılaştırmalı üstünlük kazandıracağı düşüncesinin ışığında AB'de ve Türkiye'de bölgesel politikaların oluşumunu ve gelişimini irdelemek daha sağlıklı olacaktır. Büyük ölçüde Avrupalı Yeni Bölgeselcilik okuluna tabi olarak nitelenebilecek veya bundan etkilendikleri ifade edilebilecek akademisyenlerce geliştirilen bölgesel kurum inşası aracılığıyla ekonomik kalkınma fikri, Avrupa'da Bölgesel

Kalkınma Ajanslarına (BKA) düşünsel içerik temin etmiştir (Young-Hyman, 2008: 379)

Bölgesel kalkınmada artık söylem; sürdürülebilirlik, etkinlik, esneklik, bilgi toplumu, kurumsalcılık, küçük üreticilik, katılımcılık, içsellik, yerellik ve yönetim gibi kavramların çevresinde dönmektedir ((Arslan), 2004: 121-122).

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASI

Avrupa Birliği içindeki BKA yapılanması hakkında bilgiler verilmeden önce Avrupa Birliği Bölgesel Politikası'na değinmekte fayda vardır. Çalışmada yer yer belirtildiği üzere BKA'lar AB Bölgesel Politikası'nın önemli ve dolaylı araçlarıdır.

Avrupa Birliği Bölgesel Politikası, siyasi ve ekonomik bir birliktelik olan Birlik içindeki bölgelerin ekonomik yapılarını iyileştirmeyi ve bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarını azaltmayı amaçlayan bir düşünceler, araçlar ve uygulamalar bütünüdür. AB'nin yaklaşık 142 Milyar Avro'luk 2011 bütçe harcamalarının %45'i, AB'yi daha rekabetçi yapmaya ve görece gelir düzeyi düşük bölge/ülkelerindeki kalkınmayı hızlandırmaya ayrılmıştır⁹. AB bütçesinin oluşturulması özellikle gelişmiş AB ekonomilerinin sırtına yük bindirmektedir. Ekonomik açıdan söz konusu gelişmiş ekonomilerin bu külfete katlanmalarında gelir düzeyi düşük bölgelerdeki alım gücünü artırarak pazarlarını geliştirme isteğinin; siyasi olarak bu bölgelerdeki AB algısı ve bağlılığını geliştirmek suretiyle AB bütünlüğünü perçinleme isteğinin ve hem ekonomik hem de siyasi açıdan bölgelerarası göç hareketlerini dizginlemek arzusunun etkili olduğu ileri sürülebilir.

Avrupa Birliği'nde bölgelerarası ekonomik dengesizliklerin giderilmesi ve az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması yönündeki düşünce, ilk kez Avrupa

⁹http://europa.eu/pol/financ/index_en.htm (Erişim tarihi: 04.12.2011)

Ekonomik Topluluğu'nun kuruluş antlaşması olan Roma Antlaşması'nda¹⁰ yer almıştır. Antlaşmanın giriş bölümünde üye ülkelerin ekonomik bütünleşmesinin başarıya ulaşması için bölgelerarasındaki gelişme farklılıklarının giderilmesi gerekliliği üzerinde durulmasına rağmen, 1970'li yıllara kadar bu konuda herhangi bir özel politika oluşturulmamıştır (Dural ve Çatalbaş, 2008: 409). 1975 yılında Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun (ERDF: European Regional Development Fund) kurulması Politika kapsamında o döneme kadar atılan en somut adım olmuştur.

15 Ekim 1969 tarihinde Avrupa Komisyonu (EC: European Commission) Roma Antlaşması'nın¹¹ 235. maddesi gereği bölgesel kalkınma ile ilgili bir paket hazırlamıştır. Ancak uygulanması mümkün olmamıştır. Komisyon, 1973'de bölgelerarası gelir dengesizliği ile ilgili rapor yayınlamıştır. 1974 Paris Zirvesi'nde ortak bir bölgesel politika izlenmesinin gereğinde anlaşılmıştır. AB üyesi ülkelerdeki geri kalmış bölgelere yönelik ve bölgelerarası dengesizlikleri gidermek için Mart 1975'de "Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu" – "ERDF" Dublin'de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında kurulmuştur. Temmuz 1975 tarihinde ise "Bölgesel Politika Komitesi" kurulmuştur. AB, 1975'den itibaren geri kalmış bölgelere ve bu bölgelerde zor durumda kalan ve çalışanlarını işten çıkartma noktasına gelen işletmelere işçi çıkartmaması için yapılan yardımlar ve yeni istihdam yaratıcı yatırımlarla parasal destek vermektedir (Çakmak, 2007: 67).

1981'de Yunanistan'ın, 1986'da İspanya ve Portekiz'in Birliğe üye olmasıyla 12 üyeye ulaşan AB'de bölgelerarası eşitsizlikler artmıştır. Bu genişlemeden önce sekiz Avrupalıdan birinin yıllık geliri topluluk

¹⁰25 Mart 1957 tarihinde imza edilen ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren, "Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma"- "Treaty Establishing The European Economic Community".

¹¹25 Mart 1957 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma ile Birlikte "Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM: European Atomic Energy Community) Kuran Antlaşma"- "Treaty Establishing The European Atomic Energy Community" da imza edilmiş ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle yazında "Roma Antlaşmaları" ibaresine de yer verilebilmektedir. Ne var ki burada ve izleyen bölümlerde "Roma Antlaşması" ile kastedilen "Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma"dır.

ortalamasının %30 altında iken 1986'dan sonra bu istatistik beşte bir şeklinde olmuştur (EC, 2008b: 8).

1987 yılında kabul edilen Tek Avrupa Senedi¹² ile bütünleşmiş ve tek bir pazarın yaratacağı dengesizliğin daha fazla artmasını engellemek için yeni adımlar atılmıştır (Dural ve Çatalbaş, 2008: 410). 15 Şubat 1987'de Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu'na bütçe disiplini ve usullerini geliştirmek üzere bazı kurallar önermiştir. Öneri Parlamento, Konsey ve Komisyon'un üzerinde anlaşacağı, çok yıllık bir mâli perspektif ve bütçe önceliklerini içeren yeni bir kurumlararası anlaşmayı işaret etmekteydi. Bu doğrultuda 29 Haziran 1988'de Parlamento, Konsey ve Komisyon ilk defa beş yıllık (1988 – 1992) bir mâli perspektif antlaşmasına imza attılar (EC, 2008b: 8).

Bölümün başında “düşünceler, araçlar ve uygulamalar bütünü” olarak nitelenen Bölgesel Politika'nın yazılı metni Uyum Politikası'dır (Cohesion Policy). Uyum Politikası'nda belirlenen “Hedef”ler doğrultusunda Uyum Politikası'na hizmet eden mâli araçlar kullanılarak AB içindeki bölgesel gelişmişlik farkları azaltılmaya çalışılmaktadır. Uyum Politikası'nın hedefleri, mâli araçları ve gerçekleştirmeler hakkında izleyen bölümlerde bilgiler verilecektir.

Avrupa Birliği'ni kuran antlaşma olan Maastricht¹³ ve işlerliğini artırmaya dönük olarak Maastricht'te değişiklikler yapan Lizbon Antlaşmaları¹⁴ Bölgesel Politika'nın bugünkü şeklini almasında önemli rol oynamıştır. Hiç şüphe yok ki Maastricht Antlaşmasıyla kurulan ve Lizbon ile değişikliğe uğrayan “Bölgeler Komitesi” Bölgesel Politika'nın en önemli aktörlerindendir. Bölgeler Komitesine izleyen alt bölümde daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

¹²17 Şubat 1986 tarihinde imza edilen ve 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren, “Tek Avrupa Senedi”- “Single European Act”. Senet ile Avrupa bütünleşmesine yeni bir ivme katmak amacıyla ve iç pazarın tamamlanmasına dönük olarak Roma Antlaşmalarında değişiklikler yapılmıştır.

¹³7 Şubat 1992'de imza edilen ve 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren, “Avrupa Birliği Antlaşması”- “Treaty On European Union”.

¹⁴13 Aralık 2007'de imza edilen ve 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren, “Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'yı Değişikliğe Uğratan Lizbon Antlaşması”- “Treaty Of Lisbon Amending The Treaty On European Union And The Treaty Establishing The European Community.

Son olarak Bölgesel Politika, Lizbon Antlaşması ile önemli değişikliklere uğramıştır. Maastricht Antlaşması Madde 3.3 “AB ekonomik, sosyal ve bölgesel uyum¹⁵ ve üye devletler arasında dayanışmayı destekler” ifadesine yer verir. Buna uygun olarak Lizbon Antlaşması’nın 4. Kısım 17. Başlığı “Ekonomik, sosyal ve bölgesel uyum”a ayrılmıştır (Bölgesel Politikalar ve Yapısal Fonlar/Md. 174 – 178 daha önceki Avrupa Topluluğu Antlaşması’nın¹⁶ Md. 158 – 162). Dahası Uyum Politikasının üç faktörü de (ekonomik, sosyal ve bölgesel) Birlik ve üye ülkeler arasında “paylaşılmış yetki” olarak atfedilmiştir (Lizbon Antlaşması Md. 4.2c) (EP, 2010: 7).

Uyum Politikası tanımında Lizbon Antlaşması (Md. 174) “bölgesel eşitsizliklerin azaltılması” ibaresini yinelemiş ve daha önemlisi Bölgesel Politika konusunda önceki Birlik Antlaşmaları’ndan daha net ve ayrıntılı bir tanım sunmuştur: “Bölgeler açısından; kırsal alanlara, endüstriyel dönüşümden etkilenen alanlara ve çok düşük nüfus yoğunluğuna sahip en kuzeydeki bölgeler, adalar, sınır ötesi ve dağlık bölgeler gibi ağır ve kalıcı, doğal veya demografik sorunlardan muzdarip bölgelere özel önem verilecektir.” Buna göre atfedilen durumlardan biriyle karşı karşıya olan herhangi bir bölgenin AB Bölgesel Politikası altında AB yatırımlarından faydalanabileceği düşünülür. Bu nedenle, yakın zamanın bölgesel politikalar ve Uyum Politikalarının sadece en fakir AB alanlarıyla sınırlanması eğilimleri Lizbon Antlaşması ile uyumsuzdur. Bu husus 2013 sonrası Uyum Politikası hakkında devam eden tartışmaların önemli bir maddesidir (EP, 2010: 7).

Verilen aşamalardan da görülebileceği üzere Bölgesel Politika konusunda atılan somut adımların tarihçesi AB tarihçesi içinde görece yenidir. Özellikle 1981 Yunanistan ve 1986 İspanya ve Portekiz genişlemesiyle birlikte bölgesel kalkınmışlık farkı AB içinde derinleşmiş ve bütçesel anlamda Bölgesel Politika için daha somut adımlar atma gereği doğmuştur.

¹⁵”Territorial Cohesion” kavramına çalışmada “Bölgesel Uyum” olarak yer verilmiştir. İngilizcedeki “Regional (Bölgesel)” kavramıyla karışmaması açısından “Territorial” ibaresinin özünde daha geniş toprak parçaları ve hatta ülkeler için kullanıldığı belirtilmelidir.

¹⁶Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu kuran ve çalışmada kısaca Roma Antlaşması olarak ifade edilen antlaşma, Avrupa Birliği’ni kuran ve kısaca Maastricht Antlaşması olarak ifade edilen antlaşma ile birlikte “Avrupa Topluluğu Antlaşması” adını almıştır.

1.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ TARİHSEL VE KURUMSAL GELİŞİMİ

Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) üzerine çok sayıda tanım yapmak mümkünken yazında en yaygın olarak karşılaşılan ve bu çalışmada betimlenmek istenenle örtüşen tanımın Halkier, Danson ve Damborg'un eserleri "Regional Development Agencies in Europe (Avrupa'da Bölgesel Kalkınma Ajansları)"da yer verdikleri tanım olduğu ileri sürülebilir. Buna göre, "Bölgesel Kalkınma Ajansı", bölge temelli, iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek üzere tasarlanmış merkezi ve yerel devlet idaresinin ana şeması dışında kalan ve kamu tarafından finanse edilen kurumdur (Halkier, Danson ve Damborg, 1998: 17). Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA: European Association of Development Agencies) de BKA'lar için şöyle bir tanım yapmıştır: "Bölgesel kalkınma ajansları, sektörel veya genel gelişim problemlerini tanımlayan, çözüm için çeşitli fırsatlar ve yöntemler sunan ve problemlerin çözümlerini en iyi şekilde uygulamak için projeler geliştiren yapılarıdır" (Altınışik ve Peker, 2010:146).

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının bilinen ilk uygulaması, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1930 yılında kurulan Tennessee Valley Authority'dir. İzleyen yıllarda, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, bölgesel kalkınma konusunun önem kazanması ile birlikte, Avrupa'da da kalkınma ajansları kurulmaya başlanmış, Avrupa Birliği bölgesel kalkınma politikalarının da etkisiyle ajansların sayısı giderek artmıştır (İZKA, 2008: 7).

İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri ve hızlı teknolojik gelişmeler, Avrupa'nın Batı ülkelerinde farklılıklar yaratmıştır. Fransa'da, Paris ve çevresinin diğer bölgelerin toplamından daha büyük bir gelişme göstermesi, İtalya'da kuzey güney ayrımının iki farklı dünya yaratacak düzeye çıkması, İngiltere, İskoçya ve Galler'de eski sanayilerin çökmesi sonucu bu bölgelerde yeniden yapılanma probleminin olması bunlar ve diğer Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların oluşturulmasına yol açmıştır (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 88)

Avrupa’da BKA’lar, ilk olarak 1950 ve 1960’lı yıllarda merkezi hükümetin öncülük ettiği kalkınma programlarına bilgi temin etmek, bu planların uygulanmasını ve izlenmesini denetlemek üzere kurulmuşlardır. BKA’lar, 1980’lerde yaygınlaşan kamu işletmeciliği anlayışı ve küreselleşme ile artan yerel rekabetle birlikte, özel sektörün ve yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine aktif katılımını sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Avusturya, Belçika, İrlanda ve Fransa BKA’lar ile ilk kez 1950 öncesi ve 1950’li yıllarda tanışırken, Almanya, Hollanda, İngiltere ve İtalya 1960’lardan itibaren tanışmış, Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka ise 1980’lerde tanışmıştır (Özen, 2005: 4, Can, 2011: 36).

Tablo 1: AB İçinde Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Dönemleri

	1950 öncesi ve 1950’ler	1960’lar ve 1970’ler	1980’ler	1990’lar	2000’ler
Ülkeler	Avusturya	Almanya	Yunanistan	Bulgaristan	Malta*
	Belçika	İngiltere	İspanya	Çek Cum.	
	Fransa	İtalya	Finlandiya	Estonya	
	İrlanda	Hollanda	Danimarka	Macaristan	
				Litvanya	
				Polonya	
				Portekiz	
				Slovakya	
				İsveç	
				Romanya	
				Slovenya	
				Letonya	

Kaynak: CAN, Ergüder; **Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği**, İzmir, Altın Nokta Yayınevi, 2011, s. 36; İZKA; **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**, İzmir, Tükelmat Basım, 2008, s.

10; http://www.liaa.gov.lv/eng/home/about_us/about_us/ (Erişim tarihi: 02.12.2011); http://ec.europa.eu/youreurope/business/finance-support/business-support/malta/index_en.htm (Erişim tarihi: 02.12.2011)

* Çalışmada Malta’dan tespit edilebilen tek BKA olan “Malta Enterprise” 2003’te kurulmuştur. Ayrıca çalışmada daha sonra belirtileceği üzere Lüksemburg ve GKRY’de BKA yapılanmasına rastlanılmamıştır. Tablo 1’de AB üyesi olan Birleşik Krallık’a değil İngiltere’ye yer verilmiştir.

Amerika ve İngiltere’de BKA’lar özel sektör ve kamu sektörünün bölgesel kalkınmayı işbirliği içinde gerçekleştirmeleri amacıyla 1960’lardan beri faaliyette olan yarı-özerk nitelikli oluşumlar iken, Japonya ve Fransa’da geri kalmış bölgelerin sorunlarına çözüm üreten, uzun süreli programları yürütmek üzere kurulmuş Türkiye’deki GAP benzeri idarelerdi. Bununla birlikte 1990’lı yıllarda yaygınlaşan yönetim anlayışına ve Yeni Bölgeselcilik anlayışına paralel olarak, ekonomik ve sosyal kalkınmaya büyük finansmanlar sağlayan uluslararası kuruluşlar (Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı(UNDP: United Nations Development Programme), AB fonları ve kredileri, Avrupa Yatırım Bankası (EIB: European Investment Bank), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD: European Bank for Reconstruction and Development), Amerika Ülkeleri Kalkınma Bankası (IADB: Inter-American Development Bank), vb) tüm dünyada pek çok yeni kalkınma ajansı kurulmasına imkân vermiş, mevcut kalkınma ajansları da zaman içinde çok önemli işlevsel ve kurumsal değişikliklere uğramışlardır. Böylece 1990’larda kurumsal kimlikleri, finansman kaynakları, görev ve sorumlulukları ve merkezi idare, yerel idare ve uluslararası ve uluslarüstü örgütlerle ilişkileri bakımından çok önemli farklılıklar gösteren çok sayıda kalkınma ajansı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan kalkınma ajanslarının çok sayıda ve birbirinden oldukça farklı yapılarda olması iki temel nedene bağlanmıştır. Buna göre:

- BKA’lar arasındaki farklılıklar bölgelerin sosyo-ekonomik özelliklerinden ileri gelmez. Daha çok siyasi süreçlerin farklılığından ve kuruldukları dönemin özelliğinden kaynaklanır.
- Yerel/bölgesel kalkınma çok değişken ve dinamik bir süreçtir ve farklı ihtiyaçlar farklı kurumsal yapılar meydana getirir (Özen, 2005: 4).

Halkier ve Danson’ın araştırma yaptığı 1990’larda, BKA’ların çoğunun faaliyetlerinin, yerel/bölgesel özel şirketlerin büyümesini teşvik etmek, bölgenin yabancı yatırımcılara tanıtılması ve yabancı yatırımcılara danışmanlık hizmetleri verilmesi ile sınırlı kaldığı ve yine pek çoğunun

sponsor kuruluşlar ve AB fonlarıyla finansman sağladığı tespit edilmiştir. Bundan yaklaşık 15 yıl sonra AB bölgesel politikalarına paralel olarak daha çok AB programlarını uygulamak ya da bu programların desteklediği projeler hazırlamak üzere faaliyet gösteren ve kamu kaynaklarıyla finanse edilen pek çok yeni kalkınma ajansı kurulmuştur. Örneğin İtalya'da 1990'lara kadar yaklaşık 39 kalkınma ajansı varken – AB Yapısal Fonları'nın aktif olarak kullanılmaya başlanmasından sonra – 2000'li yılların ortalarına gelindiğinde 224 kalkınma ajansı bulunmaktaydı. Yine İngiltere, Fransa, İspanya ve İrlanda'da da 1990'larda merkezi devletin kamu kaynaklarıyla desteklediği, AB Yapısal Fonlarının bölgede etkin ve verimli biçimde kullanılmasını sağlamakla yükümlü kamu kuruluşu niteliğindeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ortaya çıktığı gözlenmiştir. Hatta AB'ye sonradan katılan Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Estonya, Litvanya ve Letonya da BKA'larla 1990'larda doğrudan AB'nin isteği ile tanışmıştır (Özen, 2005: 4).

Avrupa'daki kalkınma ajanslarının bu derece çoğalmasının ve kurumsal yapıları, hukuki statüleri, personel yapıları, bütçeleri, görev ve yetkileri ve faaliyetleri bakımından önemli farklılıklar göstermesinin en önemli nedeni, üye ve aday ülkelerin bölgesel kalkınma için AB fonlarından ve kredilerinden faydalanabilmek için kendi hukuki, idari ve mâli yapılarına ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarına göre farklı formüller geliştirmeleridir (Özen, 2005: 5).

Halkier, Danson ve Damborg Avrupa'daki BKA'lar üzerine yaptıkları araştırmalarında (1998) kurumsal olarak çok farklı yapılarda olsalar da BKA'ları, ulusal düzeyde belirlenen bölgesel politikalardan farklılıkları açısından, bir genellemeye tabi tutabilmişlerdir. Örgütlenme, işlem serbestisi, ekonomik hedefler, işlem tarzı ve politika araçları açısından BKA modelinin ulusal düzeyde belirlenen bölgesel politikalardan farklarını ortaya koymaları BKA'lara olan ihtiyacın gerekçesinin anlaşılmasında etkili olacaktır.

Tablo 2: Ulusal Düzey Bölgesel Politikalar ve BKA'ların Karşılaştırması

Özellikler	Geleneksel: Yukarıdan-Aşağıya	Yeni Model: Aşağıdan-Yukarıya
Örgütlenme	• Ulusal • Hükümet birimi • Bürokrasi • Genel yeterlikler	• Bölgesel • Yarı otonom birim • İşletmevâri • Özel uzmanlık
İşlem Serbestisi	• Sınırlı	• Mesafeli
Ekonomik Hedefler	• Bölgelerarası eşitlik • Ulusal ekonominin büyümesi • Yeniden dağıtılan büyüme	• Bölgelerarası rekabetçilik • Bölgesel ekonominin büyümesi • İçsel büyüme
İşlem Tarzı	• Seçici olmayan • Otomatik/ihtiyari • Tepkisel	• Seçici • İhtiyari • Proaktif
Politika Araçları	• Bürokratik düzenleme • Mâli destek • Danışmanlık hizmetleri • Kamu temini	• Mâli destek • Danışmanlık hizmetleri • Kamu temini

Kaynak: HALKIER, Henrik, Mike, DANSON, Charlotte, DAMBORG; **Regional Development Agencies in Europe**, Jessica Kingsley Publishers, 1998, s. 19.

Yukarıdaki tabloda yer alan kıyaslama yönetimden yönetişime geçişe, bölgelerarası eşitliğin yerine bölgelerarası rekabete, ikincil nitelik taşıyan tepkiselliğe değil birincil nitelik taşıyan proaktifliğe, işletmevariliğe vurgu yapmasıyla dikkat çekmektedir. Elbette ki bunlar yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya politikalar için yapılan genellemelerdir. Ancak bir araştırmamanın sonucu olmaları sebebiyle de AB içindeki yönetim ve bölgesel kalkınma anlayışındaki değişimi de ortaya koyma yeterliğine sahiptir.

Aynı kıyaslamadan hareketle Halkier 2006 yılında yaptığı çalışmasında yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya bölgesel politika farklarını ise şu şekilde ortaya koymuştur:

Tablo 3: Bölgesel Politika Yaklaşımlarının Karşılaştırması

Anahtar Özellikler	Yukarıdan Aşağıya	Aşağıdan Yukarıya
Organizasyon	• Ulusal düzeyde belirleme • Merkezin birimi (taşra vs.)	• Bölgesel düzeyde belirleme • Yarı otonom
Stratejiler	• Büyümenin yeniden dağıtılması • Bölgelerarası dayanışma	• İçsel büyümenin güçlendirilmesi • Bölgelerarası rekabet
Politika Enstrümanları	• Ağır kaynaklar • Seçici olmayan • Tepkisel	• Hafif kaynaklar • Seçici • Proaktif

Kaynak: HALKIER, Henrik; **Regional Development Agencies and Multilevel Governance: European Perspectives**, Aalborg University, 2006, s. 4.

Halkier'e göre, geleneksel yukarıdan aşağıya bölgesel politikalar bölgelerarası eşitliği sağlayabilmek için, merkezi hükümetin sorunlu bölgelere, temelde altyapı ödeneği ve mâli ödenek gibi ağır kaynaklara dayanan bir sistem aracılığıyla, ekonomik faaliyetleri yeniden dağıtmasına dayanan girişimlerdir. Öte yandan, münferit bölgelerde uygulanmakta olan aşağıdan yukarıya bölgesel politikalar prensipte genellikle danışmanlık, ağlar veya eğitim gibi hafif politika araçları aracılığıyla firmaların rekabet edebilirliğini artırmayı amaçlar. Dahası aşağıdan yukarıya yaklaşım kapsamında bölgesel politika sorumluluğu, ekonomik kalkınma girişimlerinin geliştirilmesi ve uygulanması sorumluluğuyla birlikte, merkezi birimlerden yarı otonom kamu birimlerine geçmektedir.

Bu bölümde son olarak AB içindeki BKA'ların faaliyetlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilecek kurumlara değinmekte fayda vardır. Avrupa Komisyonu BKA'ların önemli mâli kaynaklarından olan Yapısal Fonlara yön veren Uyum Politikası'nı belirlerken Bölgeler Komitesi ile görüş alışverişi halindedir. Bölgesel projelere kredi desteği sağlayan Avrupa Yatırım Bankası, bölgesel projelerin finansmanı açısından paydaştır. AB Politikalarının yürütülmesinden sorumlu olan Avrupa Komisyonu'nun

faaliyetleri Avrupa Sayıştay'ının denetimine tabidir. Şüphesiz ki Bölgesel Politika da bu denetimden payını alacaktır. Bölgeler Komitesi, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Sayıştay gibi AB içindeki BKA'ların, Bölgesel Politika'nın paydaşları olmaları sebebiyle dikkate almak durumunda olduğu kuruluşlara ek olarak Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) ve Avrupa Uygulayıcı Kalkınma Ajansları Ağı (EUNIDA: European Network of Implementing Development Agencies) da üst yapılanmalar olarak bölgesel kalkınma sistemi içindeki yerini alır. Tablo 4'te Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınmasında rol oynayan kurumlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 4: Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınmasında Rol Oynayan Kurumlar

Bölgeler Komitesi (Committee of the Regions – CoR)	1994'de kurulan CoR, Avrupa'nın bölgesel ve yerel temsilcilerinden oluşan bir danışma kuruludur. Avrupa Komisyonu Bölgesel Politika ile ilgili karar alırken bu kurula danışmak zorundadır; ancak kurulun yaptırım gücü yoktur. CoR'un faaliyetleri arasında bölgesel politika, çevre, eğitim ve ulaştırma başta olmak üzere yerel ve bölgesel yönetimleri ilgilendiren tüm diğer alanlar bulunmaktadır. Maastricht Antlaşması'nda CoR'a ekonomik ve sosyal uyumun sağlanması, AB içinde altyapı şebekelerinin oluşturulması, sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri olmak üzere beş alanda görev verilmiştir. Daha sonra CoR'un faaliyetlerine istihdam politikası, sosyal politika, çevre, mesleki eğitim ve ulaşım hizmetleri eklenmiştir. CoR'un 344 üyesi bulunmaktadır. Komite üyeleri ilgili bölgelerin belediye ya da diğer yerel politikacıları arasından seçilir. Yerel politikacılar genellikle AB hükümetleri tarafından atanır; fakat politik açıdan bağımsız çalışırlar. Üyeler AB Komisyonu tarafından dört yıllığına atanır ve görev süresi sonunda tekrar görevlendirilebilirler. CoR başkanı üyeler arasından iki yıllığına seçilir. CoR'un Bölgesel Politika Uyum Komisyonu, Ekonomik ve Sosyal Politika Komisyonu, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, Kültür ve Eğitim Komisyonu, Anayasal İlişkiler Avrupa'nın Yönetişimi Komisyonu ve Dış İlişkiler Komisyonu olmak üzere altı alt komisyonu bulunmaktadır.
Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (The European Association of Development Agencies – EURADA)	1991'de kurulan EURADA, kâr amacı güzetmeyen ve AB içinde bölgesel ekonomik kalkınmayı AB Komisyonu ile diyalog içinde geliştirmeyi amaçlayan bir organizasyondur. EURADA; üyeleri arasında eşgüdüm, iletişim kurulmasını sağlamak ve teknik açıdan BKA'ları desteklemek gibi hizmetlerde bulunmaktadır. EURADA'nın AB bünyesinde 150 adet BKA üyesi bulunmaktadır. Ayrıca Uluslararası Ekonomik Kalkınma Konseyi (IEDC: International Economic Development Council), Çin, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda ile bölgesel kalkınma konusunda işbirliği yapmaktadır.

Tablo 4 (Devamı): Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınmasında Rol Oynayan Kurumlar

Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank – EIB)	1958 yılında kurulan EIB genel olarak Avrupa'nın bütünleşmesi ve az gelişmiş bölgelerin kalkınması amacıyla uzun dönemli kredi vermektedir. EIB, 1994 yılında KOBİ'lerin kurulması, gelişmesi ve teknolojik yeniliklerin desteklenmesi amacıyla oluşturulan Avrupa Yatırım Fonu'nun (European Investment Fund) en büyük hissedarı ve yöneticisidir. EIB'nin görevi, Avrupa'nın bütünleşmesini desteklemek, ortak pazarın gelişmesini sağlamak ve dengelemek ve sermaye piyasalarının düzenlenmesini sağlayarak ekonomik ve sosyal uyumu gerçekleştirmektir. Kâr amacı gütmeyen EIB, özel sektörün ve kamu sektörünün yatırım projelerini destekler. EIB; AB'nin az gelişmiş bölgelerinin kalkınması, iş dünyasının modernleştirilmesi, yeni çalışma alanlarının yaratılması ve altyapı gibi alanlara ilişkin projelere destek vermektedir.
Avrupa Sayıştay (European Court of Auditors)	Avrupa Sayıştay, Birliğin bütçesinin kural ve yönetmeliklere ve AB amaçlarına uygun olarak kullanılmasının teminatıdır. Bu amaçla, Avrupa Sayıştay'ının görevi AB fonlarının AB kurumları tarafından yönetiminin kapsamlı ve ayrıntılı biçimde denetlemesini yapmak ve bu konuyla ilgili rapor ve görüşlerini yayınlamaktır.
Avrupa Uygulayıcı Kalkınma Ajansları Ağı (European Network of Implementing Development Agencies – EUNIDA)	EUNIDA, AB adına sürdürülebilir kalkınma programlarını geliştirmek, yönetmek ve uygulamak için kamu yönlendirmesiyle bir AB üye ülkeler uygulayıcı ajansları gurubu olarak 2000 yılında kurulmuştur. Ağın amaçları: • AB uygulayıcı ajansları arasında bilgi teatisi sağlanması; • özellikle AB adına, uluslararası kalkınma faaliyetleri alanında ortak stratejiler belirlenmesi; • AB adına yüksek kaliteli programlar ve projeler uygulanmasıdır. EUNIDA aracılığıyla projeler uygulanmasından kasıt münferit üye ülke organizasyonlarından ziyade Pan-Avrupa üye ülke ajansları grubuna faaliyetler yaptırmaktır. Ağ, yenilikçi ve karmaşık olan teknik eşgüdümü sağlar ve karşılaşılan sorunlar sonrası programları yürütür. Bu süreçte 118 ülkede faaliyet gösteren 250'den fazla üye ofisin kaynaklarını, uzmanlığını ve söz konusu alanda 40 yılı aşkın deneyimini kullanır. Haziran 2006'da Avrupa Komisyonu'nun önerisi ile EUNIDA, kâr amacı gütmeyen bir Avrupa Ekonomik İlişkiler Gurubu'na dönüşmüştür.

Kaynak: TİFTİKÇİGİL, YAVUZ, Burcu; **Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm Ve Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 97 -98;
<http://www.eunida.eu/> (Erişim tarihi: 02.12.2011).

1.3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ MEVCUT YAPISI

Çalışmada genel olarak Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) olarak ifade edilen oluşumların Avrupa Birliği'ndeki çok sayıda ülkede kendine uygulama alanı bulduğu görülmektedir. Kuruluş tarihleri, yasal durumları, amaçları, gelir kaynakları, faaliyetleri ve istihdam yöntem ve uygulamaları AB içinde ve çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılandırılacağı üzere Türkiye uygulamasından oldukça farklılık göstermektedir. Bu durum BKA'ların süreç ve çıktılarının kendi içinde ve Türkiye uygulaması ile karşılaştırılmasında bir güçlük yaratmakla birlikte ülkesel örneklerin ele alınmasıyla bölgesel kalkınmaya olan yaklaşım farklılıklarının ortaya konması açısından yararlıdır.

Avrupa Birliği içinde yasal durumları, amaçları ve uygulamaları ile tek bir kalkınma ajansı modeli yoktur. Dolayısı ile Türkiye'deki kalkınma ajansları modelinin, her ne kadar bu modelin tercih edilmesinde AB'nin bölgesel kalkınma anlayışı etkili olmuşsa da, sonuçları açısından karşılaştırılabileceği bir "AB Modeli" mevcut değildir. Yine de AB ülkelerinin kendi bölgesel kalkınma yorumları doğrultusunda türettikleri çok sayıda farklı uygulama ve bunların Türkiye'deki BKA uygulamalarına yol gösterebilecek zenginlikte oluşu söz konusudur.

Söz konusu "AB Modeli"nin eksikliğine rağmen AB içindeki BKA'ların bazı genel özellikleri ortaklık göstermektedir. Belli bir bölgenin ekonomik kalkınmasını amaçlama, içsel güçleri harekete geçirmeye çalışma, kurulduğu bölgede girişimciliği özendirme ve bölgeye yatırım çekme arayışında olma bu ortak ve genel özellikler arasında sayılabilir (Pektekin, 2010). Bu genel özellikler çalışmanın ikinci bölümünde ortaya konacak yasal çerçeve ve uygulamaların ışığında Türkiye'deki BKA modeli ile de uyumludur. Öyle ise AB içindeki BKA'ların kendi içinde barındırdığı genel özelliklerin ortaklığı, uygulamalarının çok çeşitliliği ve Türkiye'deki BKA modelinin bu genel özellikler ile uyumu ve bu kapsamda kendisine örnek alabileceği zengin AB uygulamaları söz konusudur.

Bu bölümde BKA'ların AB'deki mevcut yapılarının ortaya konulmasında yasal durumlar, amaç ve faaliyetler ile gelir kaynaklarından hareket edilecektir.

1.3.1. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yasal Durumları

Genel bir değerlendirme yapıldığında, kalkınma ajanslarının belirli bir bakanlığa ya da merkez teşkilatına organik bağlılığının daha çok üniter yapıdaki devletlerde görüldüğü, federal yapıda olan ülkelerde ise (yerel yönetimlerin politika oluşturma ve uygulama yetkisine sahip olmaları nedeniyle) daha özerk bir yapıya sahip olan, kamu ve/veya özel şirket durumundaki ajanslar olarak kuruldukları ifade edilebilir. İncelenen ülkelerin çoğunluğunda kâr amacı gütmeyen tüzel kişilik şeklinde yapılanmış kalkınma ajansları görev yapmaktadır (İZKA, 2008: 10). Aşağıdaki tabloda bazı AB üyesi ülkelerdeki BKA'ların yasal durumuna yer verilmiştir.

Tablo 5: Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki BKA'ların Yasal Durumu

Ülke Adı	Yasal Durum
Almanya	Sınırlı sorumlu şirketler, kamu hukuku organizasyonları
Avusturya	Kâr amacı gütmeyen tüzel kişilik (limited şirket)
Belçika	Belediyeler arası ajans, kamu hukuku organizasyonları, limited şirket
Bulgaristan	Kar amacı gütmeyen organizasyonlar
Çek Cumhuriyeti	Limited şirket, vakıf ya da kamu – özel hisseli ortaklıklar
Danimarka	Kâr amacı gütmeyen vakıf
Estonya	Kamu kuruluşu
Fransa	Kâr amacı gütmeyen tüzel kişilik, karma ekonomi şirketi

Tablo 5 (Devamı): Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki BKA'ların Yasal Durumu

Ülke Adı	Yasal Durum
Hollanda	Kamusal sınırlı şirketler
İngiltere*	Bakanlık dışı kamu kuruluşu, özerk örgüt
İrlanda	Kamu kuruluşu
İspanya	Kamu/Özel hukuk kuruluşları
İsveç	Kâr amacı gütmeyen limited şirket
İtalya	Kamu limited şirketi
Letonya	Kâr amacı gütmeyen şirket
Litvanya	Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar
Macaristan	Kâr amacı gütmeyen limited şirket
Polonya	Anonim şirket
Portekiz	Limited şirket, kâr amacı gütmeyen organizasyonlar, kamu- özel hisseli ortaklıklar
Romanya	Kâr amacı gütmeyen tüzel kişilik
Slovakya	Anonim şirket
Slovenya	Limited şirket, kamu kuruluşu, sivil toplum kuruluşu
Yunanistan	Kamu/Özel limited şirketler, belediye teşebbüsleri

Kaynak: İZKA; **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, İzmir, Tükelmat Basım, 2008, s. 11; EURADA; **Creation, Development and Management of RDAs: Does it have to be so difficult?**, EURADA Publishing, 1999, s. 33; CAN, Ergüder; **Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği**, İzmir, Altın Nokta Yayınevi, 2011, s. 38.

*Tabloya kaynak teşkil eden eserlerde AB üyesi olan Birleşik Krallık için genelleştirilmiş bir durum yerine İngiltere için genel durum ortaya konulduğu anlaşılmaktadır. Yaklaşım bu çalışma için de uygun bulunmuştur. Aynı uygulamaya izleyen bölümdeki Tablo 6'da da rastlanacaktır.

İZKA, EURADA ve Can'ın çalışmalarında yer verilene ek olarak Finlandiya'da belediye teşebbüsleri¹⁷; Malta'da kamu-özel sektör ortaklığında şirket¹⁸ şeklinde BKA yapılanması olduğu görülmüştür. Lüksemburg'da BKA benzeri yapılanma olmadığı(OECD, 2010: 189) gözlenirken; GKRY ile ilgili veri bulunamamıştır.

İncelenen ülkelerin önemli bir kısmında, bölgesel kalkınma politikalarını ve kalkınma ajanslarının bu politikalar çerçevesinde üstlendiği rolleri tanımlayan genel bir yasal düzenleme bulunmaktadır. Kalkınma Ajanslarının, çoğunlukla bakanlık seviyesinde bir kurumun sorumluluğunda faaliyet gösterdikleri, buna ek olarak da bazı ülkelerde (Polonya, Slovenya, Portekiz, Avusturya, Hollanda) bakanlıkla ajans arasındaki koordinasyon görevini üstlenen ara kurumların oluşturulduğu görülmektedir. Polonya'da Bölgesel Kalkınmadan Sorumlu Bakan, Slovenya'da Yerel Yönetim ve Bölgesel Politika Ofisi; Portekiz'de Ulusal Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği, Avusturya'da Avusturya Kalkınma Birliği, Hollanda'da Hollanda Kalkınma Birliği bu görevi görmektedir (İZKA, 2008: 12-13).

Seçilme esasları, sorumlu oldukları kurumlar, denetlenme mekanizmaları, görev ve yetkileri ile sayıları değişmekle birlikte, genel olarak tüm kalkınma ajanslarında bölge temsilcilerinden oluşan bir genel kurul, bu kurulun içinden seçilen ya da üyelerinin yerel bir yönetici tarafından atandığı bir yönetim kurulu, bir genel sekreter ve teknik, idari ve mâli işlerden sorumlu bir sekreterlik bulunmaktadır. Bununla birlikte pek çok kalkınma ajansında çeşitli konularda araştırma yapmak ve yıllık değerlendirme raporları hazırlamak üzere çalışma grupları ve komiteleri de oluşturulur (Özen, 2005: 6).

¹⁷<http://www.jykes.fi/en/about-jykes> (Erişim tarihi: 12.11.2011); <http://www.kainuunetu.fi/en/> (Erişim tarihi: 12.11.2011)

¹⁸http://www.maltaenterprise.com/our_structure.aspx (Erişim tarihi: 12.11.2011)

1.3.2. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaç ve Faaliyetleri

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının amaçlarına yer verilmeden önce Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikasının amaçlarına değinilmesi gerekir. Daha önce belirtildiği gibi kalkınma ajanslarının kuruluşlarına ve faaliyetlerine bölgesel politikalar ve bugünkü anlamıyla Avrupa Birliği Bölgesel Politikası büyük ölçüde yön vermiştir. Bölgesel Politika'nın amaçlarının ve dönemler arası seyrinin iyi algılanması kalkınma ajansı amaçlarının da iyi algılanmasına yardımcı olacaktır.

AB'nin kendi yaptığı ayrıma göre Bölgesel Politika'nın alt dönemleri: 1989 – 1993, 1994 – 1999, 2000 – 2006 ve 2007 – 2013 şeklindedir. Bu dönemlerdeki Uyum Politikaları (Cohesion Policy) Bölgesel Politika'nın yazılı kaynağıdır. 1988 yılında 5 öncelikli hedef belirlenmiş ve Uyum Politikası'na alınmıştır. Bu hedeflerin tanımlarının bazılarının 5 – 6 – 7 yıllık alt dönemler itibariyle değişikliğe uğradığı, özellikle 2007 – 2013 döneminde reforma uğradığı ve sadeleştiği ifade edilebilir. Bu nedenle Uyum Politikası hedeflerini 1989 – 2007 ve 2007 – 2013 alt dönemleriyle değerlendirmek daha doğru olacaktır. İlk olarak 1989 – 1993 Uyum Politikasında hedefler şu şekilde gerçekleşmiştir:

- Hedef 1: Kalkınmada geride kalan bölgelerin kalkınmasının ve yapısal uyumlaştırılmasının desteklenmesi;
- Hedef 2: Endüstriyel küçülmeden ciddi ölçüde etkilenen bölgeleri dönüştürme;
- Hedef 3: Uzun dönemli işsizlikle mücadele;
- Hedef 4: Genç nüfusun istihdam temelli bütünleşmesinin tesisi;
- Hedef 5: (a) Tarımsal yapıların uyumlaştırılmasının hızlandırılması ve (b) kırsal kalkınmanın desteklenmesi.

Bu dönemde çeşitli sektörlerin yapısal uyumlaştırmalarının ve istihdama dönük politika hedeflerinin ön plana çıktığını görülür. 1994 – 1999 döneminde ise Uyum Politikası kendine şu şekilde hedefler seçmiştir:

- Hedef 1: Kalkınmada geride kalan bölgelerin kalkınmalarının ve yapısal uyumlaştırmalarının desteklenmesi;
- Hedef 2: Endüstriyel küçülmeden ciddi ölçüde etkilenen bölgelerin veya bazı kısımlarının dönüştürülmesi;
- Hedef 3: Uzun dönemli işsizlikle mücadele ve gençler ve işgücü piyasasından dışlanmış bireylerin işgücüne katılımlarının tesisi, erkek ve kadınlar için eşit istihdam fırsatlarının desteklenmesi;
- Hedef 4: İşçilerin endüstriyel değişmelere ve üretim sistemlerindeki değişmelere uyumunun tesisi;
- Hedef 5: Kırsal kalkınmanın; (a) Ortak Tarım Politikası reformu çerçevesinde tarımsal yapıların uyumlaştırılmasının hızlandırılması ve balıkçılık sektörünün yenilenmesi ve yapısal uyumlaştırılmasının desteklenmesi, (b) kırsal alanların kalkınması ve yapısal uyumlaştırılmasının tesisi ile desteklenmesi
- Hedef 6: Aşırı derecede düşük nüfus yoğunluğuna sahip bölgelerin kalkındırılması ve yapısal uyumlaştırılması.

Bu dönem hedeflemelerinde tarım sektörü başta olmak üzere yapısal uyum ve dönüşüm kavramları ön plana çıkmakta, kadın – erkek eşitliği ve gençlere yapılan vurgu dikkat çekmektedir. 2000 – 2006 döneminde ise:

- Hedef 1: Kalkınmada geride kalan bölgelerin kalkınmalarının ve yapısal uyumlaştırmalarının desteklenmesi;
- Hedef 2: Yapısal güçlüklerle karşı karşıya olan alanların ekonomik ve sosyal dönüşümlerine destek verilmesi;
- Hedef 3: Bilimsel ve kurumsal eğitim ve istihdam politika ve sistemlerinin uyum ve yenilenmelerinin desteklenmesi hedeflenmiştir.

Açıkça görülüyor ki Uyum Politikası'nda 1999 yılında gerçekleştirilen reformla önceki hedefler 2 ve 5 ile 3 ve 4 birleşmiş ve Yapısal Fon¹⁹ Hedefleri üçe indirilmiştir. Yeni tanımlama ile özel hedef kitle belirtilmesinden kaçınılmıştır.

AB Uyum Politikası 2007 – 2013 döneminde amaçlarını oldukça sadeleştirmiş ve “yakınsama”, “bölgesel rekabet edebilirlik ve istihdam” ve “Avrupa bölgesel eşgüdümü” gibi üç başlık altında toplamıştır. Bu başlıklarla doğrudan kişi başı gelir yakınsamasının önemine dikkat çekmiş ve rekabet edebilirlik, cazibe merkezi ve sınır ötesi gibi güncel bölgesel tartışma konularını gündemine almıştır.

- Yakınsama: AB ortalamasının %75'inden düşük kişi başı GSYİH değeri üzerinden tanımlanan en az gelişmiş üye devletler ve bölgelerin yakınsamasının hızlandırılması amaçlanır.
- Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve İstihdam: Bölgenin rekabet edebilirliğini, cazibesi ve istihdam yapısını güçlendirmeyi amaçlayan tüm diğer AB bölgelerini kapsar.
- Avrupa Bölgesel İşbirliği: Interreg Girişimi'ne²⁰ dayanır; sınır ötesi, ulus ötesi ve bölgelerarası işbirliği ve ağlar için destek mevcuttur(EC, 2008b: 10-23).

AB yeni politika hedeflerine paralel olarak ülkeleri de “Yakınsama”, “Birinci Aşama Geçiş”, “İkinci Aşama Geçiş” ve “Rekabet Edebilirlik ve İstihdam” Bölgelerine ayırmıştır ve fonların dağıtımını da buna göre gerçekleştirmektedir.

¹⁹Yapısal Fonlar Uyum Politikasının mâli araçlarıdır. 1989'dan bu yana çok çeşitli yapısal fonlar geliştirilmiş olmakla birlikte 2007 – 2013 dönemi için Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) ve Avrupa Sosyal Fonu (ESF: European Social Fund) temel Yapısal Fonlardır. Uyum Fonu da (Cohesion Fund) yapısal fonlarla birlikte Uyum Politikasının önemli bir aracıdır.

²⁰Interreg Girişimi, 2007 – 2013 dönemi öncesi sınır ötesi ve bölgelerarası işbirliğinin tesisine dönük olarak Yapısal Fonlarca desteklenen bir girişimdir.

AB’de BKA’lar Bölgesel Politika ile uyumlu amaçlar belirlemekte ve bunlara uygun faaliyetler yürütmektedir. Günümüzde büyük çoğunluğu Avrupa’da olmak üzere, sayıları 500’ün üzerinde olan kalkınma ajanslarının temel amaçları, dört ana başlık altında toplanabilir:

1. Ulusal ve uluslararası yatırım çekmek;
2. bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesini sağlamak;
3. kalkınmaya yönelik stratejiler belirlemek ve/veya konu ile ilgili kurum ve kuruluşlara destek olmak;
4. işbirliğini geliştirmek.

Kalkınma ajansları, bu amaçları gerçekleştirmek üzere teknik ve finansal destek mekanizmalarından, ortaklık ve kümelenme oluşumlarını teşvik etmek üzere uygulanan programlara kadar çok çeşitli araçlar kullanmaktadır (Can, 2011: 36). Aşağıdaki tabloda bazı AB üyesi ülkelerdeki BKA’ların amaç ve faaliyetlerine yer verilmiştir:

Tablo 6: Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki BKA’ların Amaç ve Faaliyetleri

Ülke Adı	BKA’ların Amaç ve Faaliyetleri
Almanya	• Bölgelerini ekonomik olarak geliştirmek • Bölgeye yatırım çekmek • Yenilikçiliği* ve girişimciliği desteklemek • Teşvikler, finansman ve bölge fırsatları ile ilgili rehberlik/danışmanlık yapmak • Kümelenme ve ağ oluşumlarını desteklemek
Avusturya	• Bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak • Bölgeye yatırım çekmek ve bölgeyi tanıtmak • Teşvik ve finansman konusunda rehberlik/danışmanlık yapmak • İstihdam olanaklarını artırmak
Belçika	• İş etkinliğini artırmak, yatırımları ve rekabet gücünü geliştirmek • İstihdamı artırmak • Ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmak • Sağlıklı kentsel gelişmeyi yönlendirmek ve bununla yapısal uyum içinde kırsal gelişmeyi teşvik etmek • Bilgi ve iletişim temelli yeni sektörlerin oluşmasını teşvik etmek • Ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek ve bölgenin yeniden yapılanmasını sağlamak

Tablo 6 (Devamı): Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki BKA'ların Amaç ve Faaliyetleri

Ülke Adı	BKA'ların Amaç ve Faaliyetleri
Bulgaristan	- Girişimciliği desteklemek - Yerel yönetimlerin, sürdürülebilir kalkınma yönündeki çalışmalarını desteklemek - Bölgeyi tanıtmak, yerli ve yabancı yatırımları bölgeye çekmek - Yeni teknolojilerin kullanımını teşvik etmek
Çek Cumhuriyeti	- Kamu ve özel sektör kuruluşlarına teknik destek sağlamak - Bölgesel sorunların çözümüne ve kalkınma stratejisinin uygulanmasına destek olmak - Yerel potansiyelleri harekete geçirmek - Bölge kaynaklarını en etkin şekilde kullanarak ticari değer oluşturmak
Danimarka	- Bölge için uzun vadeli, kapsamlı kalkınma stratejileri geliştirilmesi - Büyüme için güçlü yönlerin ve bunun önündeki engellerin belirlenebilmesine dönük olarak bölge gelişiminin irdelenmesi - Kalkınma faaliyetleri için odak noktaları belirlenmesi ve bunların eşgüdümünün sağlanması - Bölgesel kalkınmanın aktörleri arasında diyalog ve işbirliği yaratılması
Estonya	- Girişimlere, araştırma ve geliştirme kurumlarına, kamu sektörüne ve üçüncü sektöre finansal destek, danışmanlık ve ortaklık olanakları tanımak - Dış pazarlarda rekabet edebilirliği geliştirmek - Doğrudan yabancı yatırım çekmek - Yerli ve yabancı turizmi geliştirmek - Teknolojik ve yenilikçi ürün ve hizmetleri teşvik etmek
Finlandiya	- Sanayinin verimliliğinin artırılması ve yenilenmesi ile sürdürülebilir büyümenin sağlanması - İnsanların ve çevrenin gönencinin iyileştirilmesine dönük olarak yeni uygulamalar geliştirilmesi - Araştırma ve yenilikçilik ağlarında mevcut yeteneklerin geliştirilmesi
Fransa	- Yerel kalkınma politikalarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak - Bölge şirketlerine yerel, ulusal ve uluslararası teknik destek sağlamak - Yatırım çekmek
Hollanda	- Girişimciliği teşvik etmek - Sanayi aktivitelerini geliştirmek, desteklemek
İngiltere	- Bölgenin ekonomik, sosyal ve fiziksel gelişmesine katkıda bulunmak - İş destekleri sunmak, yatırım ve rekabeti artırmak - İstihdam yaratmak

Tablo 6 (Devamı): Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki BKA'ların Amaç ve Faaliyetleri

Ülke Adı	BKA'ların Amaç ve Faaliyetleri
İrlanda	• Stratejik planlama yapmak • Rekabet gücünü artırmak • Kümelenme ve ağ oluşumlarını desteklemek • İstihdam yaratmak • Girişimciliği teşvik etmek • Sanayi aktivitelerini geliştirmek, desteklemek
İspanya	• Sanayi aktivitelerini geliştirmek, desteklemek • Bölgede yeni firmaların oluşumunu desteklemek • Yenilikçiliği ve girişimciliği desteklemek • Ağ oluşumlarını, bilgi ve teknoloji aktarımını desteklemek
İsveç	• Rekabetçi Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri (KOBİ) desteklemek • Sanayi ve ticaret hayatına büyüme ve yenilikçilik getirecek yeni girişimleri ve yenilikçi faaliyetleri teşvik etmek
İtalya	• Ülkeye/bölgeye yatırım çekmek • İş geliştirmek, yeni işletmelerin açılmasını sağlamak • Kamu hizmetlerine destek olmak
Letonya	• Artan miktarlarda dış yatırıma ortam hazırlamak ve ülkenin dış ticaretini artırmak • İç ve dış pazarlarda Leton girişimcilerin etkinliklerinin artırılması
Litvanya	• Ulusal – bölgesel kalkınma politikasının oluşturulmasında ve uygulanmasında etkin rol almak ve Kaunas Bölgesinin dengeli ve sürdürülebilir kalkınmasını temin etmek • Teknolojik ve sosyal yeniliklerin uygulanmasını desteklemek • Özel girişim ve yerel yöneticiler arasındaki eşgüdümün sağlanması • Kaunas Bölgesi için yabancı yatırımın cezbedilmesi
Macaristan	• Bölgelerarası ve bölge içi işbirliğini sağlamak • Bölgesel kalkınma ile ilgili kurum ve kuruluşlara destek olmak • Yatırımların yerel etkililiğini artırmak • Ulusal ve AB kaynaklı bölgesel kalkınma programlarında uygulama ve koordine etme görevini üstlenmek
Malta	• Yabancı yatırımların cezbedilmesi • Mevcut işletmelerin rekabet edebilirliklerinin artırılabilmesi için gerekli desteğin temini
Polonya	• Bölgesel gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak • Bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamak • Bölgesel yatırımları artırmak • İş geliştirmek, yeni işletmelerin açılmasını sağlamak • Bölgesel ve yerel kalkınma stratejisi hazırlamak • Yenilikçilik ve teknoloji transferi yapmak • İşletmeleri uluslararası pazarlara açmak

Tablo 6 (Devamı): Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki BKA'ların Amaç ve Faaliyetleri

Ülke Adı	BKA'ların Amaç ve Faaliyetleri
Portekiz	• Dış yatırımların çekilmesi • Girişimciliğin teşvik edilmesi • Bölgesel kalkınma için altyapı geliştirme • Bölgesel planların ve programların hazırlanması
Romanya	• Bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak • Hükümetin sektörel politikalarını bölgesel düzeyde uygulamak • Bölge içi, bölgelerarası, uluslararası ve sınır ötesi işbirliğini sağlamak
Slovakya	• Dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlamak • Yerelde ve bölgesel seviyede ortaklık geliştirmek • Bölgesel stratejik planlama çalışmalarını desteklemek • Bölgeye yerli ve yabancı yatırımcı çeken iş faaliyetlerini desteklemek • AB tarafından sağlanan mâli kaynakları etkin kullanmak
Slovenya	• Ekonomik, çevresel, sosyal ve kültürel kalkınma dinamiklerini harekete geçirmek • Finansal ve kurumsal danışmanlık hizmeti vererek KOBİ'leri geliştirmek • Bölgesel Kalkınma Programları hazırlamak ve yerel paydaşlar arasında eşgüdüm sağlamak • Bölgesel ve uluslararası fonlardan yararlanmak üzere proje hazırlama kapasitesini geliştirmek • Girişimciliği teşvik etmek • İnsan kaynaklarını geliştirmek ve istihdamı arttırmak
Yunanistan	• Yerel yönetimlerin AB proje ve kaynakları hakkında bilgilendirilmesi • Yerel yönetimlere dönük kalkınma programlarına teknik destek sağlanması • Yerel yönetim girişimlerine mâli kaynaklar konusunda danışmanlık desteği sağlamak

Kaynak: İZKA; **Avrupa'da Kalkınma Ajansları**, İzmir, Tükelmat Basım, 2008, s. 16 – 21; <http://www.regionh.dk/English/Regional+Development/> (Erişim tarihi: 17.11.2011); <http://www.tekes.fi/en/community/Objectives/555/Objectives/1426> (Erişim tarihi: 17.11.2011); http://www.liaa.gov.lv/eng/home/about_us/about_us/ (Erişim tarihi: 17.11.2011); <http://www.krda.lt/en/about/goals> (Erişim tarihi: 17.11.2011); http://www.maltaenterprise.com/our_structure.aspx (Erişim tarihi: 17.11.2011); http://www.eetaa.gr/ekthesh_polis/polis05/en/profil_en.htm (Erişim tarihi: 17.11.2011).

* Yenilikçilik kavramı yazında “inovasyon” olarak da anılabilmektedir.

Burada belirtmek gerekir ki Tablo 6'da Danimarka, Finlandiya, Letonya, Litvanya, Malta ve Yunanistan için değinilen amaç ve faaliyetler bireysel örneklerden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Ne var ki bunlar da bireysel ülke modelleriyle uyumlu kâr amacı güden veya gütmeyen kamu kuruluşlarıdır.

Avrupa genelindeki kalkınma ajanslarının faaliyetlerine bakıldığında kuruluş dönemlerinde ağırlıklı olarak altyapı ve tarımsal kalkınma konularına yoğunlaştıkları, sonraları sanayi faaliyetlerini geliştirmeye odaklandıkları ve son dönemde de, hizmetler ve ileri teknolojilerin desteklenmesine doğru bir eğilim içine girdikleri görülmektedir. Son yıllarda, AB Yapısal Fonlarından daha fazla yararlanabilmek için bilgi teknolojileri, Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerine verilen önem büyük ölçüde artmıştır. Bu bağlamda, KOBİ'lerin iş etkinliğini ve verimliliklerini artırmak, KOBİ'leri yenilikçi teknoloji ile buluşturmak, yatırımları ve rekabet gücünü geliştirmek, girişimci sayısını artırmak gibi konulara öncelik verildiği görülmektedir. Ajansların pazarlama iletişimine de büyük önem verdikleri, geniş kapsamlı pazar ve sektör araştırmaları yürüttükleri, internet siteleri, basılı katalog ve broşürler ve çeşitli fuar katılımları aracılığıyla hem bölgenin özelliklerini ve olanaklarını hem de ajansı ve faaliyetlerini hem ulusal hem de uluslararası ölçekte tanıtmayı amaçladıkları görülmektedir. Bölge firmaları arasındaki işbirliği ve ortaklıkları geliştirmeye yönelik olarak kurulan iletişim ağları da, bu anlamda yaygın olarak kullanılan araçlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır (Can, 2011: 39).

1.3.3. Avrupa Birliği'ndeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bütçeleri ve Gelir Kaynakları

Avrupa Birliği içinde çok farklı yapılarda olan kalkınma ajanslarının, bütçeleri ve gelir kaynakları da bulundukları ülkelerin bölgesel kalkınma ve bunun içinde kalkınma ajanslarının taşıması gerektiğine inandıkları ağırlığa göre farklılıklar göstermektedir. BKA yapılanmasını bölgesel kalkınma modeli içinde önemli bir araç olarak gören İspanya ve İtalya gibi ülkelerde ajanslar

daha yüksek bütçelere sahiptir²¹. Bu süreçte belirleyici olan bir diğer etken de şüphesiz ki ilgili ülke ekonomisinin büyüklüğü ve AB mâli kaynaklarına olan erişiminin düzeyidir. Polonya gibi AB'nin bölgesel kalkınma politikaları doğrultusunda 2007 – 2013 dönemi Uyum Politikası kapsamında 67 Milyar Avro'ya yakın bir AB mâli kaynağından faydalanması söz konusu olan²²ve bölgesel kalkınma modelinde BKA'ların AB fonları ile projeler uygulaması olan (Ferry, 2007)bir ülkede BKA'lar önemli bir kavram olarak ortaya çıkacaktır.

AB'deki BKA'ların bütçeleri bölgeden bölgeye değişmekle birlikte hepsinin bütçesi bölgenin kamu harcamaları toplamının % 1'inden azdır. AB'deki BKA'lar gerek finansal kaynaklar gerekse insan kaynakları açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin İngiltere'de bulunan Advantage West Midlands Ajansının 250çalışanı ve 430 Milyon Avro bütçesi, Finlandiya'da bulunan Jyväskylä Ajansının 30çalışanı ve 6,8 Milyon Avro bütçesi, İspanya'da bulunan Barcelona Activa Ajansının 80çalışanı ve 16,5 Milyon Avro bütçesi bulunmaktadır (Tiftikçigil, 2010: 117).

2010 yılında EURADA ve Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın (OKA) işbirliği içinde düzenlenen seminerde sunulan verilere göre Avrupa'daki kalkınma ajanslarının (EURADA üyesi olanlar) bütçeleri genelde 1 Milyon Avro ile 15 Milyon Avro arasında değişkenlik göstermektedir²³.

Avrupa'da faaliyet gösteren BKA'ların en önemli finansman kaynağı kamu gelirleri ile birlikte AB fonlarıdır. AB'nin bölgelerarası rekabet ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını üye ve aday ülkelerde gerçekleştirmek için ulus-altı yapılarda büyük miktarda mâli destek sağlaması, bu desteği de il ya da ilçe düzeyindeki yerel yönetimleri değil, sadece bu konuya odaklı bölgesel örgütler aracılığıyla sağlamak istemesi, 1990'larda bölgesel

²¹<http://www.oka.org.tr/ContentDownload/EuradaSeminerSonucRaporu.pdf> (Erişim tarihi: 18.11.2011)

²²http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/pl_en.pdf (Erişim tarihi: 18.11.2011)

²³<http://www.oka.org.tr/ContentDownload/EuradaSeminerSonucRaporu.pdf> (Erişim tarihi: 18.11.2011)

kalkınma ajanslarının sayılarının hızla artmasına neden olmuştur (Özen, 2005: 6). 1990'lı yıllardan itibaren kalkınma ajanslarının AB'nin bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak için kullandığı araçlardan biri haline gelmesi ile Orta Avrupa'da da pek çok ajansın kurulduğu görülmektedir. Kalkınma ajanslarının AB Yapısal Fonlarını kullanmaya başlaması ile kalkınma ajanslarının sayıları, faaliyet alanları ve yetkinlikleri de hızla artmıştır. Portekiz, Polonya, Slovakya ve İsveç gibi pek çok ülke, ajansların kuruluş aşamasında AB'den mâli ve teknik destek almışlardır (Can, 2011: 35). Doğu Avrupa ülkelerinin BKA'larının, bizzat AB'nin görevlendirdiği uzmanlarla ve ilk aşamada AB finansmanı ile kurulmuş olması (Özen, 2005: 5) bu mâli ve teknik desteğin göstergesidir.

Türkiye'de BKA'ların kurulması ve teşkilatlanması aşamalarında AB'den herhangi bir mâli kaynak temin edilmemiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde daha detaylı belirtileceği üzere teknik destek söz konusu olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı'nın İtalyan "eş" ile eşleştirme projesi²⁴ yürütmesi BKA'ların kuruluş aşamasında teknik destek alındığını göstermektedir.

Günümüzde, kalkınma ajanslarında, genel olarak 4 ana gelir kaynağı bulunmaktadır (Can, 2011: 38):

1. Kamu Fonları (Yerel veya merkezi hükümet tarafından doğrudan verilen fonlar);
2. Faaliyet gelirleri;
3. Özel sektör kaynaklı fonlar;
4. Uluslararası fonlar veya projeler: AB Programları.

²⁴Eşleştirme Projesi (Twinning Project) aday ülkelerin uyum sağladıkları AB mevzuatının hayata geçirilmesi sürecinde gerekli kurumsal yapılanmanın gerçekleştirilebilmesi için, üye ülkelerin kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan uzmanların bizzat aday ülkeye gelerek ilgili kurumda müktesebatın uygulanmasına yönelik kurumsal yapılanmaya ilişkin bir proje üzerinde çalışması üzerine kuruludur. Eşleştirme sistemi çerçevesinde sağlanan teknik yardımlar iki yıla ulaşan bir dönemi kapsayabilmekle beraber, bu süre aday ülkenin özel ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=204&l=1> (Erişim tarihi: 11.12.2011).

Söz konusu gelir kaynakları ve bütçelere ilişkin bu bölüm altında verilen bilgiler, görüleceği üzere genel nitelik taşımaktadır. Tiftikçigil ve OKA'dan temin edilen bu veriler de EURADA'nın üyelerine dönük araştırmaları sonucu elde edilmiştir. Öte yandan çalışmanın kaynakçasında, EURADA'nın üyelerine dönük araştırmalarının bütçelerle ilgili toplu verilerine rastlanamaması ve EURADA'nın 1.1.2011 tarihi itibarıyla AB'den 99 üyeye sahip olması²⁵ ışığında bu bölüme bazı AB üye ülke BKA'larının bireysel bütçe ve gelir kaynağı verileriyle devam edilmesi daha doğru olacaktır. Çalışma için Belçika'dan Teknik ve Ekonomik Çalışmaların Yönetimi ve Geliştirilmesi Topluluğu (IGRETEC: Intercommunale pour la Gestion et la Réalisation d'Etudes Techniques et Economiques), Danimarka'dan Copenhagen Capacity (Kapasite Kopenhag), Fransa'dan Lyon Bölgesi Ekonomik Kalkınma Ajansı (ADERLY: Agence pour le Développement Economique de la Région Lyonnaise), İngiltere'den Güney Batı İngiltere Bölgesel Kalkınma Ajansı(South-West RDA: South West of England Regional Development Agency)ve İsveç'ten ALMI Företagspartner (ALMI İş Ortağı) kuruluşları seçilmiştir. İzleyen alt bölümde söz konusu kuruluşlar ve gerçekleştirmeler hakkında daha ayrıntılı bilgiler verilecektir.

Söz konusu 5 kuruluş için temin edilebilen gelir ve/veya bütçe büyüklükleri şu şekildedir:

- **IGRETEC:** 37 Milyon Avro – Bütçe²⁶
- **Copenhagen Capacity:** 6 Milyon Avro (yaklaşık, 2010) – Net Ciro²⁷
- **ADERLY:**4,8 Milyon Avro (yaklaşık, 2010) – Hasıla²⁸

²⁵<http://www.eurada.org/site/files/330-E%20Activity%20Report.pdf> (Erişim tarihi: 19.11.2011)

²⁶<http://www.oka.org.tr/ContentDownload/EuradaSeminerSonucRaporu.pdf> (Erişim tarihi: 21.11.2011)

²⁷[http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/ordering/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadname=Annual%20report%202010%20\(In%20Danish\)&details=](http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/ordering/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadname=Annual%20report%202010%20(In%20Danish)&details=) (Erişim tarihi: 21.11.2011)

²⁸<http://www.aderly.com/publications/489.pdf> (Erişim tarihi: 21.11.2011)

- **South-West RDA:** 72 Milyon İngiliz Sterlini (yaklaşık, 2010, Avro karşılığı: Yaklaşık 83,5 Milyon Avro) – Gelir (South-West RDA, 2010)

Bu miktarın yaklaşık 56 milyonluk kısmının doğrudan AB kaynağı olduğu belirtilmelidir.

- **ALMI Företagspartner:** 870 Milyon İsveç Kronu (yaklaşık, 2010, Avro karşılığı: yaklaşık 97 Milyon Avro) – Hasıla²⁹

Bu miktarın yaklaşık 4 milyonluk kısmı doğrudan AB kaynağıdır.

Kısa bir değerlendirme yapmak gerekirse, bölüm içinde verilen bilgiler ışığında, AB içinde BKA'ların gelir kaynaklarının önemli bir kısmının kamudan ve doğrudan AB desteklerinden oluştuğu söylenebilir. Çok sayıda AB ülkesinde hem kuruluş aşamasında hem de günümüzde gerçekleştirilen faaliyetlerde doğrudan AB kaynakları önemli yer tutmuştur ve tutmaktadır. Güney Batı İngiltere Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın (South-West RDA) yıllık yaklaşık 56 Milyon İngiliz Sterlini tutarında doğrudan AB desteği alıyor olması çarpıcıdır.

Bölüm başında Polonya'nın 2007 – 2013 dönemi Uyum Politikası kapsamında 67 Milyar Avro'ya yakın bir AB mâli kaynağından faydalanacağı ve BKA modelinde AB fonları ile projeler uygulanması olduğu belirtilmişti. Çalışma açısından dikkat çekici bir husus, 271 Düzey 2³⁰ bölgesine sahip Avrupa Birliği'nde yaşayan başına GSYİH istatistiği en yüksek değerini İngiltere'nin Inner London Düzey 2 bölgesinde, en düşük değerlerinden birini Polonya'nın Podkarpacie Düzey 2 bölgesinde alıyorken ve bu iki değer arası oran yaklaşık 1/11 iken (EC EUROSTAT, 2010) AB'nin iki ülke BKA'larına da doğrudan mâli destek sağlıyor olmasıdır. Ülkelerin bölgesel kalkınma politikalarında önemli bir yere sahip olan BKA'ların AB Bölgesel Politikası'nın da önemli araçlarından biri olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

²⁹<http://np.netpublicator.com/netpublication/n37615446> (Erişim tarihi: 21.11.2011)

³⁰AB'nin bölge kavramına olan yaklaşımına esas teşkil eden sınıflandırmadır. Ayrıntısına ikinci bölümde değinilecek olmakla birlikte bu yaklaşım bölgesel istatistiklerin tutulmasını ve takibini kolaylaştıracaktır.

1.4. BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDEKİ BÖLGESEL KALKINMA AJANSI ÖRNEKLERİ VE GERÇEKLEŞMELER

Çalışma için seçilen 5 BKA'ya ve gerçekleştirmelerine ilişkin daha detaylı bilgi verilmeden önce, Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ile 1989 – 2013 döneminde genel olarak Avrupa Birliği'nde meydana gelen ve gelmesi öngörülen gerçekleştirmelere yer vermekte yarar vardır. Şüphesiz ki Bölgesel Politika ile gerçekleştirilenler Politika'nın aracı olan BKA faaliyetleriyle gerçekleştirilenleri kapsamaktadır.

- 1989 – 1993 Dönemi:

Temel Yararlanıcılar: İspanya (14,2 Milyar Avrupa Para Birimi (ECU: European Currency Unit)), İtalya (11,4 Milyar ECU), Portekiz (9,2 Milyar ECU), Yunanistan (8,2 Milyar ECU).

>Hedef 1 bölgeleri kişi başı GSYİH açığını AB ortalamasının %3'ü kadar kapamıştır.

>Yunanistan, İrlanda, Portekiz ve İspanya'da Yapısal Fonlar ile 600.000 iş yaratılmış ve bu ülkelerdeki ortalama kişi başı GSYİH topluluk ortalamasının % 68.3'ünden % 74.5'ine yükselmiştir.

>917.000 birey ESF'ler ile eğitilmiştir.

>Hedef 2 bölgelerindeki 470.000 KOBİ yardım almıştır.

- 1994 – 1999 Dönemi:

Temel Yararlanıcılar: İspanya (42,4 Milyar ECU), Almanya (21,8 Milyar ECU), İtalya (21,7 Milyar ECU), Portekiz (18,2 Milyar ECU), Yunanistan (17,7 Milyar ECU) ve Fransa (14,9 Milyar ECU).

>Yapısal Fonların müdahalesinin (1994 – 1999) GSYİH'da Portekiz'de % 4,7, Yeni Almanya'da % 3,9, İrlanda'da % 2,8, Yunanistan'da % 2,2,

İspanya'da %1,4 ve Kuzey İrlanda'da % 1,3'lük ilave artışlar meydana getirdiği tahmin edilmektedir.

>Hedef 1 bölgelerinde 700.000 net iş yaratılmıştır.

>500.000'i Hedef 1 bölgelerinde olmak üzere 800.000 KOBİ doğrudan yatırım yardımı almıştır.

>4104 km karayolu yapılmış veya geliştirilmiştir. Demiryolu altyapısına yapılan yatırımlar ile kritik hatlardaki seyahat süreleri kısaltılmıştır.

>Hedef 2 bölgelerinde, tahminen 567.000 brüt iş yaratılmış, işsizlik oranı % 11,3'ten %8,7'ye düşmüş ve 3,2 Milyar ECU ERDF yeni sahalara yatırılmıştır.

- 2000 – 2006 Dönemi:

Temel Yararlanıcılar: İspanya (56,3 Milyar Avro), Almanya (29,8 Milyar Avro), İtalya (29,6 Milyar Avro), Yunanistan (24,9 Milyar Avro), Portekiz (22,8 Milyar Avro), Birleşik Krallık (16,6 Milyar Avro) ve Fransa (15,7 Milyar Avro).

>2000 – 2006 döneminde Hedef 1 harcamasının 160.000'i yeni üyelerde olmak üzere 570.000 net iş yarattığı tahmin edilmektedir.

>İspanya'da Yapısal Fonlar, araştırma, teknolojik gelişme, yenilik ve bilgi teknolojilerine 4 Milyar Avro dolayında yatırım yapmıştır. Yatırımlara 13.000 araştırma projesi, 100.000 araştırmacı dâhil olmuştur. İspanya'daki 64 teknoloji parkının eş finansörü de yine bu yatırımlar olmuştur.

>Yunanistan'da Atina metrosu inşaatına fon ayrılmıştır. İspanya'da yol sistemine yapılan yatırım yılda yaklaşık 1,2 milyon saatlik seyahat tasarrufu sağlamıştır.

>Hedef 2 bölgelerinde brüt, yaklaşık 730.000 iş yaratılmıştır.

>Katalunya'da Hedef 2 programına bölgenin 6000 araştırmacısı ve 1,4MilyarAvro'luk özel sektör yatırımı dahil edilmiştir.

>Birleşik Krallık'ta Hedef 1 ve Hedef 2 bölgelerinde yer alan 250.000'den fazla KOBİ destek almıştır. 16.000 civarında KOBİ doğrudan mâli destek almıştır.

- 2007 – 2013 Dönemi (Beklenen Sonuçlar):

Temel Yararlanıcılar: Polonya (67,3 Milyar Avro), İspanya (35,2 Milyar Avro), İtalya (28,8 Milyar Avro), Çek Cumhuriyeti (26,7 Milyar Avro), Almanya (26,3 Milyar Avro), Macaristan (25,3 Milyar Avro), Portekiz (21,5 Milyar Avro), Yunanistan (20,4 Milyar Avro).

>Makroekonomik modeller Uyum Politikası yatırımının yeni üye ülkelere ortalama % 6'lık bir GSYİH artışı getireceğini ortaya koymaktadır.

>2015'de Yapısal Fonların ve Uyum Fonlarının 2 milyona kadar iş yaratabileceği belirtilmektedir.

>Araştırma ve yeniliğin 40.000 ilave iş yaratacağı tahmin edilmektedir.

>Uyum Politikası yatırımları tarafından 25.000 km karayolu, 7700 km demiryolu yapımı desteklenecektir.

>Ülkelerin CO₂ salınımını önlemeye yönelik projeleri desteklenecektir (EC, 2008b).

1.4.1. IGRETEC – Teknik ve Ekonomik Çalışmaların Yönetimi ve Geliştirilmesi Topluluğu

IGRETEC, 1946'da kurulmuştur ve Charleroi, Belçika'da bulunmaktadır. Hukuki durumu belediyeler arası sınırlı sorumlu kooperatif şirkettir. 265 civarı personele ve yaklaşık 37 Milyon Avro'luk bütçeye sahiptir. Hissedarları 21

adet şehir ve belediyedir. Yönetim Kurulu, şehir ve belediyelerini temsil etmekte olan 29 üyeden meydana gelir.

IGRETEC bünyesinde 5 birim bulunmaktadır. Bölgesel Kalkınma Birimi de bunlardan biridir. Birim, yerel firmalar ve yatırımcılar için küresel çözümler geliştirmeyi kendisine temel görev edinmiştir.

Topluluğun hedef kitlesi temelde şirketlerdir. Ancak şehirler ve belediyelerle de iş yapılmaktadır. Özel sektörle ortaklıklar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda havacılık, bilişim ve biyoteknoloji konularında çalışan üç araştırma enstitüsüyle ortaklıklar kurulmuştur. Belediyeler, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu – ERDF, Valon hibeleri ayrıca mülk satışı ve kiralamaları IGRETEC'in gelir kaynaklarıdır.

AB mâli kaynakları ile çok sayıda projeler yürütülmüştür. Uyum Politikası'nın 1994 – 1999 dönemiyle birlikte Hedef 1 kapsamında projeler uygulanmaya başlamıştır. 2007 – 2013 döneminde de Yakınsama Amacı altında projelere destek verilmeye devam edilmektedir. Kamu yararına tesisler yapmak, iş desteği sağlamak, yerel turizme destek vermek, teknoloji ve iletişimin gelişmesine katkıda bulunmak IGRETEC'in genel amaçlarıyken³¹ iş parkları kurmak IGRETEC'in en önemli faaliyeti olarak göze çarpmaktadır.

Kurulmasına öncülük edilen 18 iş parkında 500 işletme faaliyet gösterirken yaklaşık 20.000 kişilik istihdam yaratılmaktadır³².

³¹http://www.igretec.com/doc.php?rub_id=192&site=3&lg=1&doc_id=181 (Erişim tarihi: 23.11.2011)

³²IGRETEC için yer verilen bilgiler OKA ve EURADA'nın işbirliğinde düzenlenen 25-26 Ekim 2010 tarihli "AB ve Türkiye BKA'larının Yansıtılması" isimli seminerin raporunda yer alan bilgilerden derlenmiştir.

1.4.2. Copenhagen Capacity – Kapasite Kopenhag

1994'te kurulmuş bir kamu kuruluşudur³³. Kapasite Kopenhag, Danimarka Başkent Bölgesi'nin resmi yatırım destek ajansıdır. Yabancı şirketlerin cezbedilmesi ve yatırımlarının sürdürülmesi aracılığıyla bölgenin uluslararası tanıtımının sağlanması kuruluşun temel görevidir.

Kuruluşun hizmetleri tüm yabancı şirketlere açıktır ve ücretsizdir. İş alanları hakkında bilgilendirme yapılması; danışman, yetkili ve işletmelerden oluşan geniş bir ağa yatırımcılar için erişim sağlanması Kapasite Kopenhag'ın hizmetlerinin genel çerçevesini oluşturmaktadır. Dahası, yatırımcılara, maliyet hesaplama ve yerleşke kurma desteği, bilgi paylaşımı ve yatırımın her aşamasında pratik yardım sağlanmaktadır³⁴.

2004 – 2007 döneminde doğrudan 123 işletme bölgeye çekilmiş, 2,2 Milyar Danimarka Kronu (yaklaşık 30 Milyon Avro, Aralık 2007) yatırım sağlanmıştır. Bu dönemdeki faaliyetlerin dolaylı etkisi ise 2798 yeni istihdam olarak ifade edilmektedir³⁵. 2008 – 2010 döneminde ise 108 yatırım gerçekleşmiş, yaklaşık 4,8 Milyar Danimarka Kronu (yaklaşık 645 Milyon Avro) toplam yatırım sağlanmış; doğrudan 1771, dolaylı olarak 1360 yeni istihdam yaratılmıştır³⁶. Ajans, 2011 yılının ilk 10 ayında toplam 1296 yeni istihdam yaratarak 2010'daki 1184 rakamını geride bırakmıştır³⁷.

³³<http://www.linkedin.com/company/copenhagen-capacity> (Erişim tarihi: 23.11.2011)

³⁴http://www.copcap.com/content/us/our_services/about_us (Erişim tarihi: 23.11.2011)

³⁵<http://www.regionh.dk/NR/rdonlyres/E1FA3358-C465-4EB5-8770-7F089170BF8B/0/Op1%C3%A6gfraCopenhagenCapacity.pdf> (Erişim tarihi: 23.11.2011)

³⁶[http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/ordering/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadname=Annual%20report%202010%20\(In%20Danish\)&details=](http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/ordering/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadname=Annual%20report%202010%20(In%20Danish)&details=) (Erişim tarihi: 23.11.2011)

³⁷http://www.copcap.com/content/us/quick_links/press_room/press_releases/copenhagen_continues_to_break_the_record_for_investments (Erişim tarihi: 23.11.2011)

1.4.3. ADERLY – Lyon Bölgesi Ekonomik Kalkınma Ajansı

Lyon Bölgesi Ekonomik Kalkınma Ajansı, 1974 yılında Lyon Şehir Topluluğu, Ticaret Odası, İşverenler Birliği ve Bölge Konseyi tarafından kurulmuş bir kamu kuruluşudur ve 2010 yılı bütçe hâsılası olan yaklaşık 4 Milyon 800 Bin Avro'nun tamamına yakını bu kuruluşlardan gelmektedir. Yıllık yaklaşık 2 Milyon Avro'luk katkıyla Ticaret Odası ADERLY'nin en önemli destekçisidir.

ADERLY'nin temel faaliyeti bölgesinde iş ortaklıklarının gerçekleşmesidir. Bu kapsamda bölgede yatırımda bulunmak isteyen yatırımcılara danışmanlık yapmak ve diğer yatırımcılarla bir araya gelmelerini sağlamak öncelikli hedeflerdir. Ajans'ın temel kurumsal uzmanlığı temiz teknolojiler, sosyal sorunlar, sanayi ve iş kurulumu, önder markalar ve bölgesel pazarlama ve iletişimdir.

2006 – 2010 döneminde, ADERLY'nin faaliyetleri ile 303 yatırım gerçekleşmiş ve 2457 kişilik istihdam yaratılmıştır. 2010 yılında bölgede gerçekleşen 66 yatırım içinde birinciliği 25 ile temiz teknolojiler çekmiştir³⁸.

1.4.4. South-West RDA – Güney Batı İngiltere Bölgesel Kalkınma Ajansı

Ajans 1999 yılında kurulmuştur. Hükümet tarafından finanse edilen bir kamu kuruluşudur. Beraberindeki 8 BKA ile birlikte İngiltere'de bölgesel kalkınma faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu çalışma açısından ilgi çekici bir husus İngiltere'deki 9 kalkınma ajansının da Mart 2012'de kapatılacak olmasıdır. Kalkınma ajanslarının yerini “yerel girişim ortaklıkları” alacaktır³⁹.

³⁸ADERLY için yer verilen bilgilere Ajansın 2010 Yıllık Rapor ve 2009 Faaliyet Raporlarından ulaşılmıştır: <http://www.aderly.com/publications/489.pdf> (Erişim tarihi: 23.11.2011); <http://www.aderly.com/publications/436.pdf> (Erişim tarihi: 23.11.2011)

³⁹<http://www.bbc.co.uk/news/10391326> (Erişim tarihi: 24.11.2011)

Ekonomideki mevcut bütçe açıkları ve Mükellefler Birliği'nin baskıları bu kararda etkili olmuş görünmektedir⁴⁰. Ajansın 2010 yılı gelir – harcama dengesindeki yaklaşık 173 Milyon İngiliz Sterlin'lik net harcamanın ışığında⁴¹ söz konusu baskılar mesnetsiz değildir belki ancak Güney Batı İngiltere Bölgesel Kalkınma Ajansı başta olmak üzere İngiltere'deki BKA'ların ciddi boyutta somut gerçekleştirmeleri vardır. İngiltere'de Hükümetin bu tasarrufu bölüm sonundaki değerlendirmede ele alınacaktır.

Bir önceki bölümde South-West RDA'nın 2010 yılı gelirinin yaklaşık 72 Milyon İngiliz Sterlini olduğu bunun da yaklaşık 56 Milyonluk kısmının AB kaynağı olduğu belirtilmişti. Bu 56 Milyonun tamamına yakını Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan – ERDF temin edilmiştir⁴².

1999 – 2008 döneminde Ajans, geliştirmekte olan, yenilikçi şirketlere pazardaki etkilerini ve dirençlerini artırmak için destekler vermiştir. İş destekleri basitleştirilmiş, bir dizi “iş çözümü” ürünü geliştirilmiştir. Bu ürünler işletmelere iş kurma, büyüme finansmanı ve danışmanlık imkânı sağlamıştır (South-West RDA, 2010: 3).

Ajans, 1999 – 2008 döneminde 43.600 kişilik istihdamın yaratılmasına veya korunmasına, 3100 yeni işletmenin kurulmasına, bölgeye 1,3 Milyar İngiliz Sterlin'lik yatırım yapılmasına öncülük etmiş, 70.200 işletmeye işlerini geliştirebilmeleri doğrultusunda danışmanlık vermiş; 130.000 kişinin işleriyle alakalı olarak yeteneklerinin geliştirilmesini sağlamıştır (South-West RDA, 2010: 2). 2009 – 2011 döneminde ise 15.065 kişilik istihdam yaratılmış veya korunmuştur (South-West RDA, 2011).

⁴⁰<http://www.telegraph.co.uk/news/politics/7823449/Coalition-announces-plans-to-abolish-Regional-Development-Agencies.html> (Erişim tarihi: 24.11.2011)

⁴¹http://www.englandsrdas.com/admin/uploads/attachment/Annual_Report_2009_10_-_South_West_RDA-SWRDA%20AR%202009-10.pdf (Erişim tarihi: 24.11.2011)

⁴²http://www.englandsrdas.com/admin/uploads/attachment/Annual_Report_2009_10_-_South_West_RDA-SWRDA%20AR%202009-10.pdf (Erişim tarihi: 24.11.2011)

1.4.5. ALMI Företagspartner – ALMI İş Ortağı

1994'te kurulmuştur. ALMI Företagspartner, merkezi idareye bağlı olup, farklı bölgelerdeki ihtiyaçlara cevap vermek üzere ülke genelinde kurulmuş 21 şirketten oluşan ve kâr amacı gütmeyen bir limited şirket olarak yapılandırılmıştır. Her bir şirketin %51'i ana şirkete, geri kalanı ise il meclisi, bölgedeki kimi otoriteler ve işbirlikçi kurum ve kuruluşlara aittir. şirketlerin yönetim kurullarını politikacılar, yerel sektör temsilcileri ve iş dünyasıyla bağlantısı olan kuruluşlar oluşturmaktadır ( ZKA, 2008: 314).

ALMI'nin finansman desteği hibe değil kredi usulü ile işlemektedir. ALMI, prensip olarak projeleri hayata geçirmek için gerekli olan finansmanın yaklaşık %20'sini karşılamaktadır. Bu oran azami %50 olabilmekte ve 1 Milyon İsveç Kronu'ndan (yaklaşık 108 Bin Avro) fazla olamamaktadır. Faydalanıcı, kullandığı krediyi faiziyle birlikte üç ile altı yıl arasında değişen bir süre zarfında geri ödemekle yükümlüdür ( ZKA, 2008: 314).

ALMI'nin çalışmalarının arkasında yatan ana hedefleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

-   Rekabetçi Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri (KOB 'ler) desteklemek ve bu işletmelerin dünya üzerinde söz sahibi konuma gelmelerini sağlamak.
-   İsveç sanayii ve ticaret hayatına büyüme ve yenilik getirecek bir bakış açısı ile yeni girişimleri ve yenilikçi faaliyetleri teşvik etmek.

Ajans, firmaların yenilikçi ürün ve hizmetlerini Topluluk Araştırma ve Geliştirme Bilgi Servisi'nin (CORDIS: Community Research and Development Information Service), resmi web sayfasında duyurarak lisans sözleşmesi, ürünün ortaklaşa geliştirilmesi ve belirli uygulamalara adaptasyonunun sağlanması, teknik danışmanlık gibi konularda ortak bulmak isteyen firmalara, fikri mülkiyet haklarını koruyacak şekilde bilgisi ve deneyimiyle aracılık yapmaktadır ( ZKA, 2008: 315).

ALMI, kurulduğu 1994 yılından bu yana aşağıda sıralanan gerçekleştirmelere ulaşmıştır:

- Müşterilerinin cirosunda toplam 120 Milyar İsveç Kronu (yaklaşık 13 Milyar Avro) artış;
- müşteriye olan şirketlerde toplam istihdamda 67.400 kişilik bir artış;
- büyümeyi teşvik eden yatırımlar için ALMI bütçesinden 30.000 müşteriye toplamda 10 Milyar İsveç Kronu (yaklaşık 1 Milyar 80 Bin Avro) kredi verilmesi;
- sağladığı finansal destek ile yaklaşık 15.000 yeni işletme kurulması (İZKA, 2008: 315).

1.5. DEĞERLENDİRME

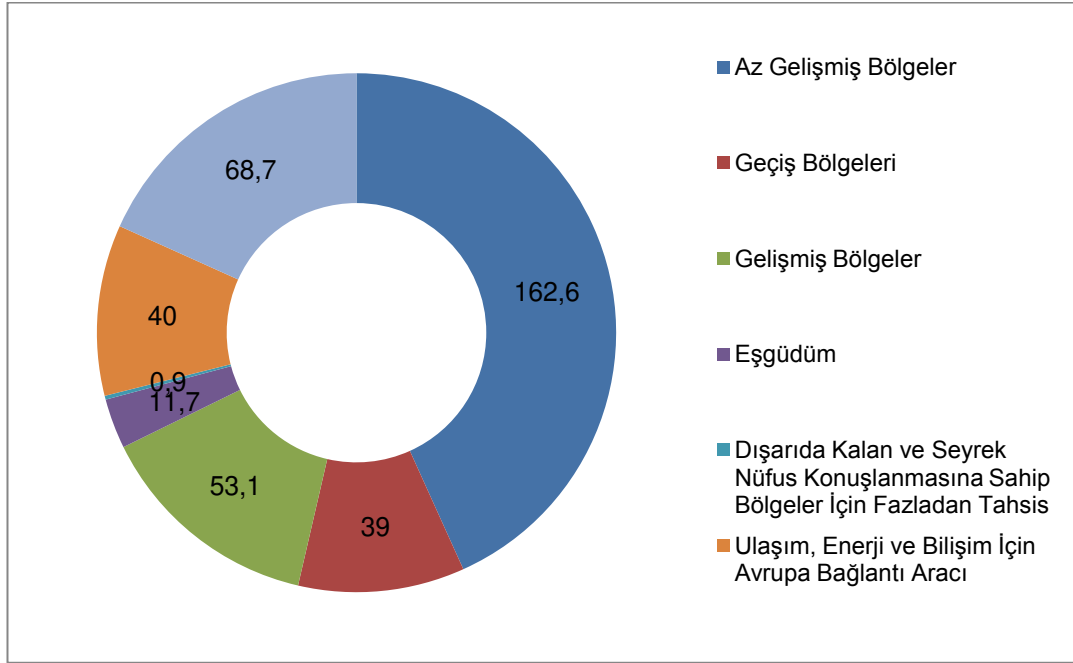
Uyum Politikası uygulamalarının 1989'dan 2013'e kadarki dönemde sadeleşme eğilimi içine girdiği önceki bölümlerde belirtilmiştir. Uyum Politikasının özellikle hedeflerinde görülen bu sadeleşme eğiliminin 2014 – 2020 döneminde de devam ettiği görülmektedir. Tablo 7'den görülebileceği gibi yakınsama, bölgesel rekabetçilik ve istihdam hedefleri 2014 – 2020 döneminde yerini büyümeye yatırım ve istihdama bırakacaktır. Bölgeler içinse hedeflere göre değil gelire göre sınıflandırmaya gidilerek, 2007 – 2013 ve öncesi dönemlere göre sadeleştirme yapıldığı görülmektedir. Buna göre GSYİH/Kişi (SGS), AB Endeks Değer=100 iken 75 altı endeks değere sahip bölgeler az gelişmiş bölgeler; 75 – 90 arası endeks değere sahip bölgeler geçiş bölgeleri ve 90 ve üstü endeks değere sahip bölgeler gelişmiş bölgelerdir (Ek-1). Yeni dönemde Uyum Fonu 90 altı endeks değere sahip bölgelere hizmet edecektir. Şekil 1'de ise söz konusu dönem için yaklaşık 376 Milyar Avro'luk (2011 fiyatlarıyla) Uyum Politikası bütçesinin ne şekilde dağılacığı gösterilmektedir. Bütçeden en yüksek payı 162,6 Milyar Avro olarak az gelişmiş bölgeler alacaktır. Bu dönemde yine az gelişmiş bölgeler

ve geçiş bölgelerine Uyum Fonundan 68,7 Milyar Avro destek verilecektir. Burada Ulaşım, Enerji ve Bilişim İçin Avrupa Bağlantı Aracı konusunda birkaç hususu belirtmekte yarar vardır. Bu araç ulaşım, enerji ve bilişim sektörlerinde sınır ötesi projelerin üretilmesini teşvik için var olacaktır, yeni bir araçtır ve Uyum Politikası kapsamında 40 Milyar Avro destek sağlayacaktır. Dışarıda Kalan ve Seyrek Nüfus Konuşlanmasına Sahip Bölgeler İçin Fazladan Tahsis ile de çoğunlukla üye ülkelerin Kıta Avrupa'sına uzak toprakları kastedilmektedir. Buralarda da bu Tahsis ile KOBİ faaliyetlerine destek verilecektir (EC, 2011).

Tablo 7: 2007 – 2013 ve 2014 – 2020 Dönemleri İçin Uyum Politikası

Uyum Politikasının Yapısı				
2007 – 2013		2014 – 2020		
Hedefler		Amaçlar	Bölgelerin Sınıfları	Fonlar
Yakınsama	ERDF ESF Uyum Fonu	Büyümeye Yatırım ve İstihdam	Az Gelişmiş Bölgeler	ERDF ESF Uyum Fonu
Birinci Aşama Geçiş			Geçiş Bölgeleri	
İkinci Aşama Geçiş			Gelişmiş Bölgeler	
Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve İstihdam	ERDF ESF			ERDF ESF
Avrupa Bölgesel Eşgüdümü	ERDF	Avrupa Bölgesel Eşgüdümü		ERDF

Kaynak: EUROPEAN COMMISSION (EC); **Cohesion Policy 2014 – 2020 Investing in Growth and Jobs**, AB Basım Ofisi, 2011, s. 14.

Şekil 1: 2013 Sonrası Uyum Politikası Bütçesi

Kaynak: EUROPEAN COMMISSION (EC); **Cohesion Policy 2014 – 2020 Investing in Growth and Jobs**, AB Basım Ofisi, 2011, s. 14.

AB içindeki BKA'ların Tablo 6'da yer verilen yenilikçiliği ve girişimciliği desteklemek; kümelenme ve ağ oluşumlarını desteklemek; bölgeye yatırım çekmek ve bölgeyi pazarlamak; bilgi ve iletişim temelli yeni sektörlerin oluşmasını teşvik etmek; yerel yönetimlerin sürdürülebilir kalkınma yönündeki çalışmalarını desteklemek; yerel potansiyelleri harekete geçirmek. KOBİ'leri desteklemek vb. faaliyetleri Yeni Bölgeselcilik düşüncesiyle uyumludur. Yenilikçilik, kümelenme, ağ gibi kavramlar bölgesel kalkınmanın güncel kavramlarıdır ve esnek yönetim anlayışına sahip BKA'lar güncel tartışmaları yakından takip edip uygun politikalar belirleyebilmektedirler. Tamamına yakınının faaliyetlerinde KOBİ'leri gözetiyor dahası onlara vurgu yapıyor oluşu Post-Fordizm ile uyumludur (Ataay, 2005). AB Uyum Politikası ile 20 yılı aşkın sürede gerçekleştirilenlerle de Yeni Bölgeselcilik arasında paralellik mevcuttur. Uyum Politikası araçları ile ekonomiler arası yakınsama sağlanmış olması, çok sayıda istihdam yaratılması, altyapı çalışmalarına verilen destekle yatırımların desteklenmesi ve KOBİ destekleri bu kapsamda değerlendirilebilecek gerçekleştirmelerdir.

İngiltere’de 9 BKA’nın Mart 2012’de kapatılacak olması bu çalışma açısından ilginçtir. Plana göre BKA’ların yerini “yerel girişim ortaklıkları” alacaktır. İngiliz hükümetinin bu kararı almasında Mükellefler Birliği başta olmak üzere yoğun kamuoyu baskısı etkili olmuş görünmektedir. İlerleyen yıllarda bölgesel kalkınmaya ayrılacak payların daha az olacağı, bunda da kamu açığının ulaştığı seviyelerin etkili olduğu savunulmaktadır. Dahası bölgesel kalkınma için sağlanacak desteklerin sınırlı tutulması yönünde hükümetin iradesinin olduğu anlaşılmaktadır. 3400 kişi için istihdam sağlamakta olan BKA’lar, 1999’dan bu yana çok sayıda başarılı faaliyete de imza atmışlardır. Güney Batı İngiltere Bölgesel Kalkınma Ajansı’nın 1999 – 2008 döneminde bölgeye 1,3 Milyar İngiliz Sterlin’lik yatırım yapılmasına öncülük ettiği belirtilmişti. Söz konusu kararın ekonomiye yılda 2,3 Milyar İngiliz Sterlini tasarruf ettireceği belirtilmektedir. Dahası bu kararın önemli bir dayanağı da fon dağıtım mekanizmalarına getirilen eleştirilerdir. Ne var ki bu uygulamanın kaldırılmasının ardından ortaya kapsamlı bir yeni uygulama konmamış olması ve “yerel liderliğin öne çıkarılması” vb. hafif politika önlemlerinin ön plana çıkarılıyor oluşu bu tasarrufun en önemli hareket noktasının kamu açıklarının finansmanı maksadı olduğunu düşündürmektedir. Plan çerçevesinde bir bölgesel büyüme fonunun kurulması ve bazı küçük girişimcilere vergi muafiyeti sağlanması da söz konusu bazı politika önlemleridir⁴³.

Mâli açıdan BKA’ların gelecekleri, etkinlikleri ve kaynak ve faaliyetlerini çeşitlendirebilmelerine bağlıdır. Özen’in belirttiği gibi mâli kaynaklarını çeşitlendirme yeteneklerine göre bir “güçlü BKA”, “zayıf BKA” ayırımına gitmek gerekirse; gelir kaynakları içinde AB kaynaklarının ve hükümet kaynaklarının payını azaltmakta başarılı olan BKA’ların daha uzun soluklu olacakları öngörülebilir (Özen, 2005). AB’nin genişlemeleri Bölgesel Politika’nın ilgisinin yeni bölgelere kaymasına neden olmaktadır. 2004 ve 2007 yıllarındaki genişlemelerle üye sayısı 15’ten 27’ye çıkan AB’de Bölgesel Politika’nın ilgisindeki değişim de çarpıcı olmuştur. AB Yapısal Fonlarından

⁴³<http://www.bbc.co.uk/news/10391326> (Erişim tarihi: 05.12.2011)

2007 – 2013 döneminde de önemli bir pay alan İspanya (yaklaşık 35,2 Milyar Avro) Polonya'ya verilen desteğin neredeyse yarısından faydalanabilecektir. İngiltere'de alınan BKA'ların kapatılması kararı da işin bir diğer boyutuna dikkat çekmektedir. BKA'ların kapatılması durumunda zaten gelir kaynaklarını farklılaştırabilmiş olup olmamaları önem arz etmeyecektir belki ancak başka ülke modellerinde de, kapatılmasalar bile, BKA'lara atfedilen önemde bir azalma meydana gelebilir. Elbette ki AB hükümetlerinin bu yönde idari düzenlemelere imza atmayacaklarının bir garantisi yoktur. Öte yandan BKA'ların Yeni Bölgeselciliğin doğası gereği rekabet halinde olmaları da dönemsel görüngüleri (fenomen) yakından takip etmelerini gerektirmektedir. Üretim ve tüketim süreçlerinin güncel ve yenilikçi uygulamalarına kayıtsız kalan BKA'lar da uzun soluklu olamayacaklardır. Özetle BKA'ların AB içindeki dönüşümlere ve idari tasarruflara hazırlıklı olabilmek adına mâli kaynaklarını çeşitlendirmeleri ve bölgesel ekonominin güncel tartışmalarına duyarlı olmaları uzun dönemde başarı olasılıklarını artıracaktır.

Saublens, BKA'ları ve geleceğini daha geniş bir açıdan değerlendirmiştir. BKA'ların karşı karşıya oldukları en temel zorluklar; ekonomilerin küreselleşmesi ve yerleşiklerin buna tepkisi, sürdürülebilir kalkınma, piyasa liberalleşmesiyle haklı gösterilmeye çalışılan kamu harcamalarında azalış, bilgi temelli ekonomi ve KOBİ'lere verilen destek hizmetlerindeki azalmadır. Bu zorluklar BKA'ların KOBİ'lerin ihtiyaçlarını değerlendirmelerini ve kendilerine hizmet sunmalarını güçleştirmektedir. BKA'lar belli hedefler doğrultusunda kendi “ürün karışımlarını” oluşturmak durumundadırlar. Bu hedefler istihdam, bölgelerindeki farklı gelişmişlik düzeyinde olan kutuplar arasında denge sağlamak, içsel potansiyelin desteklenmesiyle dış yatırım cezbetme arasında denge kurmak ve yenilikçiliği desteklemektir. Saublens, BKA'ların hizmetlerini ne şekilde yönlendirmeleri gerektiği sorusuna genel olarak bilişim cevabını vermektedir. Teknolojinin gelişimi içinde bilgi ve iletişim teknolojileri, biyoteknoloji ve ekolojik ürünlere ağırlık verilmelidir. Yeni ticari oluşumlar kümelenmeler içinde oluşmalıdır. Geleneksel sektörlerde de yenilikçilik peşinde

koşulmalıdır. BKA'ların düzenli olarak çıktılarını değerlendirmeleri de önemli bir unsurdur. Bölgedeki ticari girişimlerin sayısındaki değişim ve büyüme rakamları önemli göstergeler olarak alınabilir (Saublens, 2002).

Çalışmada bu noktaya kadar BKA'ların gerisindeki düşünce yapısı ve bunun içinde Yeni Bölgeselciliğin gelişmesi; Avrupa Birliği Bölgesel Politikası, BKA'ların tarih içindeki oluşumları; kurumsal olarak AB'nin bölgesel kalkınması içindeki yerleri; BKA'ların yasal durumları, faaliyetleri ve fon kaynakları; AB ülkelerinden bazı örnek BKA'lar irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye'deki BKA'ların durumu değerlendirilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Çalışmanın ikinci bölümünde genel olarak BKA'ların Türkiye'de var oluşu, faaliyetleri ve geleceklerine değinilecektir. BKA benzeri yapıların Türkiye'de daha önce de var olması dikkat çekicidir. Öte yandan bugün karşılaşıldığı anlamıyla BKA'ların oluşum süreci Türkiye'nin AB üyelik aday adaylığı, adaylığı ve AB ile müzakeresi sürecinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu bölüm altında Türkiye'nin özel olarak böylesi bir yapılanmaya nasıl karar verdiği; bu yapıyı düzenleyen mevzuatı nasıl şekillendirdiği ve BKA yapısıyla merkezi idare arasında nasıl bir denge kurduğu sorularına da yanıt aranacaktır.

2.1. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye'de 2006 yılında yürürlüğe giren 5449 sayılı kalkınma ajanslarını kuran kanun (5449 SKAKK)⁴⁴ öncesi de bugünkü BKA benzeri yapılar mevcuttur. Bu yapılara ek olarak 2006 öncesi dönemde uygulanmış çok sayıda bölgesel kalkınma programı vardır. Söz konusu BKA benzeri yapılardan bazıları hala varlıklarını sürdürürken bazıları ise şekil değiştirmiştir.

⁴⁴25.01.2006 tarihinde kabul edilen ve 26074 Sayılı Resmi Gazetede 08.02.2006 tarihinde yayınlanan 5449 SAYILI KALKINMA AJANSLARININ KURULUŞU, KOORDİNASYONU VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN çalışmada bundan böyle 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu olarak belirtilecek ve 5449 SKAKK şeklinde kısaltılacaktır.

2.1.1. 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu Öncesi Kurumlar ve Programlar

2.1.1.1. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA) ve Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı (EGEV)

1993 yılında Avrupa Birliği'nin Akdeniz ülkelerine yönelik Medinvest Programının 300 Bin ECU'luk desteğiyle Türkiye'nin ilk kalkınma ajansı EBKA, EGEV bünyesinde kurulmuştur. EBKA, EGEV'in geleceği için bir okul oluşturmuştur⁴⁵. Kuruluş yeri İzmir olan EBKA için Fransa başta olmak üzere Avrupa'daki çeşitli kalkınma ajanslarından destek ve danışmanlık hizmetleri alınmıştır. EBKA'nın temel amacı, bölgesel hedef ve amaçlar doğrultusunda hazırlanan plan ve projelerle ortak bir kalkınma stratejisi oluşturmaktır. EGEV'in EBKA çalışmaları yanında İzmir Ticaret Odası (İZTO)'nın da BKA kurma çalışmaları olmuştur. Bunun için 2001 yılında İZTO ve İngiltere Ticaret Bakanlığı arasında bir işbirliği oluşturulmuştur. Bu süreçte kurulacak olan muhtemel BKA'nın görevleri belirlenmişse de bu ajans tam olarak kurulamamıştır (Tutar ve Demiral, 2007: 73). EBKA, 1997 yılından beri, EGEV çatısı altında anonim şirket olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

EGEV, 1992 yılında dönemin İzmir Valisi öncülüğünde belediye, oda, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının girişimiyle Ege Bölgesi'ni yabancı yatırımcılara tanıtmak amacıyla kurulmuştur. 1998 yılında ise İzmir, Afyon, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Kütahya, Çanakkale, Balıkesir ve Uşak Valilikleri, Belediyeleri, Üniversiteleri, Odaları, çeşitli STK'lar ve özel şirketlerin katılımıyla tüm Ege'yi kapsar duruma gelmiştir. EGEV, DPT ile imzalanan bir protokolle, bölge kalkınma planıyla ilgili olarak DPT'den her türlü teknik ve bilgi desteğini sağlamıştır (Özen, 2005: 20). EGEV günümüzde faaliyetlerine ağırlıklı olarak seminer ve eğitimlerle devam etmektedir.

⁴⁵http://www.egev.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=200 (Erişim tarihi: 12.12.2011)

2.1.1.2. Mersin Kalkınma Ajansı

Mersin’de Kalkınma Ajansı girişimi ilk defa 1999 yılında Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO) tarafından başlatılmış ve “Kalkınma Ajansı Proje Koordinatörlüğü” kurularak girişime işlerlik kazandırmak için yoğun çalışmalar yapılmıştır. Ancak girişim, ilde kurumlar arası rekabet ve bütçede anlaşmazlık nedeniyle gündemden düşmüş ve beklemeye alınmıştır. Kalkınma Ajansı çalışmaları 2001 yılında yeniden başlatılmış, yerli ve yabancı uzmanlarla yoğun çalışmalar yapılmıştır. İlin öncelikli görülen sektörleri için AB’de başarılı olmuş Info-Murcia, Shannon, Alsace, Le Havre Kalkınma Ajanslarından ve EURADA’dan danışmanlık ve bilgi desteği alınmıştır. Bu çalışmalar sonucunda 2002 yılında, MTSO bünyesinde, Mersin Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Kurulan Kalkınma Ajansında da; kentin ana aktörlerinin uyuşmazlığı, özerk bir yapıya kavuşmama ve bütçeye diğer kurumların katkı sağlamaması gibi yeni zorluklarla karşılaşmıştır. Bu gelişmelere rağmen ajansın sonlanması yerine MTSO bünyesinde devam etmesi kararı alınmıştır. Yeni temel görevi de AB fonlarından azami ölçüde yararlanma, KOBİ’lerin dışa açılması, kalkınma ajanslarını ülkede gündemde tutma ve EURADA’ya tam üyelik olarak saptanmıştır. Mersin Verimliliği Artırma Projesi, toplum merkezleri kurulması çalışmaları, çeşitli fuarlara katılımı teşvik ve organizasyon, Teknopark ve Agropark fizibilite çalışmaları Ajansın dikkat çeken faaliyetleri olmuştur. Mersin Kalkınma Ajansı’nın ilin bütün kurumlarınca kavranması ve işlerlik kazanması için; Mayıs – Eylül 2004 döneminde yoğun kurumsal ziyaretler ve ön görüşmeler yapılarak yapı değişikliğine ortam hazırlanmıştır. Sonuçta, ilin temel kurumları ile Mersin’de 8 Ekim 2004 günü yapılan toplantıda, “Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi” (MEKİK) kuruluşu işlerlik kazanmış ve Mersin Kalkınma Ajansı’ndan MEKİK yapılanmasına gidilmiştir (Okutucu, 2006: 400-401). MEKİK, MTSO bünyesinde çalışmalarını sürdürmektedir. Olağan toplantılarla Mersin yerel gündemi tartışılmakta ve yerel paydaşlarca araştırmalar yapılması teşvik edilmektedir.

2.1.1.3. Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamına giren yörelerin süratle kalkındırılması amacıyla 388 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı;Güneydoğu Anadolu Projesi Yüksek Kurulu ile Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı(GAP İdaresi Başkanlığı)'ndan teşekkül etmektedir. GAP İdaresi Başkanlığı, GAP Yüksek Kurulu'nun sekretarya hizmetlerini yürütmekle de görevlendirilmiştir. Başbakan ve/veya görevlendirilecek Devlet Bakanlığı vasıtasıyla Başbakanlık'a bağlı olarak görev yapan GAP İdaresi Başkanlığı Merkez ve Bölge olmak üzere teşkilatlanmıştır. 25.01.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5449 Sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" gereğince 27.10.1989 Tarihli ve 388 Sayılı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2'nci maddesinin (f) bendi değiştirilmiş, maddeye (i) bendi eklenmiş ve 3'üncü maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır⁴⁶.

Buna göre "Bölge planlarının tamamlayıcılığını ve bütünlüğünü gözeterek kalkınma ajanslarının ortak ve daha etkili çalışmalarına yardımcı olmak ve bu konularda görüş ve öneriler geliştirmek" ibaresi 388 Sayılı KHK'da yer almıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı, bir merkezi idare teşkilatı olmasına karşın, "Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sürdürülebilirlik ve katılımcılık ilkeleri doğrultusunda bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarının giderilmesi amacıyla bölgesel kalkınma stratejilerini belirleyerek bölge ölçeğinde plan, program ve proje hazırlamak ve bunları uygulamakla ve/veya uygulatmakla ve kurum ve kuruluşlar arası yatay ve dikey koordinasyonu sağlamaktır", görev tanımıyla 'merkezi bölge kalkınma

⁴⁶<http://www.gap.gov.tr/gap-bki/kisaca-gap-bki> (Erişim tarihi: 12.12.2011)

ajansı' olarak nitelendirilebilir (Özen, 2005: 21). GAP, 5449 SKAKK'ın Genel Gerekçesinde de belirtildiği üzere⁴⁷ kanun öncesi yapının belki de tek etkin aktörü olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Proje kapsamındaki faaliyetlere ek olarak kalkınma ajansı, ticaret odası vb. yerel paydaşlarla projeler geliştirip uygulanmaktadır⁴⁸.

2.1.1.4. Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP): Doğu Anadolu Bölgesi'ni Gelişimle Buluşturmak

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından Ocak 2001 – Mayıs 2006 döneminde uygulanan program yaklaşık 3 Milyon Amerikan Doları bütçelidir.

Program, sürdürülebilir insani gelişme modellerinin oluşturulmasına yardım ederek bölgeye kırsal kalkınma, yerel girişimcilik ve kırsal turizm konularında destek sağlamayı amaçlamıştır. Bu modellerin bölgede toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmenin ve çevreyi korumanın yanısıra, gelir düzeyinin artmasına ve sosyoekonomik farklılıkların azalmasına yardım edeceği düşünülmüştür. DAKAP, proje faaliyetlerinin tasarlanmasında ve uygulanmasında yerel ve merkezi hükümet organlarıyla yakın çalışma ilişkisini desteklemiştir. Buna ek olarak, programın kuvvetle benimsenmesinin teşviki ve geliştirilen yapıların ve politikaların sürdürülebilirliğini sağlamak adına yerel sivil toplum kuruluşlarıyla ve diğer kurumlarla da işbirliği yapılmıştır. İki aşamalı Projenin ilk aşamasında üç temel faaliyete yönelme gerçekleşmiştir: Kırsal kalkınma, iş geliştirme ve kırsal turizm bu temel faaliyetlerdir. DAKAP ayrıca, bölgedeki yerel yönetim organları ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yaparak; kadınların istihdam edilmesi, gençlik

⁴⁷<http://www.dika.org.tr/upload/archive/files/Kalk%C4%B1nma%20Ajanslar%C4%B1n%C4%B1n%20Kurulu%C5%9Fu,%20Kooordinasyonu%20ve%20G%C3%B6revleri%20Hakk%C4%B1nda%20Kanunun%20Genel%20Gerek%C3%A7esi.pdf> (Erişim tarihi: 13.12.2011)

⁴⁸http://karacadag.org.tr/Haber_detay.asp?NewsId=289 (Erişim tarihi: 13.12.2011)

merkezlerinin kurulması ve temiz enerji kullanımının teşvik edilmesi gibi birçok alanda kalkınma girişimlerine destek vermiştir⁴⁹.

2.1.1.5. GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GAP-GİDEM)

GAP Bölgesinde yatırımların artması ve girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla yatırım konusunda danışmanlık sağlamak üzere GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GAP-GİDEM) kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile birlikte yürütülen Sürdürülebilir Kalkınma Programı kapsamında 1997 sonunda başlatılan ve daha sonra ikinci aşamaya geçilen proje, Bölgede açılan beş GİDEM ofisi aracılığıyla uygulanmıştır. Eylül 1997'de Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin ve Şanlıurfa illerinde GAP-GİDEM büroları açılmış ve faaliyetlere başlanmıştır. GAP-GİDEM ofisleri, Proje'nin I. Aşamasında 300'ü uluslararası olmak üzere 2950 başvuruyu cevaplamıştır. Bu başvurular ağırlıklı olarak uygun yatırım alanı konusunda danışmanlık, teşvik uygulamaları konusunda bilgi edinme, finans kaynağı arayışları ve makine, ekipman temini konularında olmuştur. Daha sonraları giderek yatırım potansiyeli yüksek projeler belirginleşmeye başlamış ve 100'e yakın projenin önfizibilite etüdü hazırlanmıştır. Eğitim hizmeti talepleri ise, düzenlenen seminerler aracılığıyla, konusunda uzman kişilerin katılımıyla sağlanmıştır (Paksoy ve Aydoğdu, 2010: 126-127).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) finansmanı ile sürdürülen faaliyetlerin 2002 yılında sona ermesiyle birlikte, Projenin bu tarihten sonra Avrupa Birliği tarafından onaylanan finansmanı ile beş yıl daha sürdürülmesi programlanmıştır. GAP İdaresi, Avrupa Komisyonu ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ile diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla beraber II. Aşama çalışmaları başlamıştır. Gaziantep Ofisi II. Aşamadan ayrılmış, yine Avrupa Birliği finansmanı ile ve ayrı bir fonksiyonla Avrupa Birliği İş Geliştirme

⁴⁹<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=262> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

Merkezi (ABİGEM) olarak, diğer ofisler ise yine aynı isimle GAP-GİDEM olarak devam etmişlerdir. II. Aşamada mantıksal çerçevede ana hedef olarak; GAP Bölgesindeki KOBİ ve girişimcilerin ulusal ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması, temel görev olarak da; GAP Bölgesindeki KOBİ ve girişimcilerin yönetsel, işlemsel ve girişimcilik kapasitelerinin geliştirilmesi belirlenmiştir. Bunun içinde kapasite geliştirilmesi, iş geliştirme hizmetlerinin verilmesi, bölgesel kalkınmaya yönelik projeler geliştirilmesi, projelerin ve paydaşların görünürlüğünün sağlanması, hibe programlarına ulaşılması ve uygulanması hedeflenmiştir (Paksoy ve Aydoğdu, 2010: 129-130).İçinde bulunulan dönem itibariyle Gaziantep ABİGEM faaliyetlerine devam ederken GİDEM'lerin faal olmadıkları anlaşılmaktadır.

Yukarıda sıralanan kurum ve program örneklerine ek olarak Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları çok sayıda uygulamayı hayata geçirmiştir. Antalya Bölgesi Projesi, Doğu Marmara Bölgesi Projesi, Zonguldak Bölgesi Projesi ve Çukurova Bölgesi Projesi bunlardan bazılarıdır (Paksoy ve Aydoğdu, 2010). Bu projelerin dönemin İmar ve İskân Bakanlığı tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Kapsamlı bölgesel kalkınma programları olarak nitelenemeyecek bu projelerin amaçları daha çok bölge kültürünün oluşması ve bölgesel araştırmaların hayata geçirilmesine hizmet etmektir.

Şu halde 5449 SKAKK öncesi bölgesel kalkınma yapısının dağınık bir görüntü sergilediği öne sürülebilir. Ayrıca GAP istisnai olmak üzere bu kurum ve programların etkinlikleri sorgulanabilir düzeyde kalmıştır. Çalışmada bu yapılanmaların etkinlik analizine yer verilmemiştir. Ne var ki bu “sorgulanabilirlik” Türkiye’de yasa koyucunun 5449 SKAKK için ortaya koyduğu genel gerekçede sav olarak yerini almıştır. Öte yandan, söz konusu kurum ve programlar Türkiye’de bölgesel kalkınma algısının gelişmesine ve hatta mevcut BKA yapılanmasına temel teşkil etmiştir. Yeni Bölgeselciliğin yazında tartışıldığı dönemde Türkiye’de de yönetim içinde bölgesel kalkınma girişimlerini hayata geçirmeye çalışan kurumların varlığı gözlenmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde açıklanacağı üzere

Türkiye’de BKA yapılanmasının pilot uygulamalarının İzmir ve Mersin’de hayata geçmiş olması anlamlı olmuştur. Söz konusu pilot uygulamaların yer seçiminde şüphesiz ki iki ilin bir süredir böylesi bir kurumsal yapılanmayı tartışmakta olan iller olması etkili olmuştur. Belirtildiği üzere 5449 SKAKK öncesi başlayan ve süreç içinde; yarım kalan, şekil değiştiren veya sonu gelen girişimlerin Türkiye’de somut bir yapıya dönüşebilmelerinde Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine aday olması ile başlayan süreç etkili olmuştur.

2.1.2. Avrupa Birliği – Türkiye İlişkilerinin Kısa Tarihçesi

Ek-2’de yer verilen Tablo 15’ten de kronolojik olarak görülebilecek süreç 1959 yılında Türkiye’nin AET üyeliği için başvurusuyla başlamış; 1963 yılında AET ile arasında bir ortaklık yaratan Ankara Antlaşması, 1995 yılında Gümrük Birliği’ne dâhil olması, 1999’da Birliğe aday kabul edilmesi ve 2005’te üyelik müzakerelerine başlaması ile devam etmiştir. Türkiye’de 5449 SKAKK ile hayata geçen BKA’ların somutlaşma süreci 1999 yılında gelen adaylıkla başlamıştır. Kanun’a, AB’nin Türkiye’den talepleri ve Türkiye’nin kendi öncelikleri doğrultusunda bunlara verdiği yanıtlar şekil vermiştir.

2.1.3. 2001, 2003 ve 2006 Yıllarına Ait Katılım Ortaklığı Belgeleri ve 2001ve 2003 Yıllarına Ait Ulusal Programlar

Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB), adaylığı resmen kabul edilen her ülke için Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Konsey tarafından onaylandıktan sonra, AB Resmi Gazetesi’nde yayımlanan bir belgedir. Dolayısıyla AB müktesebatının bir parçasıdır. Katılım Ortaklığı Belgesi aday ülkeler için bir tür yol haritasıdır. Bu belgede üyelik için alınması gereken önlemler, kısa ve orta vadeli öncelikler şeklinde, siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve AB müktesebatına uyum başlıkları altında (mevcut durum itibarıyla Türkiye için 35 fasıl) sıralanır. Ayrıca, söz konusu belgede AB’nin

mâli yardımlarına ilişkin hususlar da yer alır. KOB'da yer alan kısa vadeli önlemlerin KOB'un yayım tarihinden itibaren genelde 1-2 yıl, orta vadeli önlemlerin ise 3-4 yıllık bir sürede yerine getirilmesi öngörülür. KOB, ihtiyaçlar çerçevesinde güncellenir. Başka bir ifadeyle, aday ülkenin yerine getirdiği hususlar KOB'dan çıkarılır; geri kalan önlemler ise yeni bir takvime bağlanır⁵⁰.

Bağlayıcı bir hüküm olmamakla beraber, Komisyon tarafından hazırlanan her Katılım Ortaklığı Belgesi'ne (KOB) karşılık olarak aday ülkelerin bir Ulusal Program (UP) hazırlamaları beklenir. 15-20 sayfalık kısa bir doküman olan KOB'un içerisinde genel ifadeler yer alır. Örneğin, 35 fasıldan biri olan "13-Balıkçılık" faslı altında 2006 yılına ait KOB'da kısa vadede "balıkçılık yönetimi, denetimi, pazarlama ve yapısal düzeltmeye ilişkin mevzuatın AB müktesebatı ile uyumlaştırılması, idari kapasitenin güçlendirilmesi" öngörülmektedir. Bu tedbirin, Türkiye'de hangi kurumlar tarafından, hangi vadelere, nasıl bir kurumsal yapılanma çerçevesinde ve hangi mâli kaynaklar kullanılarak yapılacağı Ulusal Program'da detaylı olarak verilir. Dolayısıyla 15-20 sayfalık bir KOB belgesine karşılık 600-700 sayfalık Ulusal Programlar hazırlanır. Ulusal Program'ın, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan tedbir ve süreler ile uyumlu olması esastır. Ancak, Ulusal Program hazırlıklarında sadece Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki önceliklerin değil bazı konularda aday ülkenin önceliklerinin de dikkate alınması doğaldır⁵¹. Çalışmada 8 Şubat 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5449 SKAKK açısından 2001, 2003 ve 2006 (23 Ocak 2006) KOB'ları ve 2001 ve 2003 UP'ları irdelenecektir.

- 2001 Yılı KOB ve UP:

8 Mart 2001 tarihli "Türkiye Cumhuriyeti İle Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin Konsey Kararı" nda (KOB) Türkiye'de bölgesel kalkınma ve buna ilişkin yapılanmayla ilgili olarak;

⁵⁰<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=46226&l=1> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

⁵¹<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=46225&l=1> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

- Tüm vatandaşların ekonomik, sosyal ve kültürel imkanlarının artırılması amacıyla, bölgesel farklılıkların azaltılması ve özellikle Güneydoğudaki durumun iyileştirilmesi için kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesi,
- Özellikle nüfus ve sosyal istatistikler, bölgesel istatistikler, iş istatistikleri, dış ticaret ve tarım istatistikleri olmak üzere, istatistiklerin daha da geliştirilmesi için bir strateji benimsenmesi,
- Topluluk kurallarına uygun olarak bir İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasının (İBBS veya NUTS: Nomenclature d'Unités Territoriales Statistiques) hazırlanması,
- Etkin bir bölgesel politika geliştirilmesi için bir strateji benimsenmesi,
- Türkiye'nin planlama sürecinde proje seçimi bakımından bölgesel politika kriterleri oluşturulmasına başlanması,
- Ülke iç farklılıkları en aza indirmek amacıyla, değerlendirmeyi izlemek üzere çok yıllık bütçe usulleri ve yapılar kurmak da dahil olmak üzere, ekonomik ve sosyal dayanışmayı sağlamak için bir ulusal politikanın geliştirilmesi
- Bölgesel düzeyde işlevsel yapılar kurulması ve bölgesel gelişme ile ilgili mevcut idari yapıların güçlendirilmesi beklentilerine yer verilmiştir⁵².

Buna karşılık, 24 Mart 2001 tarihli Ulusal Program'da;

- Devlet yardımları alanında öncelikle ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının iştiraki ile bir çalışma grubu oluşturulmalı, devlet yardımları alanındaki dağınıklık giderilmelidir. AB devlet yardımları sisteminin temelini oluşturan bölgesel istatistik sınıflandırması (NUTS) esasına dayalı sistemin benzerinin Türkiye'de bir an önce oluşturulması zaruridir,
- Katılım öncesi dönemde (bölgesel politikalar kastedilerek) Türk mevzuatında herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek

⁵²http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf
(Erişim tarihi: 15.12.2011)

duyulmamaktadır. Ancak AB’de bölgelerin istatistikî sınıflandırması esasına dayalı sistemin (NUTS) benzeri hazırlanacak ve bu sisteme göre hedef bölgeler belirlenecektir,

- Bölgesel amaçlı devlet yardımları uygulamaları AB kriterlerine uyumlu hale getirilecektir. Bu da Türkiye’nin gümrük birliğinden kaynaklanan bir yükümlülüğüdür; önceliklerine yer verilmiştir⁵³.

- 2003 Yılı KOB ve UP:

19 Mayıs 2003 tarihli “Türkiye Cumhuriyeti İle Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin Konsey Kararı”nda (KOB) Türkiye’de bölgesel kalkınma ve buna ilişkin yapılanmayla ilgili olarak;

- (katılım öncesi mâli) yardım programının bir kısmının, Türkiye’deki bölgelerarasındaki fark ve Türkiye’nin milli geliri ile AB ortalaması arasındaki fark dikkate alınarak ekonomik ve sosyal uyum alanlarındaki yatırımlara yönlendirilmesi,
- Özellikle demografik istatistikler ve işgücü anketi istatistikleri, bölgesel istatistikler, ticari işletme istatistikleri (Ticaret Sicili dahil) ve tarım istatistikleri alanlarında istatistiklerin geliştirilmesine yönelik stratejinin güçlendirilmesi,
- Ulusal Kalkınma Planı ve NUTS düzeyinde (NUTS 2 kastedilmektedir. İlgili sınıflandırma için Ek-3’e bakınız) bölgesel kalkınma planları hazırlanması suretiyle, bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi,
- Bu başlık (bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu) altındaki müktesebatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi,
- Bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması,

⁵³<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=195&l=1> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

- Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi
- Bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere, NUTS 2 düzeyinde bölge birimlerinin kurulması beklentilerine yer verilmiştir⁵⁴.

Buna karşılık, 24 Temmuz 2003 tarihli Ulusal Program'da;

- Bölgesel istatistikler ile ilgili olarak, Topluluğun, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS) kriterlerine uygun veri toplamasına imkan sağlayacak Türkiye Çapında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasının Tanımlanmasına İlişkin 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 22 Eylül 2002 tarih ve 24884 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır,
- NUTS kriterlerine uyumlu bir bölgesel sınıflamaya göre yapılan bölgesel veri toplama ile ilgili AB'nin metodolojik gerekliliklerine uyumlu metodolojik kavramlar geliştirilip uygulanması ve AB'nin bilgi talebini karşılamak için bölgesel düzeyde, karşılaştırılabilir ve güvenilir bir veri kümesinin kurulması gerekmektedir,
- Bölgesel veri tabanının kurulması ve Bölgesel İstatistik Birimi için teknik altyapının oluşturulması gerekmektedir,
- Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP) ışığında ve İBBS (NUTS) Düzey 2 bölgelerinde bölgesel kalkınma planları hazırlanması suretiyle, bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikası geliştirilecektir. DPT Müsteşarlığı tarafından 2004 – 2006 yılları için hazırlanmakta olan Ön Ulusal Kalkınma Planı kapsamında, kamu yatırımlarının İBBS Düzey 2'lerde çok yıllık bütçeleme usullerine uygun olarak dağıtılması ve izlenmesi gerçekleştirilecektir,
- Ayrıca, bölgesel kalkınma çalışmalarını yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi kapsamında DPT Müsteşarlığı için bir eşleştirme

⁵⁴http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf
(Erişim tarihi: 15.12.2011)

(twinning) projesine 2004 yılında başlanacaktır; önceliklerine yer verilmiştir⁵⁵.

- 2006 Yılı KOB:

23 Ocak 2006 tarihli “Türkiye Cumhuriyeti İle Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin Konsey Kararı” nda (KOB) Türkiye’de bölgesel kalkınma ve buna ilişkin yapılanmayla ilgili olarak;

- bütün Türk vatandaşları için ekonomik, sosyal ve kültürel fırsatları çoğaltmak amacıyla, özellikle Türkiye'nin Güneydoğusundaki durumun iyileştirilmesine ve bölgesel farklılıkların azaltılmasına yönelik kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesi,
- özellikle iş gücü piyasası ve demografik istatistikler, bölgesel istatistikler, iş hayatına ilişkin istatistikler (iş yeri kayıtları dahil) ve tarım istatistikleri gibi öncelikli alanlardakiler olmak üzere, istatistiğin geliştirilmesine yönelik stratejinin güçlendirilmesi,
- bölgesel eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan, ekonomik ve sosyal uyum için stratejik çerçevenin geliştirilmesine devam edilmesi,
- katılım öncesi AB fonlarının hazmedilmesi için gerekli yasal ve idari çerçevenin oluşturulması,
- bölgesel politikanın hem merkezi hem de bölgesel düzeyde uygulanmasına yönelik idari kapasitenin güçlendirilmesine devam edilmesi,
- bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin olarak öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması beklentilerine yer verilmiştir⁵⁶.

Yukarıda atfedilen 5 belgede özetle AB’nin Türkiye içindeki bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, bölgesel kalkınmayı etkinleştirecek ve

⁵⁵<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=196&l=1> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

⁵⁶http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2006.pdf (Erişim tarihi: 15.12.2011)

katılım öncesi yardımların hazmını kolaylaştıracak yapılanmaların gerçekleşmesi ve bölgesel istatistik kabullerinin değişmesi ve gelişmesi beklentileri dikkat çekmektedir. Türkiye'nin de bu beklentilere "Türkiye Çapında İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasının Tanımlanmasına İlişkin 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı", Ön Ulusal Kalkınma Planı ve 5449 SKAKK ile karşılık verdiği görülmektedir. Öyleyse BKA'ların Türkiye'de bölgesel politika aracı haline gelmesinin gerisindeki en güçlü hareket noktası olan AB üye adaylığı süreci, beraberinde bölgesel istatistiklerin yeniden şekillendirilmesi ve BKA'ların kuruluş kanununu getirmiştir. İBBS, ÖUKP ve 5449 SKAKK ilerleyen bölümlerde ayrıntılandırılacaktır.

2.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TÜRKİYE'DE BÖLGESELKALKINMA POLİTİKASI ARACI HALİNE GELMESİ

Bu alt bölümde AB'nin yasal beklentileri ve Türkiye'nin bunlara verdiği tepkilerin sonucu olarak BKA yapılanmasının oluşmasına ek olarak; BKA yapılanmasının AB içinde tercih edilen bir araç olması, bölgesel kalkınmada merkezi planlamadan çok stratejik bölgesel planlamanın etkinliğine olan vurgu, Türkiye'de 5449 SKAKK öncesi bölgesel kalkınma yapısının karmaşık ve düşük etkinlikte oluşu ve genel gerekçesi ile birlikte 5449 SKAKK süreci ele alınacaktır. Alt bölüm 2.2.sonunda Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi ile birlikte yeni eşgüdüm yapılanmaları olan Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitelerine değinilecektir.

2.2.1. Avrupa Birliği İçinde Tercih Edilen Yapılar Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları

Türkiye'nin KOB – UP sürecinde de ortaya konduğu üzere AB bölgesel kalkınma için kurumsal yapılanmayı teşvik etmekle birlikte bunun çerçevesini çizmemektedir. AB üyelik adaylığı süreci ile birlikte bu konuda pozisyon

alması gerekli olan Türkiye için 27 AB ülkesinin 25'inde (Lüksemburg ve GKRY'de BKA yapılanmasına rastlanmadığı ifade edilmişti) organize bir BKA yapılanmasının olması uyarıcı olmuştur.

EURADA Başkanı C. Saublens AB'nin BKA'lara olan bakışını şu şekilde ifade etmiştir: AB ülkelerde BKA'ların oluşturulma şekline müdahil olmaz. Bu nedenle değişik türlerde ajanslar mevcuttur. Ajanslar merkezi bir kanunla kurulabilir İngiltere örneğinde olduğu gibi. Veya bölgelere böylesi bir yetki tanınabilir veya tanınmayabilir, İspanya ve Fransa ve örneğinde olduğu gibi. Fransa ve Belçika örneklerinde kurumların belediyeler arası seviyede bir araya gelme ve ekonomik kalkınma çalışmalarında bulunabilme hakları vardır. Bölgesel Politikanın ülkelere tek talebi İBBS Düzey 2 gibi bir bölgesel seviye belirlenmesi olmuştur. Ajanslarda siyasi yöneticilerin de bulunması gibi bir zorunluluk da yoktur. Bulgaristan ve Romanya örneği bu şekildedir. Özetle AB yönetimi Türkiye'deki mevcut BKA sistemini değiştirmeye çalışmayacaktır, müdahil olmayacaktır⁵⁷.

AB'nin üye ülkeler için sabit bir BKA çerçevesi olmaması yanında böylesi bir yapılanmayı teşvik edecek bir Bölgesel Politikası ve müzakere süreci beklentileri vardır. Bunlara ek olarak 27 üye ülkenin 25'inin de BKA yapılanmasını tercih ettiği ifade edilmişti. Bu ülkelerdeki BKA uygulamalarına bakıldığında İngiltere gibi ajanslar eliyle doğrudan kapsamlı programlar yürütmeyi tercih eden ülkeler olduğu gibi daha ziyade Danimarka gibi kendisine ajans faaliyeti olarak danışmanlık, yönlendirme vb. hafif ajans faaliyetleri seçen ülkeler de vardır. Öte yandan bizzat Avrupalı Yeni Bölgeselciler tarafından AB içindeki BKA'lara fikri dayanak temin edildiği belirtilmişti. Öyleyse gerek AB süreci gerekse esnek ve katılımcı idari yapılanmaya sahip bölgesel kalkınma fikrinin AB ülkelerince benimsenmiş olması sonucu BKA yapılanması AB içinde genel kabul görmüştür.

⁵⁷<http://www.oka.org.tr/ContentDownload/EuradaSeminerSonucRaporu.pdf>
17.12.2011)

(Erişim tarihi:

2.2.2. Stratejik Bölgesel Plan

Bir yandan azgelişmiş ülkelerin iktisadi kalkınma olgusundan beklediklerini bulamamış olmaları ve gelişmiş ülkelerle olan uçurumun giderek açılması, diğer yandan 1970'lerin ortalarında ortaya çıkan krizin Keynesyen reçetelerle aşılma imkânının ortadan kalkması, 1980'lerin ortalarından itibaren az gelişmiş ekonomilerde kalkınma planlamasının gözden düşmesine yol açmıştır. Ayrıca 1990'ların başında SSCB'nin başını çektiği Doğu Bloku'nun dağılması ile birlikte Neo-Liberal politikalar hâkimiyetini daha da pekiştirmiş, kalkınma planlaması ve beş yıllık plan gibi kavramlardaki itibar kaybı hızlanmıştır. Küreselleşme süreciyle birlikte serbest piyasa ekonomisi ve tek pazar idealini işleyen Neo-Liberal tezler, liberalleştirme ve özelleştirme politikalarıyla devletin iktisadi gücünü zayıflatmış ve zaman içinde ulusal iktisat politikası araçlarının ulus devletin elinden alınıp, uluslararası kurumlara aktarılmasında etkili olmuştur. Bu politikaların küresel ölçekte uygulayıcısı ise merkez kapitalist ülkelere ait çokuluslu şirketlerle yakın ilişki içinde olan Uluslararası Para Fonu (IMF: International Monetary Fund), Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO: World Trade Organization) gibi kuruluşlardır. İktisadi planlama, ulus devletin ekonomideki düzenleyici gücünün tasfiye edilmeye başlanmasıyla itibar kaybı yaşamının ötesinde niteliksel bir dönüşüme de uğramaya başlamış; kapsam olarak bütüncül kalkınma planlamasından stratejik planlamaya doğru bir kayış eğilimi ortaya çıkarken, planlamanın niteliği ulusaldan, uluslararasıya doğru kaymıştır (Soyak, 2003: 171).

Özel sektörü dikkate almakla birlikte odak haline getirmeyen (Soyak, 2003) bütüncül planlama gelişmiş ekonomilerde yeterince tercih konusu olmamış ve gelişmekte olan ülkelere göre zamanlama olarak çok önceleri gözden düşmüştür. Gelişmekte olan ülkeler ise bu gelişmiş ülkelerin ve uluslararası teşkilatların, genelde buralardan mâli kaynak arayışı içinde olmalarından ötürü, reçeteleri ile bütüncül planlamayı yumuşatmaya ve planlamanın şeklini değiştirmeye başlamışlardır. Türkiye içinse bu sürecin

daha temkinli devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. 1963 yılından bu yana bütüncül planlama yapan Türkiye en azından kuruluşunun 100. yılına kadar bunu sürdüreceği gibi görünmektedir⁵⁸. Ne var ki, Türkiye’de de kalkınma planlaması şekil değişikliği yaşamıştır. 1980’li yılların başından itibaren IMF ve Dünya Bankası ile olan ilişkilerin güdümünde ticaret ve finansal piyasalarda serbestleşme yaşanmış, yapısal uyum politikaları⁵⁹ benimsenmiş ve bunlar doğrultusunda devletin sanayi yatırımlarından uzaklaşması ve altyapı yatırımlarına yönelmesine çabalanmıştır. Süreç özelleştirmeleri getirmiştir. Türkiye’de son dönemlerde, devleti daha çok düzenleyici ve denetleyici olarak tanımlayan ve ortaya koyduğu ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşabilmek için stratejiler belirleyen kalkınma planlarına ağırlık verilmektedir.

Türkiye’de kalkınma planlamasının BKA’larla olan ilişkisi ve stratejik bölgesel planın bu ilişkinin neresinde kaldığının ortaya konulmasından önce stratejik planlama kavramından bahsetmekte yarar vardır.

Başarısız bölgesel kalkınma çabalarının geneline bakıldığında, kısa vadeli, başka ülkelerdeki modelleri temelsiz bir şekilde taşıma, yanlış veya yetersiz kapasite kullanımı, fiziki sermayeye aşırı önem verip beşerî sermayeyi ihmal etme, aşırı merkeziyetçilik, yerel kapasitelerin geliştirilememesi gibi birçok ortak özellikler görülebilir. Stratejik planlama bölgesel ekonomilerin bölgesel ihtiyaçları doğrultusunda kurulmasını vurgular ve gelecek odaklıdır. Bölgesel kalkınmada stratejik planlama, en basit tanımıyla bir bölgenin ekonomik ve sosyal olarak gelişimini sağlamak için gerekli olan faaliyetlerin programlanmasıdır. İnsan topluluklarının kendi geleceklerini düşünmeleri, buna dönük faaliyetleri tasarlamaları ve bu faaliyetlere öncelik atamaları esastır. Stratejik planlama kaynakların tahsisi

⁵⁸<http://www.dpt.gov.tr/servisler/Duyuru/Duyuru.aspx?Enc=698742CF9E74D4BB0F0169E95CDEA06ABC81CEAF83F58A00968D9504EB3F1BC0CACD6C93563F326ED65D4DD1F6F4280054519A1E46EFE139> (Erişim tarihi: 17.12.2011)

⁵⁹1980’ler boyunca kredi veren kuruluşların geliştirmekte olan ülkelere yeni kredi açmanın koşulları olarak benimsetmeye çalıştıkları politikalar bütünüdür. Bu politikalar kamu harcamalarının kısılması ve devalüasyon gibi istikrar aşamasının yanı sıra iktisadi yapıların ve kurumların dönüştürülmesini içeren uyarılama aşamasından oluşmaktadır (Soyak, 2003: 178).

için genel bir çerçeve çizerek kalkınma için önemli olan konuları vurgular.(Çakmak, 2006: 141 – 147).

Stratejik planlamayı bölgesel kalkınma açısından özgün kılan bütüncül planlamadan daha az sayıda makro ekonomik hedef belirleyip (Çakmak, 2006) bunları kayda değer ölçüde gözettiği yerel mikro ekonomik hedeflerle harmanlaması ve hazırlık sürecine çok farklı çevrelerden paydaşı dâhil edebilmesidir. Bütüncül plan istihdamın artırılması gibi bir hedefe ek olarak doğası gereği mâli hedefler de gözetilecektir. Başka bir deyişle planlama dönemi için bir enflasyon beklentisi tanımlayabilmektedir. Stratejik bölgesel plan da şüphesiz ki istihdamın artmasını hedefleyecektir. Öte yandan ulusal düzeydeki enflasyon onun için artık çok büyük ve dışsal bir hedef olarak kalmaktadır. Konuya mikro ekonomik açıdan bakmak gerekirse bütüncül plan örneğin sektörel olarak daha katma değeri yüksek bir üretimi hedefleyebilir. Ne var ki A bölgesinin ekonomisi için hayati değer taşıyan B mal veya hizmetinin üretimindeki katma değer dış pazardakine görece yavaş artıyor ve bölge ekonomisi için durumun sorun haline geliyor oluşuna bulunacak çözümün bölgesel düzeyde stratejik planlama ile geliştirilecek olması daha olası görünmektedir.

Türkiye’de 1999 yılında gelen AB üyelik adaylığı ile bölgesel kalkınma açısından daha organize bir süreç başlamıştır. Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005)Kalkınma Planı ve Dokuzuncu Kalkınma Planı bu süreçte oluşturulmuştur. Kalkınma Ajansı kavramı sekizinci planda yer almamıştır. Dokuzuncu planda ise araç olarak atfedilmişlerdir. Bu iki planın bölgesel yaklaşımları aşağıdaki Tablo 8’de özetlenmiştir.

Tablo 8: Sekizinci ve Dokuzuncu Kalkınma Planlarının Bölgesel Yaklaşımları

Kalkınma Planı	İlkeler	Yaklaşım ve Politikalar	Hedefler	Araçlar
8. Plan (2001 – 2005)	- Katılımcı planlama - Sürdürülebilirlik - Kaynak kullanımının etkinleştirilmesi - AB bölgesel politikalarına uyum	- Stratejik bölgesel planlama - Kümelenme - İl gelişme planları	- Rekabet edebilirliğin genişletilmesi - Yerel girişimcilik ve yerel kaynakların hareketliliği - Bölgesel farklılıklar	- KOBİ destekleri - AB fonları - İlk kapsamlı bölgesel planlar - Beşerî sermaye
9. Plan (2007 – 2013)	-Katılımcılık -Yerellik -Yerindelik -Kaynak kullanımının verimli ve etkin hale getirilmesi -AB bölgesel politikalarına uyum -Aşağıdan yukarıya yaklaşım	-Bölge planları -Kümelenme -Bölgesel yenilik -Bölgelerin içsel dinamiklerini ve farklılıklarını dikkate alan, yerel dinamikleri harekete geçirecek nitelikte bütüncül kalkınma politikası -Ar-Ge, teknolojik gelişme, yenilik, işbirliği ve bölgesel dinamikleri hayata geçirmeye odaklı bölgesel politikalar -Kurumsal kapasite artırımı	-Rekabet edebilirliğin artırılması -Girişimcilik -Yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi -İyi yönetim modelleri -Önceliklendirilmiş sektörler	- KOBİ destekleri - Kalkınma Ajansları - Kamu kurumsal kapasitesinin artırılması - AB fonları - Risk sermayesi, çekirdek sermaye, kuluçka merkezleri, İŞGEM'ler - Girişim sermayesi, mikro kredi

Kaynak: CAN, Ergüder; **Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği**, İzmir, Altın Nokta Yayınevi, 2011, s. 43.

Planlardaki katılımcılık, stratejik plan, KOBİ'ler, aşağıdan yukarıya yaklaşım, kümelenme, iyi yönetim modelleri, önceliklendirilmiş sektörler gibi kavramlar AB'de mevcut bölgesel kalkınma anlayışında yer bulan terimlerdir. Güncel bölgesel kalkınma yazının planlara düşünsel bir arka plan temin ettiği ileri sürülebilir. Öte yandan Dokuzuncu Kalkınma Planı, kalkınma ajanslarını bir politika aracı olarak net bir şekilde ortaya koymuştur. Merkezi idarenin stratejik bölgesel planlara ışık tutması açısından söz konusu kavramları

ortaya koyması yerelde bu planların hazırlanmasına yön verecektir. Merkezin ise bualt bölümde açıklanacağı üzere stratejik bölgesel planların ana hatlarını belirleyen, planların hazırlanma süreçlerini koordine eden ve sonuçlarını değerlendiren ancak planları uygulamayan yapı olarak sistem içindeki yerini alması öngörülebilir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda kalkınma ajansları için yapılan atıflar şu şekildedir:

- Kalkınma Ajansları Kanunuyla, illerde izin başvurularının yapılacağı, takip ve koordine edileceği tek merci olarak Yatırım Destek Ofisleri oluşturulmasına imkân sağlanmıştır,
- GAP projesinin sadece enerji ve sulama yatırımlarından oluşan bir altyapı projesi olarak değil, yeni kurulacak kalkınma ajanslarının ortak işbirliği platformundan da yararlanarak yerel girişimleri harekete geçiren entegre bir bölgesel gelişme programı olarak ele alınması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda, modern sulama tekniklerinin uygulanması, rekabetçi ürün türlerine geçiş, pazarlama olanaklarının genişletilmesi, insan kaynakları ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi gibi temel konularda yeni politikaların geliştirilmesi gerekmektedir,
- Son dönemlerde, dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de yerel kalkınma girişimleri ivme kazanmıştır. Yerel ve bölgesel kalkınmada kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini geliştirmek, kaynakların etkin kullanımını sağlamak, yerel dinamikleri ve içsel potansiyeli harekete geçirerek bölgesel gelişmeye yeni bir ivme kazandırmak üzere, Düzey 2 bölgeleri esas alınarak hazırlanan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun 2006 yılında yürürlüğe girmiştir,
- Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla bölgesel potansiyelleri değerlendirmek üzere yabancı sermaye yatırımlarından yararlanmaya önem verilecek, böylece ülke genelinde Yatırım Destek

ve Tanıtım Ajansı tarafından yürütülecek tanıtım faaliyetlerini bölgesel bazda tamamlayıcı bir yaklaşım uygulanacaktır. Ayrıca illerde Yatırım Destek Ofisleri kurularak yatırımcıların izin işlemleri kolaylaştırılacaktır,

- Bölgesel gelişme planları; yerel dinamikleri ve içsel potansiyelleri harekete geçirmeye yönelik strateji ve öncelikleri belirleyen esnek, dinamik, katılımcı ve uygulanabilir nitelikte hazırlanacaktır. Kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde tüm bölgelerin gelişme stratejileri ve planları tamamlanacak ve yeterli finansmanla desteklenecektir⁶⁰.

Görülebileceği üzere Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda kalkınma ajansları ile ilgili olarak fonksiyonları, AB sürecinde aldığı şekil, GAP'ın ilgili Kalkınma Ajansları ile işbirliği yapacak olması ve stratejik bölgesel planların hazırlanma sürecinde merkezi idare ile birlikte çalışacak olmaları belirtilmiştir. İlerleyen bölümlerdeki kalkınma ajansları faaliyetlerinde tekrar belirtilecek olmakla birlikte yerel önceliklere göre yerel imkânlar doğrultusunda yerel paydaşlarca hazırlanacak stratejik bölgesel planlar Türkiye'de BKA'ların önemli faaliyetleri olacaktır.

2.2.3. 5449 Sayılı Kanun Öncesi Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Yapısı ve Etkinliği

5449 SKAKK'ı beraberinde getiren süreci irdeleyen Genel Gerekçe'de Türkiye'de BKA yapılanmasına gidilmesinin arkasında yalnızca AB sürecinin değil ayrıca kanun öncesindeki bölgesel kalkınma yapısının dağınıklığı ve düşük etkinliğinin de olduğu ifade edilmiştir.

Çalışmada daha önce Türkiye'de 5449 SKAKK öncesi bölgesel kalkınma yapısıyla ilgili olarak EBKA, EGEV, Mersin Kalkınma Ajansı, GAP, GAP BKİ, DAKAP, GAP-GİDEM hakkında bilgiler verilmişti. Ayrıca bazı bölgesel programlardan söz edilmişti. Bunlara ek olarak bir dizi AB ve UNDP

⁶⁰<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (Erişim tarihi: 17.12.2011)

kaynaklı program ve proje ile yerel kalkınmaya hizmet edilmeye çalışılmıştır. Ancak dikkati çeken bir nokta bu hareketlerin oldukça dağınık oldukları olmuştur. Türkiye'nin ilk kalkınma ajansı olma iddiasındaki EBKA bir vakıf altında ve bir AB programına dönük olarak kurulmuştur. Mersin Kalkınma Ajansı zaman içinde daha az üretken gözüken Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyine dönüşmüştür. GAP GİDEM'lerden AB desteği alabilen Gaziantep GİDEM, ABİGEM olurken diğerleri etkinliklerini yitirmiştir. DAKAP benzeri programları ise daha çok proje olarak nitelemek daha doğru olacaktır. Belirli ve kısa sürede umut verici çıktılar elde edebilmek mümkün olmakla birlikte uzun vadeli sonuçlar doğmasını beklemek güçtür. Türkiye gibi büyük bir ülkede, bölgesel kalkınma anlamında, çok farklı kapsamlarda ve çok sayıda programın yürütülmüş ve kurumun oluşturulmuş olması doğaldır. Ne var ki daha organize, daha iyi eşgüdümelenen bir yapı içinde bölgesel kalkınma girişimlerinin daha etkin olabileceği ve daha kolay takip edilebileceği beklenebilir.

5449 SKAKK öncesi yapının etkinliğinin değerlendirilebilmesi adına yararlanılabilecek göstergeler çok çeşitlidir. Kalkınma gibi ekonomik ve sosyal bir olgu ele alındığında insanların gelirlerinden gelir dağılımının adaletli yapısına kadar pek çok veri değerlendirmeye kaynak teşkil edebilir. Öte yandan kanun öncesi yapının değerlendirilmesinde gelir kaynaklı büyüme ve kişi başı gelir verileri önemli göstergeler olacaktır.

Genel olarak planlı dönemde izlenen bölgesel gelişme politikalarına bakıldığında; kapsam ve ölçek açısından tutarlılığın sağlanamadığı, bölgesel hedeflerin gerçekleştirilmesinde genelde “büyüme kutupları/odakları” ve bu stratejinin gerektirdiği araçların benimsendiği, sağlıklı büyüme için ana kentlerin çevresinde yeni çekim merkezleri oluşturulmaya çalışıldığı ancak ana kentlerin çevresinde yer alan birkaç şehir ve GAP Bölgesinde oluşan bazı çekim merkezleri dışında büyüme merkezleri yaratılamadığı, planlar çerçevesinde belirlenen Kalkınmada Öncelikli Yörelerin (KÖY) sayılarının yüksek tutulduğu ve KÖY kapsamına alınan il ve ilçe merkezleri sıkça

değiştiğinden uygulanan yatırım teşviklerinin etkili sonuçlar doğuramadığı görülmektedir. 1968 yılında, 67 il arasından 22 il olarak tespit edilen KÖY ile kapsam dışındaki 45 ilin gelişmişlik karşılaştırması iki dönem halinde Tablo 9'da verilmiştir (Can, 2011: 44).

Tablo 9: Kalkınmada Öncelikli Yöre Politikaları ve Sonuçları

Kriter	I. Dönem (1968 – 1993)			II. Dönem (1994 – 2000)		
	KÖY (22 il)	KÖY Dışı (45 il)	I. Dönem Farkı	KÖY (22 il)	KÖY Dışı (45 il)	II. Dönem Farkı
Büyüme (%)	3,8	4,4	0,6	2,6	4,8	2,2
Kişi Başına GSYİH Endeks Değeri (Türkiye=100)	51,7	114	62,3	48,9	114,2	65,3
Ülke GSYİH'sına Katkı Payı (%)	11,6	88,4	76,8	10,7	89,3	78,6

Kaynak: CAN, Ergüder; **Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği**, İzmir, Altın Nokta Yayınevi, 2011, s. 44.

Buna göre; gerek büyüme, gerek kişi başı GSYİH ve gerekse ülke GSYİH'sına katkı bakımından, KÖY kapsamındaki 22 il ve dışındaki 45 il arasındaki farkların II. dönemde kapanmayıp daha da açıldığı görülmektedir. Bölgesel gelişme politikalarındaki bu edilginliğin en önemli iki sebebi; proje ve program yapma kapasitesi yüksek, yerelde etkin bir kurumsal yapının kurulamamış olması ve bölgesel kalkınma için tanımlanmış özel finansman kaynakları ve mekanizmasının bulunmamasıdır. Yerelde bu kurumsal yapı kurulamadığı ve yeterli finansman ile beslenemediği için; artan küresel rekabete rağmen, farklı sorunlar ve farklı kaynak ve potansiyellere sahip il ve ilçelerin rekabet güçlerinin ve potansiyellerinin yüksek olduğu avantajlı alanlara odaklanıp uzmanlaşmaları sağlanamamıştır (Can, 2011: 44).

Özetle 5449 SKAKK öncesi yapının dağınık ve düşük etkinlikte oluşu Türkiye'nin siyasi öncelikleri ile birlikte 5449 SKAKK ile birlikte gelen yeni bölgesel kalkınma yapısına temel oluşturmuştur. 5449 SKAKK'ın alt bölüm içinde irdelenmesiyle daha da açık bir şekilde ortaya konulacağı üzere

Türkiye’de oluşturulmak istenen yapı, yerel paydaşların da karar alma sürecine dahil edildiği ve merkezi idarenin etkin bir eşgüdüm oluşturduğu, daha organize ve değerlendirmesi kolay bir bölgesel kalkınma yapısıdır.

2.2.4. 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi, Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi

Türkiye’de BKA’ları kuran kanun 5449 Sayılı KALKINMA AJANSLARININ KURULUŞU, KOORDİNASYONU VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN’dur. Kanun, 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilmiş ve 8 Şubat 2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır.

2.2.4.1. 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu Genel Gerekçesi

Ekonomik refahın, toplum kesimleri ve iller, bölgeler arasında, kısacası mekânda dengeli dağılımının sağlanması, günümüz toplumlarında sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır.

Yerel ve bölgesel gelişme, diğer kalkınma planlarında olduğu gibi 8. Beş Yıllık Kalkınma Planının (8. BYKP) da en öncelikli alanlarından biri olmuştur. Planın temel amaç, ilke ve politikaları arasında “İnsanımızın hak ettiği yaşam düzeyinin sağlanması amacıyla gelir dağılımının düzeltilmesine, yoksullukla mücadeleye ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına önem verilecektir.” (madde 185) ifadesine yer verilmiştir. Diğer taraftan, Kalkınma Planının, bölgesel gelişme, bölge planlama, kalkınmada öncelikli yörelerin geliştirilmesi, kamu yatırımları, yatırımlarda devlet yardımları ve kırsal kalkınma ile ilgili amaç, ilke ve politikaları arasında da bölgesel ve yerel kalkınmanın önemi açıkça vurgulanmıştır.

Kalkınma planlarının bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla uygun olarak, çeşitli dönemlerde muhtelif bölgesel gelişme planları hazırlanmıştır. Bunların başlıcaları; Doğu Marmara Planlama Projesi, Antalya Projesi, Çukurova Bölgesi Projesi, Güneydoğu Anadolu Projesi, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Anadolu Projesi Ana Planı ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı'dır.

Ancak, çoğu zaman kalkınmada öncelikli yöreleri hedef alan destek uygulamaları, organize sanayi bölgeleri politikası, yatırımlarda devlet yardımları ve kırsal kalkınma projeleri ile birlikte yürürlüğe konulan bölge planları, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasında ve hedeflenen gelişme düzeyini ve ortamını oluşturmada beklenen etkiyi doğuramamıştır. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) hariç olmak üzere hazırlanan bölge planlarının hemen hemen tamamı beklenen başarıdan uzak kalmıştır. Başta kaynak sorunu ve bölgesel gelişme alanındaki kurumsal yapının yetersizliği gibi nedenlerden dolayı bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgelerarası dengeli büyüme ve gelişmenin sağlanmasında arzu edilen düzeyde bir iyileşme sağlanamamıştır.

Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan İBBS sınıflandırmasının, yine aynı Karar kapsamında bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesinde esas alınması kararlaştırılmıştır.

Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS - İBBS) dikkate alınarak alt bölge düzeyinde; planlama, koordinasyon, uygulama, izleme ve değerlendirme fonksiyonları olan yeni hizmet bölgeleri ve birimlerinin oluşturulması hedeflenmiştir. Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltıcı politikalar merkezi yönetim tarafından, yereldeki ve iller arasındaki gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine yönelik çalışmalar ise merkezin koordinasyonu ve yönlendirmesi altında hizmet bölgeleri (Ajanslar) tarafından yürütülecektir.

Bölgesel gelişme, bölge planlama ve yerel kalkınma alanında oluşan bilgi ve tecrübe birikimi, günümüzde “dengeli dağılım” hedefinin yalnızca sanayi faaliyetlerinin yer seçimini etkilemeye yönelik bölgesel politikalara bağlı olamayacağını göstermiştir. Bölgesel gelişme ve bölge planlama alanında, dünyadaki anlayış ve uygulamalar son 20 yılda çok büyük bir değişim göstermiştir. Her şeyden önce bölgesel gelişmenin ülke içi ve dışı çok yönlü bir etkileşim sürecini gerektirdiği anlaşılmış ve merkezden yönlendirilen, sadece içe dönük yerel, kırsal, kentsel veya bölgesel gelişme modellerinin başarılı olamadığı görülmüştür. Aynı şekilde yerel aktörlerin hem planlama, hem de uygulama safhalarında sürekli aktif olması, sahiplenme göstermesi, araştırma ve proje üretme kapasitesi geliştirmesi ve bunu kurumsallaştırması başarılı bölgesel/yerel kalkınma modellerinin en önemli özelliği haline gelmiştir.

Yukarıda sayılan etmenler çerçevesinde;

- Yerel – bölgesel potansiyeli, dinamikleri ve özgünlükleri ortaya çıkararak bunları en iyi şekilde değerlendirip planlayabilecek;
- Potansiyeli ve dinamikleri rekabetçi, katılımcı, esnek, eyleme dayalı bir yaklaşımla harekete geçirebilecek ve bölgeleri, ulusal, uluslararası pazarlarda ekonomik, sosyal, kültürel birer değer haline dönüştürebilecek;
- Bütün kurum, kuruluş ve şahıslara sağladığı idari, mâli, teknik desteklerle başta girişimciler olmak üzere bütün kesimlerde bir kalkınma bilinci ve ivmesi oluşturabilecek;
- Yenilikçi, rekabete dayalı kaynak tahsisi mekanizması, etkin izleme ve değerlendirme işlevleri ile kalkınma planları, bölgesel gelişme planları ve programların uygulama kapasitesini geliştirecek ve
- Hem ulusal, hem de yerel – bölgesel düzeyde, başta istihdam ve gelir olmak üzere ekonomik ve sosyal göstergelerin iyileştirilmesine, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve dolayısıyla ülkenin genel refah ve istikrarına olumlu katkılar

sağlayacak olan Kalkınma Ajanslarının kuruluşu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 58 ve 59 uncu Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Acil Eylem Planının⁶¹ hedefleri ve AB Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan beklentiler çerçevesinde gerekli görülmüştür.

Ajanslar yerel yönetimlerin normal işlevlerinde bir yinelenme veya bir daralma meydana getirmeyecektir. Aksine onlara teknik ve idari destek sağlayacak; hem planlama hem de kalkınma amaçlı uygulamalarında onların kurumsal kapasitelerine katkı verecektir. Ayrıca, yerel yönetimler ile yöredeki kamu kuruluşları diğer kurum ve kuruluşlar gibi hazırlayacakları projelerle Ajanstan destek alabilecekler, sağlanan desteklerin yararlanıcısı durumuna gelebileceklerdir.

Kalkınma Ajansları, il düzeyinde oluşturulacak her türlü vakıf, dernek, birlik gibi sivil toplum örgütlenmelerine, özel sektör üst kuruluşları ve bunların kurdukları uzmanlaşma örgütlerine engel olmayacak, onların yerine geçmeyecektir. Tüm bu farklı nitelikteki organizasyonlar için katılımcı, etkin temsile önem veren, karar alma ve uygulama aşamalarında işbirliği ortamı sağlayan ortak bir buluşma alanı oluşturacaktır. Yapılanma içinde özel sektör ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin ilgisinin, etkisinin, sorumluluğunun ve dolayısıyla sahiplenmesinin en ideal düzeyde sağlanması ve sürdürülmesi esas olacaktır. Paylaşılan bu yetki ve sorumluluğun bir gereği olarak da bu kesimlerin ajansın finansman mekanizması içinde maliyet paylaşımı veya eş finansman modeline sınırlı da olsa katkı sağlamaları doğal olacaktır⁶².

⁶¹3 Ocak 2003'te kabul edilen ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından gerçekleştirilmesi öngörülen ve genel nitelik taşıyan önemli hukuki, kurumsal ve yapısal düzenlemeler paketi olarak ifade edilebilir. Pakette bölgesel kalkınmayı da ilgilendiren düzenlemeler öngörülmektedir.

⁶²<http://www.dika.org.tr/upload/archive/files/Kalk%C4%B1nma%20Ajanslar%C4%B1n%C4%B1n%20Kurulu%C5%9Fu,%20Kooordinasyonu%20ve%20G%C3%B6revleri%20Hakk%C4%B1nda%20Kanunun%20Genel%20Gerek%C3%A7leri.pdf> (Erişim tarihi: 18.12.2011)

2.2.4.2. 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu

Kanunda amaç ve kapsam şu şekilde belirtilmiştir:

Bu Kanunun amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usûlleri düzenlemektir. Bu amaç hükmünde; ulusal kalkınma planı ile uyumluluk, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak ve bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması ifadeleri öne çıkmaktadır.

Ajanslar, bölgeler esas alınarak, Kalkınma Bakanının⁶³ teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur. Ajans merkezinin bulunacağı il, ilgili kararda belirtilir. Bölgelerin yeniden düzenlenmesine ve kurulmuş olan Ajansın kaldırılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir. Öyleyse Yürütme Organınca bölgeler değiştirilebilecek; kurulmuş Ajanslar kaldırılabilir.

Ajanslar, tüzel kişiliği haiz ve bu Kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbidir.

Kalkınma Bakanlığı;

- Bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; plânlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar, plân ve programların uygulanmasını izler ve değerlendirir;

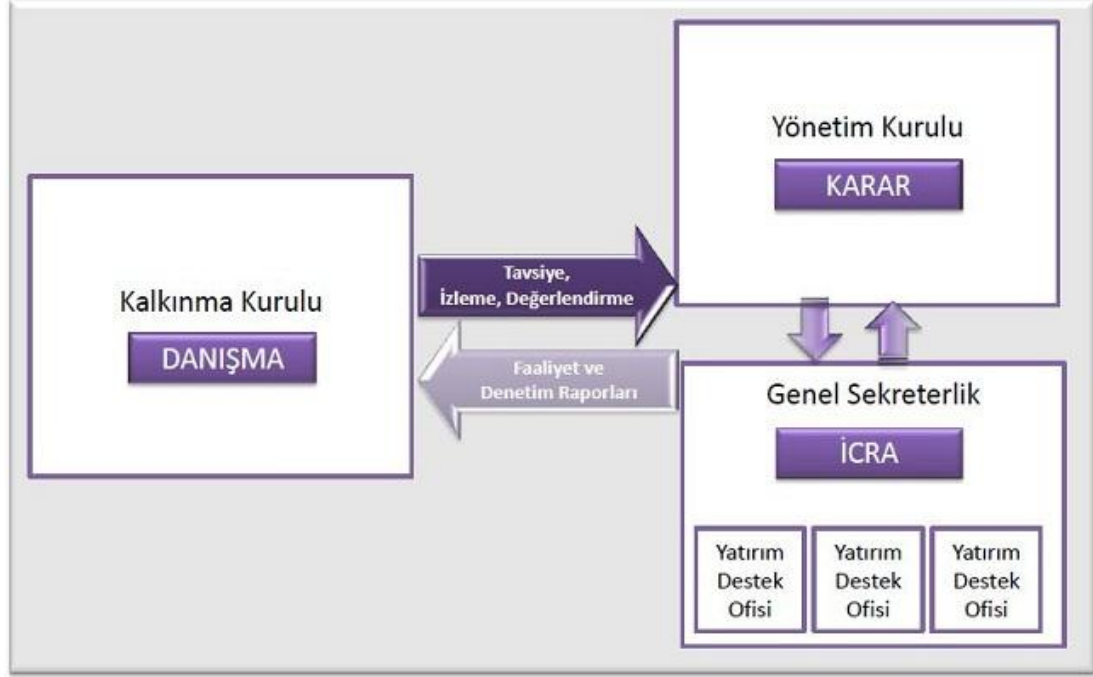
⁶³Orijinal kanun metninde “Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan” denilmektedir. 641 Sayılı ve 3 Haziran 2011 Tarihli KHK ile DPT Müsteşarlığı Kalkınma Bakanlığı’na dönüştüğü için kanunun ilgili yerlerinde geçen DPT Müsteşarlığı yerine Kalkınma Bakanlığı kullanılacaktır. 641 Sayılı KHK ile DPT Müsteşarlığı’nın Kalkınma Ajanslarını ilgilendiren tüm yetkileri Kalkınma Bakanlığına geçmiştir.

- Ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair usûl ve esasları belirleyerek, bunların değerlendirmesini yapar veya yaptırır;
- Bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usûl ve esasları belirler;
- Ajansların kendi aralarında ve ajanslarla merkezi idare kurumları arasında eşgüdümü sağlar;
- Ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar;
- Yönetim kurulu tarafından, nitelikleri uygun kişiler arasında seçilen ve teklif edilen ajans genel sekreterini onaylar.

Kanunda ajansların görev ve yetkileri ise şu şekilde belirlenmiştir:

- Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak;
- Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Kalkınma Bakanlığı'na bildirmek;
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek;
- Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek;
- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak;
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.

Kalkınma Ajanslarının teşkilat yapısı Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofislerinden oluşur. Bu organların görevleri ve birbirleri ile olan ilişkileri Şekil 2’de ortaya konmuştur.

Şekil 2: Kalkınma Ajanslarının Teşkilat Yapısı

Kaynak: [http://bolgeselkalkinmakonferansi.net/images/stories/docs/pdf/Genel Oturum Kara.pdf](http://bolgeselkalkinmakonferansi.net/images/stories/docs/pdf/Genel_Oturum_Kara.pdf) (Erişim tarihi: 19.12.2011)

❖ Kalkınma Kurulu: Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere Kalkınma Kurulu oluşturulur. Kalkınma Kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşur. Kalkınma Kurulu, Kurul Başkanının daveti üzerine yılda en az iki defa toplanır. Ayrıca Kurul, üye tam sayısının beşte birinin talebi üzerine Kurul Başkanı tarafından toplantıya çağrılır. Kurulun görevleri arasında, Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak; bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde

bulunmak ve toplantı sonuçlarını Kalkınma Bakanlığı'na raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak yer alır.

❖ Yönetim Kurulu: Yönetim kurulu, ajansın karar organıdır. Yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. Yönetim Kurulu Başkanı validir. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, izleyen yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür. Yönetim kurulu üyeliği, üyelerin temsil ettikleri kurum ve kuruluşlardaki görevlerini sürdürmelerine engel teşkil etmez.

Yönetim kurulu üyeleri, kendileri, eşleri ve ikinci dereceye kadar kan ve kayın hısımlarını doğrudan ilgilendiren konular ile sahibi ya da ortağı oldukları ticarî işletmelere ilişkin toplantıya ve oylamaya katılamaz. Yönetim kurulu, başkanın daveti üzerine üye tamsayısının yarısından bir fazlası ile her ay en az bir kere toplanır. Yönetim kurulu toplantılarına başkanın yokluğunda başkan vekili başkanlık eder. Yönetim kurulu, toplantıya katılanların oy çokluğu ile karar alır. Eşitlik durumunda, başkanın oyu yönünde karar alınır. Ajans genel sekreteri, oy hakkı olmamak kaydı ile yönetim kurulu toplantılarına katılır.

Yönetim Kurulunun görevleri ise şunlardır: Yıllık çalışma programını kabul etmek ve Kalkınma Bakanlığı'nın onayına sunmak; altı aylık ara rapor

ile yıllık faaliyet raporunu Kalkınma Bakanlığı'na göndermek; Ajans bütçesini onaylamak ve Kalkınma Bakanlığı'na göndermek; bütçeyi yıl içinde revize etmek; yıllık malî raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak; Genel Sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak; Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek; personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek. Yönetim kurulu gerekli gördüğü hallerde yukarıda sayılan yetkilerinden bir kısmını, sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla genel sekretere devredebilir.

❖ Genel Sekreterlik: Genel sekreterlik Ajansın icra organıdır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur.

Genel Sekreterin görev ve yetkileri şunlardır: Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak; bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak; özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek malî destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek; desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak; bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek ve Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak.

❖ Yatırım Destek Ofisleri: Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan Yatırım Destek Ofisleri teşkil edilir. Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, yönetim kurulu kararı ve Kalkınma Bakanlığı'nın onayı ile artırılabilir. Yatırım Destek Ofisleri görevleri ile ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur.

Yatırım Destek Ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler tamamen ücretsizdir.

Kalkınma Ajansları görev ve yetkileri gereği: Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine eder, yatırımları izler(izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemler için yatırım destek ofisleri tarafından ilgili mercilere yapılan başvurular, yatırımcı tarafından yapılmış sayılır); ilgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi verir ve yol gösterir; başvurular hakkında ön inceleme yaparlar. Ajansların gelir ve giderlerini toplulaştıran Tablo 10 aşağıdadır.

Tablo 10: Kalkınma Ajanslarının Gelir ve Giderleri

Gelirler	Giderler
○ Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtından, vergi iadeleri ile mahallî idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden, binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay ○ Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar ○ Faaliyet gelirleri ○ Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılabacak pay ○ Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılabacak pay ○ Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar ○ Bir önceki yıldan devreden gelirler	○ Plân, program ve proje giderleri ○ Proje ve faaliyet destekleme giderleri ○ Araştırma ve geliştirme giderleri ○ Tanıtım ve eğitim giderleri ○ Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri ○ Yönetim ve personel giderler ○ Görevlerle ilgili diğer giderler

Kaynak: <http://www.bebka.org.tr/admin/content/files/files/kurumsal/mevzuat/kanun/kalkinma-ajansi-kanun.pdf> (Erişim tarihi: 19.12.2011)

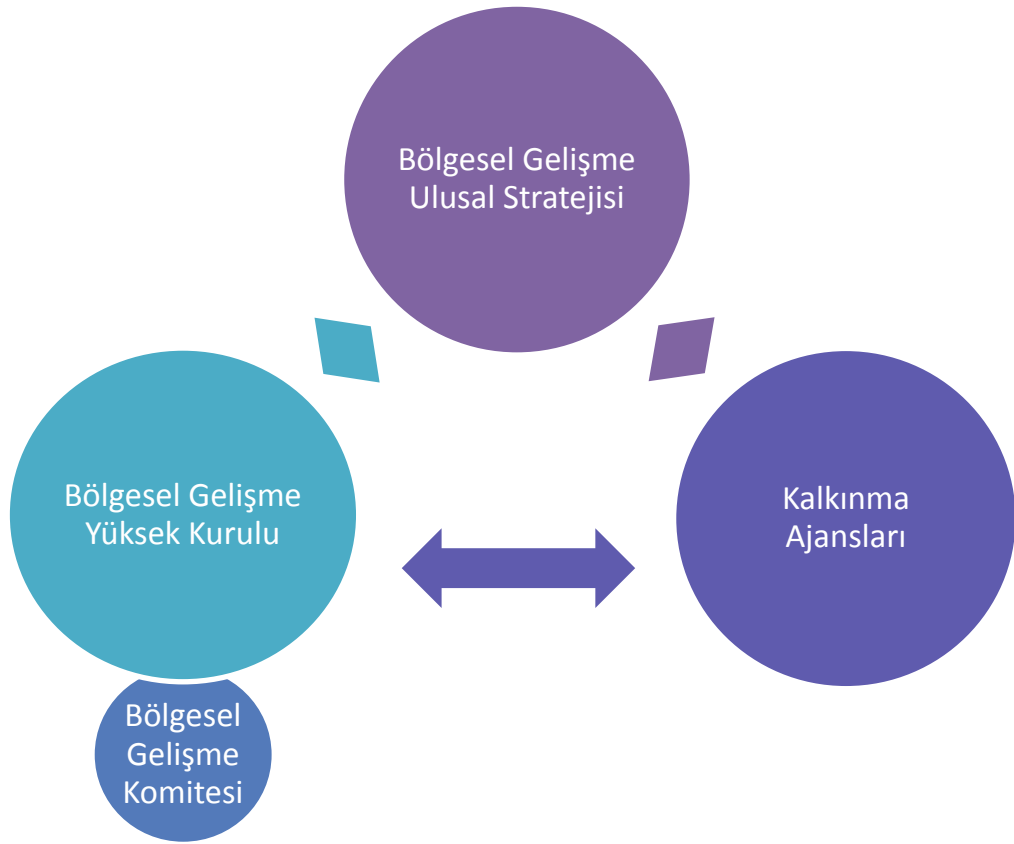
Ajanslar, finansal kaynaklarının elde edilmesi ve kullanılmasında, denetimin sağlanması amacıyla, kamuoyunu zamanında bilgilendirmekle yükümlüdür.

Ajanslar iç ve dış denetime tâbidir. İç denetimde; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansı yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından denetlenir. İç denetim raporları yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulur. Dış denetimde; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığı müştereken belirlenecek esas ve usûllere göre ajansın her türlü hesap ve işlemleri, yönetim kurulu tarafından her yıl en geç mart ayında ve gerekli görülen hallerde her zaman Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına incelenir. Bağımsız dış denetim kuruluşları, hazırladıkları raporu eş zamanlı olarak İçişleri Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığı'na sunar. Denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı, performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya Kalkınma Bakanlığı yetkilidir⁶⁴.

2.2.4.3. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi, Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi

Türkiye'deki BKA modelinde merkezi idarenin eşgüdümleme görevi 2011 yılında kurulan Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu (BGYK) ve Bölgesel Gelişme Komitesi (BGK) ile güçlendirilmiştir. BGYK ve BGK, Kalkınma Bakanlığı'nı kuran KHK'da düzenlenmiştir. BGYK ve BGK'yı düzenleyen hükümler arasında Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinden (BGUS) de bahsedilmiştir. Söz konusu iki kurumun ve stratejinin etkinliklerinin artmasıyla merkezi idarenin süreç içindeki eşgüdümleyici, yönlendirici ve değerlendirici rolü artacaktır.

⁶⁴<http://mevzuat.dpt.gov.tr/kanun/5449.htm> (Erişim tarihi: 19.12.2011)

Şekil 3: Türkiye’de Bölgesel Gelişme Genel Şeması

Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu; Başbakan ve Kalkınma Bakanı ile Başbakanın belirleyeceği bakanlardan oluşur. Kurul, Başbakanın başkanlığında, Başbakanın katılmadığı hâllerde ise Başbakanın belirleyeceği bakanın başkanlığında toplanır. BGYK, bölgesel kalkınmaya ilişkin konularda karar organı olup görevleri şunlardır:

- Bölgesel gelişme alanında ulusal düzeyde genel politikaları ve öncelikleri tayin etmek, bu kapsamda bölgesel gelişme ulusal stratejisini onaylamak;
- Tarım, sanayi, turizm, ulaştırma, mekânsal gelişme, kırsal kalkınma, girişimcilik, yenilik, küçük ve orta ölçekli işletmeler gibi ana politika alanlarıyla bölgesel gelişme politikalarının bütünlüğünü ve koordinasyonunu sağlayacak üst düzey kararlar alma;

- Güneydoğu Anadolu Projesi, Doğu Anadolu Projesi, Doğu Karadeniz Projesi ve Konya Ovası Projesi gibi kalkınma projelerini, bölge planlarını, stratejileri ve eylem planlarını onaylamak;
- Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı tarafından hazırlanacak her türlü plan, proje ve programları inceleyerek karara bağlamak;
- Kanunlar ve diğer mevzuatla yetki verilen konularda karar vermek.

Bölgesel kalkınma konularının teknik düzeyde tartışıldığı ve Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulunun karar almasına yönelik önerilerin geliştirildiği Bölgesel Gelişme Komitesi, Kalkınma Bakanlığı Müsteşarın başkanlığında, Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarları ile Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulunda temsil edilen bakanlıkların müsteşarlarından oluşur. Ayrıca, Komitenin gündemine göre kamu kesimi, özel kesim veya sivil toplum kuruluşu temsilcileri de Komite toplantılarına davet edilebilir. Komitenin görevleri şunlardır:

- Bölgesel gelişme alanında ulusal düzeyde politika önerileri geliştirmek;
- Bölgesel gelişmeyle ilgili konularda koordinasyonu ve işbirliğini geliştirmeye yönelik önerilerde bulunmak;
- Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi çalışmalarını yönlendirmek, stratejinin hazırlık sürecine katkıda bulunmak, onay öncesi son değerlendirmeyi yapmak;
- Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinin ve bölge planlarının sektörel ve tematik politikalarla uyum ve tamamlayıcılığını güçlendirecek tedbirler geliştirmek;
- Ulusal politikaları bölgesel kalkınmaya etkileri açısından değerlendirmek;
- Ulusal ve bölgesel düzeyde, mekânsal gelişme stratejileriyle kalkınma politikaları arasında bütünlük sağlamaya yönelik çalışmaları yönlendirmek;

- Bölge planlarını, bölgesel programları ve bölgesel gelişme bakımından önemli olan program, proje ve destekleri inceleyerek görüş, değerlendirme ve önerilerde bulunmak;
- Kalkınma Ajansları ve diğer ilgili kuruluşların bölgesel gelişmeye yönelik uygulamalarını genel olarak izlemek ve değerlendirmek, performans değerlendirmesinde dikkate alınacak esas ve kriterleri önermek;
- Kümelenme ve bölgesel yenilik gibi bölgesel nitelikli işletme politikalarının ulusal koordinasyonunu gerçekleştirmek, bu alanda hazırlanan strateji belgeleri hakkında görüş ve değerlendirmelerde bulunmak.

Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulunun ve Bölgesel Gelişme Komitesinin oluşumu ile çalışma usul ve esasları Kalkınma Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmeliklerle düzenlenir⁶⁵.

2.3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT YAPISI

Çalışmada bu aşamaya kadar özellikle AB – Türkiye ilişkileri ve diğer bazı gelişmelerin sonucu olarak Türkiye’de İBBS’nin hayata geçmesi ve 5449 SKAKK ile BKA’ların kurulması ile sonuçlanan süreç özetlenmeye çalışılmıştır. Bu alt bölüm içinde Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP), Türkiye – Avrupa Birliği mâli işbirliği kapsamındaki bölgesel kalkınma programları, Türkiye’de pilot BKA uygulamaları, mevcut BKA’lar ve BKA’lar ile birlikte süreçte yer alan diğer politika araçları ortaya konacaktır.

⁶⁵<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCCFBF3D8A9FEDF50DEF92DEA40F3DD854C0555A11096C41AC> (Erişim tarihi: 19.12.2011)

Ön Ulusal Kalkınma Planı Türkiye’de BKA’ların ön hazırlığının yapılmasında yer alan bir çalışmadır. Öyleyse 5449 SKAKK öncesi döneme aittir. Aynı şekilde 2004 – 2006 döneminden başlayarak Türkiye – AB mâli işbirliği kapsamında yürütülen programları doğrudan BKA’lar ile ilişkilendirmek doğru olmaz. Ne var ki çalışmada Türkiye’de bölgesel kalkınmayı, BKA’ların merkezde olduğu bir bütünlük içinde ele almaya özen gösterilmiştir ve ÖUKP ve 5449 SKAKK iki dönüştürme noktası gibi düşünülebilir. Buna göre Türkiye – AB ilişkilerinin daha somut bir doğrultuya oturduğu 1999’dan başlayan süreci müteakip 2006 yılında 5449 SKAKK kabulü ile BKA’lar Türkiye’de bölgesel kalkınma politikası aracı haline gelmiştir. Bu açıdan hareket ederek bundan önceki alt bölümlere şekil verilmiştir. Öte yandan Türkiye’de BKA’ların ve bölgesel kalkınma yapısının bugünkü şeklini almasını hızlandıran AB adaylığı süreci olmuştur. ÖUKP ışığında BKA’lar kurulmuş, mâli işbirliği programları yürütülmüştür. Türkiye’de BKA’ların merkezinde yer aldığı bölgesel kalkınma girişimlerinin ÖUKP ile başlayan süreçle bugünkü halini aldığı öne sürülebilir.

2.3.1. Ön Ulusal Kalkınma Planı

Avrupa Komisyonu 2001 yılı Ekim ayında diğer aday ülkelerden olduğu gibi Türkiye’den de, UP’nin bir eki niteliğinde ve Türkiye’nin AB’ye Ekonomik ve Sosyal Uyumuna yönelik katılım öncesi mâli yardımların programlanmasına stratejik bir çerçeve oluşturmak üzere, 2004 – 2006 dönemini kapsayan bir Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP)hazırlamasını talep etmiştir. Bu kapsamda hazırlanan ÖUKP, 22 Aralık 2003’te kabul edilmiştir.

ÖUKP, Türkiye – AB ilişkileri çerçevesinde AB tarafından 2004 – 2006 döneminde sağlanacak olan Ekonomik ve Sosyal Uyuma yönelik katılım öncesi mâli yardımların kullanımına temel teşkil etmek üzere hazırlanmıştır. ÖUKP döneminde katılım öncesi mâli yardımların etkili bir şekilde

kullanılması ve üyelik sonrası yapısal fonların kullanımına ilişkin altyapının oluşturulmaya başlanması hedeflenmiştir.

Türkiye'nin orta vadeli amaçları ve öncelikleri ile ilişkili olarak oluşturulan ÖUKP'nin dört gelişme eksenine mevcuttur. Bunlardan ilk üçü sektörel nitelik taşımaktadır. Gelişme eksenleri kapsamındaki öncelikler aşağıda yer almaktadır:

- i. Gelişme Eksenine 1: İşletmelerin rekabet gücünün artırılması,
- ii. Gelişme Eksenine 2: İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve istihdamın artırılması,
- iii. Gelişme Eksenine 3: Altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması,
- iv. Gelişme Eksenine 4: Bölgelerin ekonomik gücünün artırılması, bölgelerarasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması:
 - o KOBİ'lerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi,
 - o Küçük ölçekli altyapı inşaatlarının desteklenmesi,
 - o Yerel inisiyatiflerin desteklenmesi,
 - o Kurumsal kapasitenin oluşturulması ve güçlendirilmesi.

ÖUKP'nin finansal çerçevesi toplam 528 Milyon Avro olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda toplam bütçenin 371,5 Milyon Avro'luk kısmı AB katkısı, kalan bölümü ise AB fonlarının kullanımındaki eşfinansman ilkesi gereği tahsis edilen kamu ve özel nitelikteki ulusal katkılardan oluşmuştur⁶⁶.

Söz konusu dört eksen çevresinde üç yıl için hazırlanan bu geniş çerçeveli kalkınma planında; BKA'ların, yöreselleşmeyi destekleyecekleri, yerel sanayi ve sektörlerle işbirliğini hızlandıracakları; yönetim mekanizmasını güçlendirecekleri ve kurumsal kapasiteyi geliştirecekleri; ÖUKP yönetim birimi olan DPT'nin uygulamaya ilişkin görevlerini BKA'lar gibi ara kurumlara devredebileceği ifade edilmiştir.

⁶⁶www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/8074/o-ukp.pdf (Erişim tarihi: 20.12.2011)

Özetle BKA'lar açısından ÖUKP, böylesi bir yapının hazırlığı içinde olduğunu belirtmiş ve genel görevler tanımlamıştır.

2.3.2. Türkiye – Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları

Türkiye’de ÖUKP’nın ortaya konması ile birlikte ikisi Sınır Ötesi İşbirliği Programı olmakla birlikte 6 Bölgesel Kalkınma Programı hayata geçirilmiş ayrıca GAP’a destek sağlanmıştır. Programlara ÖUKP’de anılandan harici olarak 273,85 Milyon Avro AB desteği temin edilmiştir. Programların bazıları Türkiye’nin eşfinansmanı ile yürütülmüştür. Bu programlar Doğu Anadolu Kalkınma Programı; TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı; TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı, TR90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı, Yunanistan – Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı ve Bulgaristan – Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programlarıdır. Söz konusu altı program ve GAP kapsamında, 18 Düzey 2 bölgesinde 50 ile destek sağlanmıştır (Düzey 2 Bölgeleri için Ek-3’e bakınız).

2.3.2.1. Doğu Anadolu Kalkınma Programı

Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP), Bitlis, Hakkâri, Muş, Van illerini kapsamakta olup, AB Meda Fonundan⁶⁷ 45 Milyon Avro’luk hibe kaynağı ile desteklenmiştir. Programın Finansman Anlaşması, 5 Ağustos 2003 tarihinde Avrupa Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanmıştır. Tarım ve Kırsal Kalkınma, KOBİ’lerin Desteklenmesi, Turizm ve Çevre, Sosyal Gelişme ve Kapasite Geliştirme Bileşenleri üzerine kurulmuştur. Meda kapsamında olduğu için programda eşfinansmana yer

⁶⁷Meda, 1996’da hayata geçirilen ve AB’nin Güney Akdeniz ülkelerine (Cezayir, Mısır, GKRY, İsrail, Suriye, Lübnan, Filistin, Ürdün, Malta, Fas, Tunus ve Türkiye) mâli ve teknik destek sağlamasına olanak veren bir işbirliği programıdır.

verilmemiştir. Program kapsamındaki projelerin uygulanmasına Eylül 2006'da başlanmıştır⁶⁸.

Tarım sektörünün verimliliğinin artırılması ve ürün yelpazesinin genişlemesi; KOBİ'lerin güçlendirilmesi; bölgenin turistik kapasitesinin artırılması Programın hedeflenen çıktıları olmuştur.

Program kapsamındaki projeler tamamlanmış olup bölgede 309 projeye yaklaşık 29 Milyon Avro'luk finansman desteği sağlanmıştır⁶⁹.

2.3.2.2. TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı

TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı⁷⁰; Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Tokat olmak üzere 10 ili kapsamaktadır. Hazırlık çalışmalarına 2002 yılında başlanan söz konusu program 2003 yılı Mâli İşbirliği Programlaması kapsamındadır. Finansman Anlaşması 1 Mart 2004 tarihinde Avrupa Komisyonu ve Türk Hükümeti tarafından imzalanmıştır. Program, Avrupa Birliği Phare⁷¹ kuralları çerçevesinde desteklenmiş olup, programın bütçesi 40 Milyon Avrosu AB desteği, 12,33 Milyon Avrosu ulusal bütçe katkısı olmak üzere toplam 52,33 Milyon Avrodur. Yerel Kalkınma Girişimleri; KOBİ'ler; Küçük Ölçekli Altyapı ve Teknik Yardım Bileşenlerine sahiptir⁷².

Kâr amacı gütmeyen kuruluşların her türlü ekonomik kalkınma girişimlerinin desteklenmesi; KOBİ'lerin yenilik yaratma ve transfer etmeleri ve özellikle mahalli idarelerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesine dönük altyapı yatırımlarının desteklenmesi Programın hedeflenen çıktıları olmuştur.

⁶⁸ ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf (Erişim tarihi: 21.12.2011)

⁶⁹ <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=44655&l=1> (Erişim tarihi: 21.12.2011)

⁷⁰ Samsun, Kastamonu ve Erzurum – SKE Bölgesel Kalkınma Programı olarak da anılmaktadır.

⁷¹ Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerine Topluluk Yardımı Programı, Phare, 1989 yılında hayata geçirilmiş ve özellikle AB 2004 genişlemesinde yer alan Doğu Avrupa ülkelerine katılım öncesi mâli yardım sağlamıştır.

⁷² ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf (Erişim tarihi: 21.12.2011)

Program kapsamında 396 projeye yaklaşık 49 Milyon Avro destek sağlanmıştır⁷³. Program tamamlanmıştır.

2.3.2.3. TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı

TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı⁷⁴; Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli ve Yozgat olmak üzere toplam 13 ili kapsamaktadır. Hazırlık çalışmalarına 2004 yılının ilk çeyreğinde başlanan söz konusu program, 2004 yılı Mâli İşbirliği Programlaması kapsamındadır. Finansman Anlaşması Ocak 2005’de Avrupa Komisyonu ve Türk H k meti tarafından imzalanmıştır. Program, Avrupa Birliği Phare kuralları çerçevesinde desteklenmiş olup, bütçesi, 70 Milyon Avrosu Avrupa Birliği desteği ve 20,67 Milyon Avrosu ulusal bütçe katkısı olmak üzere 90,67 Milyon Avrodur. Tarım ve Hayvancılık; Yerel Kalkınma Girişimleri; KOBİ’ler ve Küçük  l ekli Altyapı Bileşenlerine sahiptir. Program için kırsal alanda yaşayan ve tarım sektöründe çalışan nüfusun ekonomik güvenliğini ve gelirlerini artırmak; işletmelerin yeniliklere uyumu, modernizasyonu ve girişimcilik kültürünün güçlendirilmesi yoluyla bölgelerdeki şirketlerin rekabet gücünün geliştirilmesi ve işgücü arzının ve gelirinin artırılması gibi hedefler belirlenmiřtir⁷⁵.

Program kapsamında 510 projeye yaklaşık 85 Milyon Avro destek sağlanmıştır⁷⁶. Program tamamlanmıştır.

⁷³http://www.mfib.gov.tr/hibe_list.php?lng=tr (Erişim tarihi: 21.12.2011)

⁷⁴Ađrı, Kayseri, Konya ve Malatya – AKKM Bölgesel Kalkınma Programı olarak da anılmaktadır.

⁷⁵www.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf (Erişim tarihi: 21.12.2011)

⁷⁶http://www.mfib.gov.tr/hibe_list.php?lng=tr (Erişim tarihi: 21.12.2011)

2.3.2.4. TR90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı

Bu program, TR90 Düzey 2 Bölgesindeki (Artvin, Giresun, G m   hane, Ordu, Rize ve Trabzon) geli mi lik farklarını azaltmak ve Yerel Kalkınma Girişimleri, KOBİ'ler ve Turizm ve  evre Altyapısı Hibe Programlarının uygulanmasıyla hedef bölgelerde kapasite geliştirmek üzere tasarlanmış, AB ve Türkiye Cumhuriyeti e  finansmanı ile desteklenen bir Kalkınma Programıdır⁷⁷. Programın bütçesi 24 Milyon Avrodur. Proje sonuçlanmış olup 213 projeye destek saėlanmışır⁷⁸.

2.3.2.5. Yunanistan – Türkiye Sınır  tesi İşbirliği Programı

Interreg III⁷⁹ kapsamında, Türkiye ile Yunanistan'ın sınır illeri arasındaki mevcut işbirliğini Avrupa Birliği kaynaklarıyla desteklemek ve geliştirmek üzere, "Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Programı" uygulanmışır. Söz konusu program, 2004 – 2006 dönemi için strateji, öncelik ve tedbirleri içeren bir Ortak Programlama Belgesi ve Program Tamamlayıcı Belgesi çerçevesinde uygulanmışır. Program, Türkiye tarafında Yunanistan ile kara veya deniz sınırı bulunan 6 ili (Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, İzmir ve Muğla) kapsamaktadır. Programın Türkiye tarafı bütçesi; 15 Milyon Avrosu Türkiye – AB Katılım  ncesi Mâli İşbirliği Fonundan ve 4,3 Milyon Avrosu ulusal bütçe katkısı olmak üzere, toplam 19,3 Milyon Avrodur. Program 2004 – 2006 programlama dönemini kapsamaktadır. Programın, Sınır  tesi Altyapı; Ekonomik Gelişme ve İstihdam; Yaşam Kalitesi/ evre/Kültür ve Teknik yardım öncelikleri vardır⁸⁰.

⁷⁷ www.dpt.gov.tr/DocObjects/.../Hibe_Projesi_Uygulama_Rehberi.pdf (Erişim tarihi: 21.12.2011)

⁷⁸ http://www.mfib.gov.tr/hibe_list.php?lng=tr (Erişim tarihi: 21.12.2011)

⁷⁹ Interreg III, 2000-2006 programlama dönemi için, Avrupa Birliği'nde, bölgelerarası işbirliğini teşvik etmeyi amaçlayan bir Topluluk girişimidir. Interreg girişimi, sınır ötesi, uluslararası ve bölgelerarası işbirliğini sağlayarak, kıtanın dengeli kalkınmasının desteklenmesi yoluyla, AB genelinde ekonomik ve sosyal uyumun güçlendirilmesi amacıyla tasarlanmışır (Kaynak: www.dpt.gov.tr, Erişim tarihi: 21.12.2011).

⁸⁰ ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf (Erişim tarihi: 21.12.2011)

2.3.2.6. Bulgaristan – Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı

Program, her iki ülke sınırında yer alan; Türkiye tarafında Edirne ve Kırklareli İlleri ile Bulgaristan tarafında Hasköy, Yambol ve Burgaz idari yerleşme birimleri arasındaki yerel işbirliğini kapsamaktadır. Program 2004 yılında uygulanmaya başlanmış olup, 2004 – 2006 dönemini kapsamıştır. Avrupa Komisyonu 2004 – 2006 döneminde bu program için 15 Milyon Avro hibe kaynak tahsis etmiştir. Toplam bütçe, 4,5 Milyon Avrosu ulusal bütçe katkısı olmak üzere 19,5 Milyon Avrodur. Programda Sınır Ötesi Altyapı; Çevrenin Korunması, Geliştirilmesi ve Yönetimi ve Kişisel/Toplumsal Faaliyetler öncelikleri yer almıştır⁸¹.

2.3.2.7. Güneydoğu Anadolu Projesi Bölgesel Kalkınma Programı

Avrupa Birliği tarafından finanse edilen GAP Bölgesel Kalkınma Programı, Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı koordinasyonunda yürütülmüştür. Program Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak olmak üzere toplam 9 ili kapsamıştır. Program için Avrupa Birliği Meda Fonundan toplam 47 Milyon Avro hibe kaynak tahsis edilmiştir. 7 Aralık 2001 tarihinde Hazine Müsteşarlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Avrupa Komisyonu arasında imzalanan finansman anlaşması ile yürürlüğe giren GAP Bölgesel Kalkınma Programı, 2002 yılından itibaren 5 yıllık bir uygulama dönemini kapsamıştır. Program; Kültürel Mirasın Geliştirilmesi, Kırsal Kalkınma ve GAP-GİDEM (ikinci etap) bileşenlerinden meydana gelmiştir⁸².

Program tamamlanmış olup 128 projeye yaklaşık 47 Milyon Avro destek sağlanmıştır⁸³.

⁸¹ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf (Erişim tarihi: 21.12.2011)

⁸²ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf (Erişim tarihi: 21.12.2011)

⁸³<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=44634&l=1> (Erişim tarihi: 22.12.2011)

Görülebileceği üzere Türkiye'nin adaylık süreci ile hızlanan ve ÖUKP ile olgunlaşan AB destekli bölgesel kalkınma programları kapsamında 2002 – 2007 döneminde 5 bölgesel kalkınma programı gerçekleştirilmiştir. Sınır Ötesi İşbirliği Programları (SÖİ'ler) 2007 sonrası dönemde de sürmüştür. Bahsedilen diğer 5 bölgede ise 2007 sonrası dönemde farklı AB programları uygulanmaya devam edilmiştir. Bu 7 bölgesel program bölgelerinde, kurumsal kapasitenin gelişmesine ve bölgesel kalkınma ve projecilik fikrinin gelişmesine ciddi katkılar yapmıştır. Unutulmamalıdır ki desteklendiği belirtilen proje sayıları sadece desteklenmeye hak kazananlardır. Söz konusu 7 program ile 18 Düzey 2 bölgesinde 50 ilde AB ve Türkiye hibeleri ile bölgesel kalkınma projeleri yürütülmüştür.

2.3.3. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları

Türkiye’de kalkınma ajanslarını kuran kanunun Şubat 2006’da yürürlüğe girmesinin ardından 2006 yılı içinde Mersin ve İzmir’de iki adet kalkınma ajansı kurulmuştur. Adana ve Mersin illerinde kurulan Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA) ve İzmir ilinde kurulan İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) Türkiye’deki BKA modelinin pilot uygulamaları olmuştur. Ayrıca yine bu erken aşamada DPT Müsteşarlığı İtalya’dan teknik destek almıştır. Bu destek kurumsal yapılanmaya hizmet etmiştir. Bugün gelinen noktada Türkiye’de 26 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansı faaliyete geçmiş durumdadır.

2.3.3.1. Eşleştirme Projesi ve Pilot Uygulamalar

“DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü’nün Kurumsal ve İdari Kapasitesinin Geliştirilmesi” Eşleştirme Projesi, 1 Haziran 2005 tarihinde başlamış ve 30 Kasım 2006 tarihinde sona ermiştir. 800 Bin Avro bütçeli proje ile AB Yapısal Fonlarının ve yerel/bölgesel kalkınmada kullanılacak yerli kaynakların daha etkin kullanımına yönelik kurumsal ve idari

altyapının geliştirilmesi ve bölgesel gelişme alanında ülkenin farklı kurumları arasındaki işbirliğinin güçlendirilerek ortak karar alma süreçlerinin geliştirilip kurumsallaştırılması hedeflenmiştir. Proje, DPT'nin üye ülke ortağı İtalya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı bünyesindeki Ekonomik Uyum ve Kalkınma Birimi (DPS: Dipartimento per lo Sviluppo e la Coesione Economica) ile ortaklaşa yürütülmüştür. Emilia-Romagna Bölge Yönetimi adına, Emilia-Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (ERVET: Emilia-Romagna Valorizzazione Territorio) ve Puglia Bölge Yönetimi adına, Puglia Kalkınma Ajansı (SIP: Sviluppo Italia Puglia) projenin İtalyan yerel ortakları olmuştur⁸⁴. Proje ile Türkiye'de kalkınma ajansları da dâhil olmak üzere bölgesel kalkınma kurumsal yapılanmasının geliştirilmesine de hizmet edilmiştir.

Proje'nin amacı DPT'ye:

- KOB, UP ve Kalkınma Planının uygulanmasında bölgesel ve merkezi politika ve planlama yönlerinin geliştirilmesi;
- Bölgesel kalkınma için hukuki ve yönetsel yapılar geliştirilmesi (BKA'lar ve Yapısal Fonların idaresinde yer alan kurum ve süreçler dahil olacak şekilde⁸⁵);
- Bölgesel kalkınma program ve projelerinin uygulanmasında merkezi ve bölgesel düzeyler arasındaki eşgüdüm kapasitesinin geliştirilmesi için destek vermek şeklinde tanımlanmıştır⁸⁶.

İtalya'nın bölgesel gelişme alanındaki tecrübelerinin Türkiye'ye aktarılmasına zemin teşkil eden proje kapsamında; çok sayıda uzman çalışması ve eğitim faaliyeti gerçekleşmiş ayrıca İtalya ve Polonya'ya çalışma ziyaretleri düzenlenmiştir. Bu proje aracılığı ile DPT ve DPS yakın işbirliği

⁸⁴<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFB61236E0CD560FFAA> (Erişim tarihi: 22.12.2011)

⁸⁵Çalışma için yapılan araştırmalar kapsamında Kalkınma Bakanlığı (eski ismiyle DPT Müsteşarlığı) ile yapılan mülakatlar sonucunda İtalyan ortağın hukuki sürece dahil edilmediği anlaşılmıştır.

⁸⁶http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/10201/PROJE_FISI.pdf (Erişim tarihi: 22.12.2011)

içinde çalışma imkânı bulmuştur⁸⁷. Eşleştirmenin ardından DPT ile DPS arasında işbirliği 2008 yılına kadar yenilenmiş ve Pilot Ajansların kurumsal kapasitelerinin artırılmasına çalışılmıştır⁸⁸.

“Kalkınma Ajansı” şeklinde yerelde etkin ve kaynak tahsis mekanizmasına sahip kurumsal yapılara olan ihtiyaç ilk kez 1963’te hazırlanan Birinci Beş yıllık Kalkınma Planı’nda ifade edilmiş olsa da ajansların resmi olarak ve kurulmaları 5449 SKAKK ile mümkün olabilmıştır (Can, 2011).

Türkiye’de 2006/10550 Sayılı Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı 6 Temmuz 2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu Karar ile Adana İli merkez olmak üzere Adana ve Mersin illerini kapsayan TR62 ve İzmir İli merkez olmak üzere TR31 Düzey 2 bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Bu iki ajans Türkiye’deki modelin pilot uygulamaları olmuştur. Bu iki ajansa 2008/14306 Sayılı Karar (Resmi gazete yayın tarihi: 22 Kasım 2008) ile 8; 2009/15236 Sayılı Karar (Resmi gazete yayın tarihi 25 Temmuz 2009) ile de 16 ajans daha eklenmiştir.

2.3.3.2. 26 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansı

Tablo 11’de 26 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansının kuruluş tarihleri ve kuruldukları iller belirtilmiştir.

⁸⁷<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFB61236E0CD560FFAA> (Erişim tarihi: 22.12.2011)

⁸⁸<http://ekutup.dpt.gov.tr/haber/2008/06/italya.pdf> (Erişim tarihi: 13.01.2012)

Tablo 11: 26 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansı

Kalkınma Ajansı	Düzey 2 Bölgesi	Kapsadığı İller	BKK ile Kuruluş Tarihi
Çukurova KA (ÇKA)	TR62	Adana , Mersin	2006/10550
İzmir KA (İZKA)	TR31	İzmir	06/07/2006
İstanbul KA (İSTKA)	TR10	İstanbul	2008/14306 22/11/2008
Mevlana KA (MEVKA)	TR52	Konya , Karaman	
Orta Karadeniz KA (OKA)	TR83	Amasya, Çorum, Samsun , Tokat	
Kuzeydoğu Anadolu KA (KUDAKA)	TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum	
Doğu Anadolu KA (DAKA)	TRB2	Bitlis, Hakkâri, Muş, Van	
İpekyolu KA (İKA)	TRC1	Adıyaman, Gaziantep , Kilis	
Karacadağ KA (KARACADAĞ)	TRC2	Diyarbakır , Şanlıurfa	
Dicle KA (DİKA)	TRC3	Batman, Mardin , Şırnak, Siirt	
Trakya KA (TRAKYAKA)	TR21	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	2009/15236 25/07/2009
Güney Marmara KA (GMKA)	TR22	Balıkesir , Çanakkale	
Güney Ege KA (GEKA)	TR32	Aydın, Denizli , Muğla	
Zafer KA (ZEKA)	TR33	Afyonkarahisar, Kütahya , Manisa, Uşak	
Bursa Eskişehir Bilecik KA (BEBKA)	TR41	Bilecik, Bursa , Eskişehir	
Doğu Marmara KA (MARKA)	TR42	Bolu, Düzce, Kocaeli , Sakarya, Yalova	
Ankara KA (ANKARAKA)	TR51	Ankara	
Batı Akdeniz KA (BAKA)	TR61	Antalya, Burdur, Isparta	
Doğu Akdeniz KA (DOĞAKA)	TR63	Hatay , Kahramanmaraş, Osmaniye	
Ahiler KA (AHİKA)	TR71	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir , Niğde	
Orta Anadolu KA (ORAN)	TR72	Kayseri , Sivas, Yozgat	
Batı Karadeniz KA (BAKKA)	TR81	Bartın, Karabük, Zonguldak	
Kuzey Anadolu KA (KUZKA)	TR82	Çankırı, Kastamonu , Sinop	
Doğu Karadeniz KA (DOKA)	TR90	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	
Serhat KA (SERKA)	TRA2	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	
Fırat KA (FKA)	TRB1	Bingöl, Elazığ, Malatya , Tunceli	

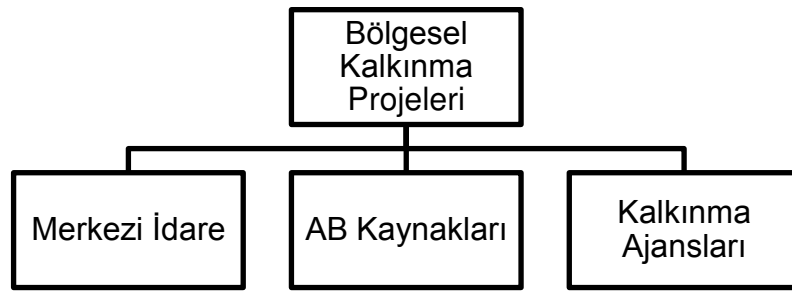
Kaynak:

http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1l%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 26.12.2011)⁸⁹

⁸⁹Koyu siyah renkle belirtilen iller Ajansların merkez illeridir.

2.3.4. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Mevcut Bölgesel Kalkınma Uygulamaları İçindeki Yeri

2011 yılına bakıldığında Türkiye’de bölgesel kalkınma için üç ana araç dikkat çekmektedir. Bunlar merkezi idarenin yürütmekte olduğu bölgesel kalkınma projeleri, AB kaynakları ile yürütülen bölgesel kalkınma projeleri ve BKA’ların yürütmekte olduğu bölgesel kalkınma projeleridir.

Şekil 5: 2011 Yılı Ana Bölgesel Kalkınma Proje Yürütücüleri

2.3.4.1. Merkezi İdare Tarafından Yürütülen Bölgesel Kalkınma Projeleri

○ Sosyal Destek Programı (SODES): SODES, İstihdam, sosyal bütünleşme, kültür, sanat ve spor alanlarında; göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı sosyal ihtiyaçları karşılamayı amaçlayan, yerel düzeyde hazırlanan ve uygulanan projelerden oluşan, il düzeyinde valiliklerin koordinasyonunda yürütülen, uygulama sürecinde yerel aktörlerin geniş bir biçimde yetkilendirildiği, sosyal sorunlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen insan odaklı bir programdır⁹⁰. 2008 yılında hayata geçen Programın yürütücüsü Kalkınma Bakanlığıdır.

Program kapsamında Kalkınma Bakanlığı’nın yönlendirmesi ile valilikler tarafından proje teklif çağrısına çıkılır. İstihdam, sosyal içerme ve kültür –

⁹⁰[http://www.sodes.gov.tr/DocObjects/view/11243/SODES_BROSUR_TURKCE_PRINT_\(2\).pdf](http://www.sodes.gov.tr/DocObjects/view/11243/SODES_BROSUR_TURKCE_PRINT_(2).pdf) (Erişim tarihi: 27.12.2011)

sanat – spor bileşenleri altında kamu kurum ve kuruluşlarının yerel birimleri, il ve ilçe özel idareleri, belediyeler, köylere hizmet götürme birlikleri, üniversiteler, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanan projelere destek verilmektedir. Program, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki 25 il ile Adana, Mersin, Hatay, Osmaniye ve Kahramanmaraş'ı içerir.

Kaynağı merkezi bütçe transferleri olan SODES'in bütçesi 2008'de 42, 2009'da 92, 2010'da 150, 2011'de ise 200 Milyon TL olmuştur. Bu miktarın 2012 yılı için 250 Milyon TL olması öngörülmektedir⁹¹.

○ Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı (CMDP):Büyüme kutbu işlevi görecekt ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek 12 cazibe merkezi (Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Trabzon ve Van) DPT Müsteşarlığı'nın 9. Kalkınma Planına bağlı 2007 Yılı Programında belirlenmiştir. GAP Eylem Planı kapsamında Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı (CMDP) pilot uygulaması, 2008 – 2010 döneminde Diyarbakır'da gerçekleştirilmiştir. Program kapsamında söz konusu ile toplam 50,9 Milyon TL kaynak aktarılmıştır. 2010 yılında Erzurum, Şanlıurfa ve Van illerine de yaygınlaştırılan CMDP kapsamında, bu illere 2010 yılında toplam 59,8 Milyon TL kaynak aktarılmıştır. Program kapsamında 2011 yılında 4 il (Diyarbakır, Erzurum, Şanlıurfa ve Van) için 79 Milyon TL tutarında ödenek 2011 yılı bütçesinden ayrılmıştır⁹².

⁹¹http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13490/2012PROGRAM_BKK_30102011.pdf (Erişim tarihi: 27.12.2011)

⁹²http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13490/2012PROGRAM_BKK_30102011.pdf (Erişim tarihi: 27.12.2011)

2.3.4.2. Avrupa Birliği Kaynakları ile Yürütülen Bölgesel Kalkınma Projeleri

Avrupa Birliği aday ülkeliği sürecinde Türkiye, 2007 – 2013 dönemi için Birliğin Katılım Öncesi (Mâli) Yardım Aracı'ndan (IPA: Instrument for Pre-Accession Assistance) yaklaşık 5 Milyar Avro mâli destek almaktadır. Destekler, Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Kırsal Kalkınma Bileşenleri altında sağlanmaktadır. Tablo 12'de bileşenlere, yıllara göre ayrılan destekler görülebilir.

Tablo 12: Türkiye için 2007 – 2013 Dönemi Katılım Öncesi (Mâli) Yardım Aracı

BİLEŞEN	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (Milyon Avro)
I. Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma	256,7	256,1	239,6	211,3	228,6	233,9	238,3	1.664,5
II. Sınır Ötesi İşbirliği	2,1	2,9	3,0	9,6	9,8	10,0	10,2	47,5
III. Bölgesel Kalkınma	167,5	173,8	182,7	238,1	293,4	367,8	378,0	1.801,3
IV. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	50,2	52,9	55,6	63,4	77,6	89,9	96,0	485,6
V. Kırsal Kalkınma	20,7	53,0	85,5	131,3	172,5	197,9	213,0	873,9
TOPLAM (Milyon Avro)	497,2	538,7	566,4	653,7	781,9	899,5	935,5	4.872,9

Kaynak: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=5&l=1> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

Bileşenlere ayrılan kaynaklar program ve proje bazlı kullanılmaktadır. Bileşenlerin tamamı yerel gelişmeye hizmet edebilmekle birlikte II. bileşen daha önce belirtilen sınır ötesi işbirliği programlarına; III. ve IV. bileşenler kişi başı GSYİH değeri Türkiye ortalamasının %75'inin altında olan bölgelere destek sağlayarak daha belirgin olarak bölgesel yapı içerirler. III. bileşen kapsamında Ulaştırma, Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve Çevre olmak üzere 3 Operasyonel Program bulunmaktadır. Söz konusu %75 uygulaması Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programında mevcuttur. IV. Bileşen kapsamında ise İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı mevcuttur.

○ Türkiye – Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı: Türkiye – Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) kapsamındaki yeni "Avrupa Bölgesel İşbirliği" hedefinden ve Katılım Öncesi Yardım Aracından eşit miktarda fon tahsisi ile müştereken finanse edilmektedir. Söz konusu programın amacı daha güçlü bir Avrupa işbirliği ve bütünleşmesine hizmet etmek için Türkiye – Bulgaristan Sınır Ötesi işbirliği alanında her iki ülkenin güçlü olduğu ana noktalar üzerine kurulu sürdürülebilir ve dengeli bir kalkınma sağlamaktır. Programın Yönetim Makamı Bulgaristan Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanlığı olup, Ulusal Otorite görevini Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı yürütmektedir. Program alanı Türkiye'de Edirne ve Kırklareli illerini Bulgaristan'da ise Hasköy, Yambol ve Burgaz idare bölgelerini kapsamaktadır.

Söz konusu Programın genel hedefine ulaşılmasını teminen finanse edilecek projelerin seçiminde; sürdürülebilir sosyal ve iktisadi kalkınma, hayat kalitesinin artırılması öncelikleri gözetilmektedir.

2007 – 2013 dönemi için programın bütçesi yaklaşık 32 Milyon Avro olup, bunun 27 Milyon Avro'su AB katkısından, 4,8 Milyon Avrosu ise Bulgaristan ve Türkiye'nin eşit ulusal katkılarından oluşmaktadır⁹³.

○ ENPI Karadeniz Havzasında Sınır Ötesi İşbirliği Programı: Karadeniz Havzasındaki ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesini ve sınır bölgelerindeki işbirliğini güçlendirerek iyi komşuluk ilişkilerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Programa, Karadeniz'e kıyısı ve/veya yakınlığı olan toplam sekiz ülke katılmaktadır. Bu ülkelerden Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan Avrupa Birliği üyesi; Türkiye AB'ye aday ülke; Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna ortak ülke olarak program kapsamında yer almaktadır. 2007 – 2013 dönemi için Türkiye'nin faydalanabileceği bütçe 18,9 Milyon Avro'dur. Program, Türkiye'nin Karadeniz Havzasında yer alan Düzey 2 bölgelerinde uygulanacaktır. Program kapsamında toplam 7 Düzey 2 bölgesi ve 25 il bulunmaktadır. Söz

⁹³<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=45456&l=1> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

konusu Programa Avrupa Birliği bütçesinden sağlanan yardım Türkiye için IPA fonlarıyla temin edilirken, diğer 7 ülke için Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (ENPI: European Neighbourhood and Partnership Instrument) tahsisatı aracılığıyla aktarılmaktadır.

Programın yönetmek ve uygulamakla yetkili ortak yönetim otoritesi Romanya Bölgesel Kalkınma ve Turizm Bakanlığı'dır. Program farklı konularda geliştirilecek Hibe Programları aracılığı ile yürütülecektir. Hibe programları kapsamında ekonomik, ticari, sosyal, kültürel işbirliği, çevre sorunları ile mücadele ve ortak politika geliştirme, turizmin geliştirilmesi gibi konularda bölgedeki ülkelerden en az üç kuruluş ortaklığında geliştirilen projelere finansman desteği sağlanmaktadır⁹⁴.

- Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı: Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, Türkiye'deki bölgelerarası geri kalmışlık farkını gidermeyi hedefleyen ekonomik ve sosyal kalkınma projelerine destek sağlamaktadır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefi kapsamında girişimcilik, KOBİ'lerin güçlendirilmesi, KOBİ'lerde araştırma-geliştirmenin teşvik edilmesi, yenilik, sanayi bölgelerinin yeniden yapılandırılması, bilgi toplumunun geliştirilmesi ve turizmin geliştirilmesi konularında geliştirilen projelere destek sağlamayı hedeflemektedir.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı,(2001 yılı verilerine göre) Düzey 2 seviyesinde kişi başı milli geliri Türkiye ortalamasının %75'inin altında kalan 12 Düzey 2 bölgesinde uygulanmaktadır. Program 12 Düzey 2 bölgesinde 43 ili kapsamaktadır.

⁹⁴<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=44973&l=1> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

Tablo 13: Kişi Başı GSYİH Değeri Türkiye Ortalamasının %75'inin Altında Kalan 12 Düzey 2 Bölgesi ve 43 İl

Düzey 2 Bölgesi	İller
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR90	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
TR82	Çankırı, Sinop ve Kastamonu
TR83	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye

Kaynak: <http://ipa.sanayi.gov.tr/tr/content/sss/58> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

Program kapsamında 2007 – 2011 döneminde 55 projeye yaklaşık 350 Milyon Avro kaynak tahsis edilmiştir. Bunun %85'i AB kaynağı, %15'i ulusal katkıdır. 2012 – 2013 döneminde yaklaşık 225 Milyon Avro daha AB kaynağı aktarılacaktır⁹⁵.

○ İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülen İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı kişi başı milli geliri Türkiye ortalamasının %75'inin altında kalan bölgelerdeki (12 Düzey 2 bölgesi) istihdam kapasitesinin artırılması ve beşerî sermayenin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Programın; istihdam, eğitim ve sosyal içerme olmak üzere 3 temel önceliği bulunmaktadır. Operasyonel Program kapsamında %15 ulusal katkı söz konusudur.

⁹⁵<http://ipaweb.sanayi.gov.tr/DocumentList.aspx?catID=1813&lng=tr> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

İnsan Kaynakları Operasyonel Programı kapsamında finanse edilecek projeler Çalışma ve Soysal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülen yıllık programlama çalışmaları ile belirlenmektedir. Bu çerçevede, merkezi kamu ve kamu tüzel kişiliğini haiz sivil toplum kuruluşları tarafından sunulan projeler değerlendirilmektedir.

Operasyonel Program kapsamında Hayat Boyu Öğrenmenin Desteklenmesi, Yenilikçi Yöntemlerle Kayıtlı İstihdamın Desteklenmesi, Genç İstihdamının Desteklenmesi, Kadın İstihdamının Desteklenmesi ve Özellikle Kız Çocuklarının Okullaşma Oranının Artırılması ana programları altında söz konusu bölgelerden 431 projeye yaklaşık 76 Milyon Avro destek sağlanmıştır⁹⁶.

Açıklanan programların ışığında Türkiye’de mevcut bölgesel kalkınma yapısı içinde Kalkınma Ajanslarının tek politika aracı olmadığı görülmektedir. 2011 yılı itibariyle Ajanslar üçlü olarak nitelendirilebilecek bir yapının parçasıdır. Ayrıca yerel kalkınmaya hizmet ediyor olmakla birlikte doğrudan “bölgesel” olarak nitelenemeyeceği için, özellikle merkezi idarece yürütülen, çok sayıda uygulama bu çalışmada bölgesel politika aracı kabul edilmemiştir. 2012 yılında Merkezi Yönetim Bütçesinden KÖYDES (Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi) için 550 Milyon TL, SUKAP (Su, Kanalizasyon ve Altyapı Projesi) için 500 Milyon TL, SODES için 250 Milyon TL, Kalkınma Ajansları için 450 Milyon TL ve TÜBİTAK Ar-Ge harcamaları için 800 Milyon TL kullanılması programlanmaktadır⁹⁷. Bu kapsamdaki AB kaynaklarının yıllık 370 Milyon TL civarında olduğu belirtilebilir. Elbette ki Kalkınma Ajanslarına aktarılacak bu tutara Ajansların diğer gelirleri eklenecek ve ayrıca projelerin uygulanmasında eş finansmanın söz konusu olmasıyla yerelde bölgesel kalkınma projelerine kullandırılabilir miktar artacaktır. Yine de Ajansların idari giderlerinin de olduğunu unutmamak gerekir. İdari giderler Ajansların bütçelerinde önemli yer tutmaktadır. Özetle Kalkınma Ajansları

⁹⁶<http://ikg.gov.tr/web/tr-tr/grants.aspx> (Erişim tarihi: 28.12.2011)

⁹⁷http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13490/2012PROGRAM_BKK_30102011.pdf (Erişim tarihi:28.12.2011)

Türkiye’de bölgesel kalkınmaya hizmet eden tek politika aracı olmamakla birlikte projelerde kullanılmak üzere tahsis edebilecekleri maddi tutarlar da, en azından henüz, bölgesel kalkınmada önemli ölçüde diğer araçlardan sıyrılmalarına neden olacak boyutta değildir.

2.4. TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ ÇALIŞMALARI VE UYGULAMA SONUÇLARI

Kalkınma Ajanslarının çalışmalarında bölge planları ve bunlara bağlı verilen mâli ve teknik destekler önemli yer tutmaktadır. Ayrıca bölgelerinde çok sayıda bilgilendirme ve danışmanlık çalışmaları da gerçekleştirmektedirler.

2.4.1. Düzey 2 Bölge Planları

Türkiye’de bölge planlarının hukuki dayanağını 3194 sayılı İmar Kanunu oluşturmaktadır. İmar Kanununda bölge planları, çevre düzeni planları ve imar planları olmak üzere 3 adet ana plan kademesinden söz edilmekte ve plan kademelenmesinin ilk basamağında bölge planları gösterilmektedir. İmar Kanununun 8. maddesinde sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve altyapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Kalkınma Bakanlığı’nın (Devlet Planlama Teşkilatı’nın) yapacağı veya yaptıracığı ifade edilmiştir (Can, 2001: 102).

Ajanslar, bölgesel düzeyde sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve altyapıların dağılımını belirleyen bölge planı çalışmalarını Kalkınma Bakanlığı tarafından verilen görev doğrultusunda 2011 yılında tamamlamışlardır. Ajanslar, katılımcı bir yaklaşımla bölgedeki kamu kesimi ve özel kesim ile sivil

toplum kuruluşlarını bölgenin ortak geleceği için bir araya getirerek bölge planlarını oluşturmuşlardır.

2011 yılı sonu itibariyle²⁶ Düzey 2 bölgesinin tamamı için ön bölgesel gelişme planı/bölge planı hazırlanmıştır⁹⁸. Planların tamamı, büyük çoğunluğu 2010 yılı içinde olmak üzere, Kalkınma Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Planlar, ya doğrudan Bakanlık tarafından hazırlanmış ya da Bakanlığın yönlendirmesiyle Düzey 2 Bölgeleri tarafından oluşturulmuştur.

Bölgelerin çok farklı kesimlerinin bir araya gelerek hazırladıkları bu planlar bölgelerin kalkınmadaki sorun ve önceliklerinin etkin bir şekilde irdelenmesine imkân vermektedir. TRAKYAKA 2010 – 2013 dönemi için hazırladığı bölge planında, eğitim ve sağlık hizmetlerine olan erişimdeki eşitsizlik ve tarım sektörünün içerdği önemli potansiyele rağmen genç nüfusun giderek buna ilgisiz kalmasını bir sorun olarak ortaya koymuştur. Yine bu tarım potansiyeli ve Avrupa ve İstanbul'a olan coğrafi yakınlık lojistik açıdan bir fırsat olarak nitelendirilmiştir. Bölge planı rekabet gücünün artırılması, altyapının planlı gelişiminin sağlanması, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, sosyal yapı ve beşerî sermayenin geliştirilmesi eksenleri üzerine kurulmuştur⁹⁹.

ANKARAKA 2011 – 2013 dönemi için hazırladığı bölgesel planda bölgenin Ar-Ge sektörü, sağlık altyapısı, savunma sanayii ve coğrafi konumunu ön plana çıkarmıştır. Planda bölgenin içerdği teknoparklar açısından sayıca Türkiye lideri olduğu belirtilmiştir. Hızla gelişen demiryolu hizmetleri sayesinde merkezi konumuna yapılan vurgunun arttığı belirtilmiştir. Türkiye'nin uluslararası akreditasyona sahip sağlık kuruluşlarının %20'sinin, sağlık teknolojileri firmalarının %38,3'ünün Ankara'da olduğu vurgulanmıştır.

⁹⁸http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 28.12.2011)

⁹⁹http://www.trakyaka.org.tr/uploads/pdf/TR21_Trakya_Bolge_Plani.pdf (Erişim tarihi: 28.12.2011)

Bireylerine eşit ve kaliteli yaşam sunma, istikrarlı büyüme, yenilikçi ulaşım hizmetlerine erişim ve sürdürülebilir kalkınma planının eksenleri olmuştur¹⁰⁰.

KARACADAĞ 2011 – 2013 dönemi için hazırladığı bölgesel planda eğitim altyapısı, istihdam olanakları ve KOBİ'lerin rekabet gücündeki eksiklikleri belirtmiştir. Bölge için istihdam kapasitesi ve rekabet gücü; beşerî ve sosyal sermaye ve sosyal dayanışma; doğal kaynaklar ve kültürel miras; yaşam ve mekân kalitesi şeklinde dört eksen belirlenmiştir. Bu üç bölgesel planda da karşılaşıldığı üzere planların dört eksen üzerine kurulması ortak bir yaklaşımdır¹⁰¹.

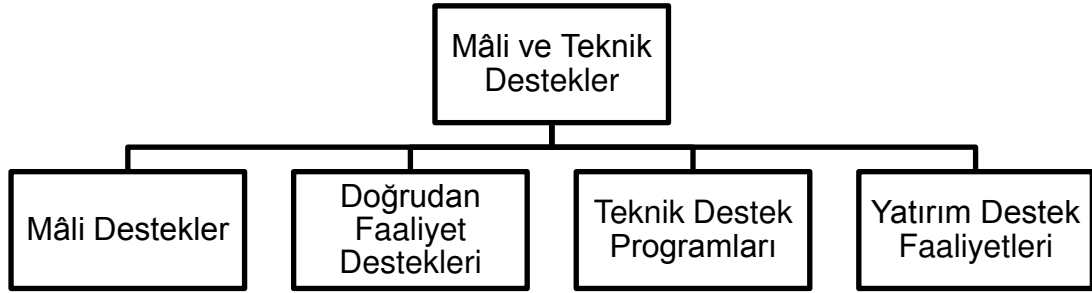
Bölgesel planlar Kalkınma Bakanlığı tarafından onaylanıyor ve Ajansların mâli ve teknik destek programlarına yön veriyor olmakla birlikte herhangi bir bağlayıcılığa sahip değildir. Merkezi idareyi ve Ajansı hangi boyutta kendisine bağlayacağı belirsizdir. Planlara bağlayıcılık kazandırılması bölgesel kalkınma faaliyetlerinin etkinliğinin artırılmasını ve yerel paydaşların plana sahip çıkmalarını destekleyecektir.

2.4.2. Mali ve Teknik Destekler

Kalkınma Ajanslarının en önemli faaliyeti olan bölgelerine sağladıkları mâli ve teknik destek için dörtlü bir yapıdan söz etmek mümkündür. Şekil 6'da bu dörtlü yapı ortaya konmuştur.

¹⁰⁰http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/13664/TR51Ankara_Bolge_Plan%C4%B1_2011-2013.pdf (Erişim tarihi: 28.12.2011)

¹⁰¹http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/13667/TRC2_B%C3%B6lge_Plan%C4%B1_2011-2013.pdf (Erişim tarihi: 28.12.2011)

Şekil 6: Kalkınma Ajanslarının Mâli ve Teknik Destekleri

Tablo 14’te ise bu dörtlü yapının 2008 – 2011 dönemi gerçekleştirmelerine yer verilmiştir. Tablo 14’ten de görülebileceği üzere mâli destek, doğrudan faaliyet desteği ve teknik destek programları proje bazlı yürütülmektedir.

Tablo 14: Kalkınma Ajanslarının Mâli ve Teknik Destekleri

Mâli Destek Programları				
Yıl	Teklif Çağrı Sayısı	Destek Miktarı (Milyon TL)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2008	6	46	1.129	258
2009	9	93	2.576	406
2010	55	373	9.442	1.798
2011	43	322	1.156	-
Toplam	113	833	14.303	2.434
Doğrudan Faaliyet Desteği				
Yıl	Teklif Çağrı Sayısı	Destek Miktarı(Milyon TL)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2009	1	0,3	11	6
2010	8	4,4	559	111
2011	26	19,8	-	-
Toplam	35	24,5	570	117
Teknik Destek Programları				
Yıl	Teklif Çağrı Sayısı	Destek Miktarı(Milyon TL)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2010	6	2,3	367	271
2011	21	11,8	-	-
Toplam	27	14,1	367	271

Kaynak: [http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/13700/KEP\(2012-2014\).pdf](http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/13700/KEP(2012-2014).pdf) (Erişim tarihi: 29.12.2011)¹⁰²

¹⁰²Buradaki Destek Miktarı, 2008 – 2010 yılları için sözleşmeye bağlanan, 2011 yılı için duyurulan tutardır. 2011 çağrılarının değerlendirme süreci Aralık 2011 itibariyle devam etmektedir.

2008 – 2011 döneminde Ajans çağrılarını ile yereldeki bölgesel kalkınma projelerine yaklaşık 870 Milyon TL destek tahsis edilmiştir. Kalkınma Ajansı çağrılarında gerçekleşen proje başvuruları ile destek almaya hak kazanan projeler arasındaki oranlar yerelde Ajans çağrılarının yakından takip edildiği ve ilgiyle karşılandığı şeklinde yorumlanabilir. Bu çağrılardan yararlanabilmek için genel olarak ilgili Düzey 2 bölgesinde bulunmak ve Ajansın çağrı süresi içinde bir proje sunmak gereklidir.

○ Mâli Destek Programları: Mâli Destek Programları (MDP) kapsamında Ajanslar kâr amacı güden ve/veya gütmeyen projelere¹⁰³ mâli destek sağlayabilmektedirler. Projelerde eşfinansman esası vardır. Bu kapsamda o dönem Ajansın ilgili MDP için uygun gördüğü tahsisat içinden proje başına destek olarak temin edilecek asgari ve azami tutarlar belirlenir. Yine proje sahibinin kâr amacına göre proje toplam uygun maliyetine¹⁰⁴ göre projeye temin edilebilecek asgari ve azami oransal tutarlar belirlenir (örneğin kâr amacı güden kurum/kuruluşlar için proje toplam uygun maliyetinin %25'i ile %50'si arası denilebilir). Projelere tahsisat gerçekleştikten sonra da yoğun bir proje izleme süreci ve sonrasında değerlendirme süreci uygulanır. Başvuru sahibinin, Ajansın faaliyet gösterdiği Düzey 2 bölgesinde kayıtlı olması veya merkezinin ya da yasal şubelerinin o bölgede bulunması gerekmektedir. Kâr amacı güden projeler genel olarak KOBİ'lere, gütmeyen projeler ise kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, il özel idareleri, köy muhtarlıkları, mahalli idare birlikleri, üniversiteler, meslek yüksek okulları, enstitüler, teknoparklar, odalar, borsalar, organize sanayi bölge yönetimleri, STK'lar, kooperatifler ve birliklere dönüktür. Projelerin süresi de yine çağrılarda belirtilmekle birlikte genel olarak 12 aydır. Ajans çağrılarını kapsamındaki coğrafi uygunluk kriterine ek olarak bölge içindeki iller açısından herhangi bir pozitif ayrımcılık öngörülmemiştir. Ne var ki tek il

¹⁰³Elbette ki Kalkınma Ajanslarının doğası gereği MDP çağrılarında kâr amacı güden projelerin yer alması beklenecektir.

¹⁰⁴Projelerdeki tüm maliyetler Kalkınma Ajansı destekleri açısından uygun maliyet olmak zorunda değildir. Uygun maliyetleri ajans ilgili çağrıda kendisi belirler. Örneğin ikinci el ekipman alımları, binek araç, arazi veya bina alımları ve kur farkından doğan zararlar bu kapsamda olabilir. Burada belirleyici olan Ajansın çağrısı olacaktır.

Düzen 2 Bölge çağrılarında ilçeleri gruplandırma ve buna uygun tahsisat yoluna gidilebilmektedir.

Projelerin hedef sektör ve konuları genel olarak bölge planlarına uygun olarak belirlenmektedir. TRAKYAKA 2010 yılı MDP'sinde kâr amacı güden ve gütmeyen kuruluşlara dönük olarak Rekabet Gücünün Artırılması Programına yer vermiştir. Kâr amacı güdenlere yönelik 9 Milyon TL, gütmeyenlere yönelik 2 Milyon TL kaynak ayrılmıştır. Bu 11 Milyon TL'lik çağrıya ek olarak kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik 2,5 Milyon TL'lik Küçük Ölçekli Altyapı Programı da MDP'de yer almıştır¹⁰⁵.

ANKARAKA, 2011 yılı MDP'sinde 10 Milyon TL'yi Turizm Potansiyelinin Harekete Geçirilmesi Programına, 10 Milyon TL'yi Yenilikçi Uygulamalar Programına ayırmıştır. Çağrılar kâr amacı güden ve gütmeyen kuruluşlara dönük olmuştur¹⁰⁶.

KARACADAĞ, 2011 yılı MDP'sinde 6,2 Milyon TL'yi Turizm Altyapısı Programına, 10,5 Milyon TL'yi Ekonomik Gelişme Programına ayırmıştır. Turizm Altyapısı Programı kâr amacı gütmeyen kuruluşlara, Ekonomik Gelişme Programı kâr amacı güden kuruluşlara dönük olmuştur¹⁰⁷.

○ Doğrudan Faaliyet Desteği: Doğrudan Faaliyet Destek (DFD) Programları kapsamında; bölgede öne çıkan sektörlerle yönelik sektörel araştırma çalışmaları, Teknoloji Geliştirme Bölgesi ve Merkezleri kurulmasına yönelik fizibilite çalışmaları, engellilere ve kadınlara yönelik sosyal araştırma çalışmaları desteklenmektedir¹⁰⁸.

TRAKYAKA 2011 yılı DFD kapsamında 600 Bin TL mâli destek sağlamıştır. Büyük hacimli yatırım kararlarına kısa vadede etki edilmesine ve

¹⁰⁵http://trakyaka.org.tr/mali_destek_brosur.pdf (Erişim tarihi: 30.12.2011)

¹⁰⁶<http://85.111.0.25/files/mdp2011/2011-mdp-amac-ve-oncelikler.pdf> (Erişim tarihi: 30.12.2011)

¹⁰⁷http://www.karacadag.org.tr/ContentDownload/TURIZM_KATALOG.pdf (Erişim tarihi: 30.12.2011)

¹⁰⁸<http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/>

Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1n%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 30.12.2011)

bu kararların yönlendirilmesine katkı sağlayacak faaliyetlerin de desteklenmesinin planlandığı programın öncelikleri arasında bölgeye uygun alternatif tarım ürünlerinin araştırılması, tescilli taşınmaz kültür varlıklarının röleve, restorasyon, restitüsyon proje ve çevre düzenleme fizibilite projeleri, yöresel ürünlerin üretim ve markalaşmasına yönelik araştırmalar, Ergene havzası kirliliğinin azaltılmasına yönelik araştırmalar, sanayide kaynak kullanımını azaltmaya ve enerji verimliliğini arttırmaya yönelik faaliyetler yer almıştır. Çağrı kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik olmuştur¹⁰⁹.

ANKARAKA 2011 yılı DFD kapsamında 1 Milyon TL mâli destek sağlamıştır. DFD çağrısı kapsamında yığınlaşma/coğrafi yığınlaşma katsayıları ve yığınlaşma oranlarının hesaplanması yoluyla il ve ilçelerde sektörlerin yığınlaşma analizlerinin yapılması; bilişim sektöründe 3 yıldız, girdi-çıktı analizi, elmas modeli vb. modeller kullanılarak kümelenme/rekabetçilik analizlerinin yapılması; küresel iklim değişikliğinin Ankara üzerine etkisinin araştırılması ve uyum ve etki azalımı stratejilerinin oluşturulması çalışması vb. öncelikler gözetilmiştir. Çağrı kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik olmuştur¹¹⁰.

KARACADAĞ, 2011 yılı DFD kapsamında 630 Bin TL mâli destek sağlamıştır. DFD çağrısı kapsamında Arkeo Park projesi hazırlanması; bölgenin sahip olduğu dağların, doğal değerlerin ve zenginliklerin devamlılığının sağlanması amacıyla “Milli Park” statüsüne kavuşturulmasına yönelik çalışmalar yapılması; göç, yoksulluk, kentleşme ve sosyal uyum konularında araştırma yapılması; iş geliştirme merkezleri (İŞGEM), teknoloji geliştirme merkezleri ve teknoparklar gibi kuruluşların ve bunların tesislerinin kurulması amacıyla fizibilite çalışmaları yapılması vb. örnek fikirler doğrudan

¹⁰⁹http://www.trakyaka.org.tr/default.asp?page=newsdetails&news_id=337 (Erişim tarihi: 30.12.2011)

¹¹⁰<http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/dfd2011/dogrudan-faaliyet-destegi-2011-brosur.pdf> (Erişim tarihi: 30.12.2011)

Ajans tarafından çağrıda belirtilmiştir. Çağrı kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik olmuştur¹¹¹.

- Teknik Destek Programları: Teknik Destek Programları (TDP) kapsamında; proje hazırlama, iş planı ve yöntemleri, insan kaynakları yönetimi, tarihi eser restorasyonlarına yönelik fizibilite hazırlama, tarımsal üretim ve ürün zararlıları ile mücadele, markalaşma ve patent, engellilere yönelik iletişim becerilerini geliştirme eğitimleri ile kültürlerarası diyalogu artırarak AB ve Türkiye arasında karşılıklı anlayışı ve sivil toplum ilişkilerini geliştirmek, tercüme ve raporlama gibi değişik sektör ve konularda uzmanlık eğitimleri düzenlenmekte ve çalışmalara katkı sağlanmaktadır¹¹². TDP'ler kâr amacı gütmeyen kamu kuruluşlarına yönelik gerçekleştirilmektedir.

- Yatırım Destek Faaliyetleri: Yatırım destek faaliyetleri kapsamında Kalkınma Ajanslarının il ofisleri olan Yatırım Destek Ofisleri (YDO) tarafından bölgeye yatırımcı çekebilmek ve bunların işlemlerini takip edebilmek için çalışmalar yürütülmektedir. Firmalara danışmanlık hizmetleri verilmekte, potansiyel yatırımcılar için teşvik belgeleri alınmaktadır. Teşvik rehberleri hazırlanmaktadır.

2.4.3. Diğer Faaliyetler

- Kümelenme Çalışmaları: Kalkınma Ajanslarının bölgelerinde gerçekleştirdikleri önemli faaliyetlerden biri de kümelenme çalışmalarına verdikleri destektir. Bu kapsamda BEBKA, Eskişehir – Bilecik – Kütahya seramik kümesi çalışması başlatmıştır. ÇKA tarafından “Mersin İli için Kümelenme Ön Analiz Çalışması” hazırlanmıştır. İZKA, “İzmir Kümelenme

¹¹¹http://www.karacadag.org.tr/ContentDownload/DFD_2011_KATALOG.pdf (Erişim tarihi: 30.12.2011)

¹¹²http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 30.12.2011)

Stratejisinin Geliştirilmesine Yönelik Araştırmalar” isimli bir rapor yayımlamıştır¹¹³.

- Sektör Araştırmaları: Ajanslar, bölgelerde yürütülecek faaliyetlere yön vermek, plan ve programlama çalışmalarına girdi oluşturmak üzere çeşitli düzeylerde analiz, strateji ve raporlar üretmektedir. Bu kapsamda DAKA tarafından Güneş Enerjisi Raporu, Hidroelektrik Enerji Raporu, Demir-Çelik Sanayi Raporu, Mobilya Sanayi Raporu, Tekstil Sanayi Raporu, Süt ve Süt Ürünleri İmalatı Raporu, Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı Raporu, Hayvancılık Raporu hazırlanmış, Güneş Enerjisi PV Sistemleri Fizibilite Çalışması yapılmıştır. Benzer şekilde KARACADAĞ tarafından Suriye Ülke Raporu, Irak Ülke Raporu, Yenilenebilir Enerji Raporu, Diyarbakır Turizm Raporu, Hayvancılık Raporu, Madencilik Raporu, Diyarbakır Yatırım Teşvik Raporu, Şanlıurfa Organize Sanayi Bölgesi (OSB) Elektrik Sistemi, Şanlıurfa OSB Elektrik Tarifesi ve Akçakale Sınır Kapısı Raporları hazırlanmıştır¹¹⁴.

- Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS): Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi 2011 yılında hayata geçmiştir. Ajansların iş ve işlemlerinde mevzuat ile uyumlu olarak iş süreçlerini geliştirmek, bilgi ve iletişim platformu oluşturmak üzere geliştirilen Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS); ajansların hesap verebilirliğini ve şeffaflığını güçlendirecek; izleme, değerlendirme ve koordinasyon süreçlerinde uygulama birliğinin sağlanmasını kolaylaştıracaktır. KAYS; Çalışma Programı, Bütçe ve Muhasebe, Proje Faaliyet Destek Yönetimi, İnsan Kaynakları, Paydaş Veri Tabanı, Performans Yönetimi, Arşiv Belge Yönetimi, Planlama Programlama

¹¹³http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 31.12.2011)

¹¹⁴http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 31.12.2011)

Yönetimi, Yatırım Destek Ofisleri (YDO) ve Denetim modüllerinden oluşmaktadır¹¹⁵.

- İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS): Yatırımların ve sosyo-ekonomik gelişmelerin yerel ve bölgesel kalkınma perspektifiyle ele alınması amacıyla geliştirilen İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS) Projesi, TÜBİTAK Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı çerçevesinde yürütülmüştür. Proje 2009'da başlamıştır. İKİS'in amacı; merkez ve yereldeki bölgesel kalkınma yatırımlarına yönelik planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme kapasitesinin artırılması, yerelin planlama ve uygulama sürecine katılımının etkinleştirilmesi, merkez ve yereldeki paydaş kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonun artırılmasıdır. İKİS, ajansların bölgeleri ile ilgili yatırım ve sektörel bilgilere erişmesini sağlayabilecek önemli bir altyapı sunmaktadır. Ajansların bölge planlarında kullanabileceği istatistikî raporlar ve haritalama özelliği mevcut olup il koordinasyon kurulu kararlarına da sistem üzerinden erişilmesi mümkündür¹¹⁶.

2.5. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ GELECEĞİ

2006 yılında hayata geçen 5449 SKAKK, tasarı süreci ile birlikte Türkiye'de bu yeni yapılanmanın tartışılmasına yol açmıştır. Mevcut yapılanma oluşuktan sonra da tartışmalar devam etmiştir. Kalkınma Ajanslarına getirilen olumsuz eleştirilerin bir ayağında bu yeni yapılanma merkezden fazla kopuk bulunurken, bir ayağında da merkezle olan bağının gereğinden fazla kuvvetli olduğu ortaya konmuştur. Bu iki zıt eleştirinin aynı uygulamaya getirilmiş olması Ajansların iktisadi olduğu kadar siyasi ve hassas bir konu olduğunu ortaya koymaktadır.

¹¹⁵http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 31.12.2011)

¹¹⁶http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 31.12.2011)

5449 SKAKK tasarı aşamasındayken, Kanunun, yerelde özel sektöre fazlaca öncelik ve yetki vermesi eleştirilmiş; bu yeni kurumların yeni bir bölgesel yönetim yapılanmasına gidişi sağlayacağı öne sürülmüştür (Turan, 2005). Buna karşın Kanun ve uygulamaların fazlaca merkezi olduğu da savunulmuştur. Elise Massicard'a göre bu ajanslar, en iyi şekilde, Avrupa gereksinimlerine yanıt verirken biryandan da fiili ademi merkezileşme sürecine girmeye yönelik iç isteksizlikleri ve itirazları yumuşatan kurumsal bir düzenleme olarak tanımlanabilir. Ajanslar, temelde Avrupa yapısal fonlarını yönetmek ve uluslararası fonları, devletin merkezi yapısını tehlikeye atmadan, gerekli yerlere yönlendirmek için tasarlanmıştır. Dolayısıyla, Kalkınma Ajanslarının bölgelerin oluşumuna ve bölgesel bir siyasi varlığa giden yolu açmaları neredeyse imkânsız görünmektedir (Massicard, 2009: 31). Yine de ÖUKP ve kanun tasarısında Bölgesel Kalkınma Ajansı ifadesi kullanılmasına rağmen kanunda bir bölgesel kalkınma iktisadi terimi olan BKA yerine Kalkınma Ajansı ifadesinin kullanılmış olması tasarının yasalaşma sürecinde ilk guruptaki eleştirilerden etkilenildiğinin göstergesi olabilir.

Kalkınma Ajanslarının geleceklerinde Bölge Planlarının bağlayıcılığı etkili olacaktır. Kalkınma Bakanlığı, bölgesel kalkınma amacıyla ulusal ve bölgesel düzeyde hazırlanacak plan, strateji ve programların hazırlık, onaylama ve uygulama süreci ile uygulamanın izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amacıyla Bölge Planlama ve Programlama Yönetmeliği konusunda çalışmalara başlamış ancak bu çalışmalar henüz sonuçlandırılmamıştır. Devam eden yönetmelik çalışmaları sonuçlandırıldığında, bölge planlarının plan hiyerarşisindeki yeri ve hukuki yaptırımı konuları netleşecektir. Hâlihazırda, onaylı bölge planlarının herhangi bir hukuki yaptırımı olmadığından bölgedeki paydaşlar tarafından benimsenmeleri ve hayata geçirilmeleri noktasında çekinceler mevcuttur. Bu bakımdan, ikincil mevzuat çalışmalarının bir an önce sonuçlandırılmasının önemi büyüktür. Yönetmeliğin, karar alma süreçlerine katılımcılığı artıran, yerindenlik ilkesine uygun bir yaklaşımla hazırlanmasının,

yeni bölgesel politika yaklaşımına ve ihtiyaca daha çok yanıt verici nitelikte olacağı açıktır (Can, 2011: 109).

Ajanslar, Devlet İhale Kanunu ve Kamu İhale Kanunlarına tâbi değildirler. Dolayısı ile Sayıştay denetimine de tabi değildirler. Bu durum da yazında zaman zaman eleştiriliyor olmakla birlikte bölgesel kalkınmanın, ajansların bürokrasiden olabildiğince uzak faaliyet göstermesi yönündeki güncel tartışmaları ile tutarlılık yönünde karşılanmalıdır. Ajansların özel hukuka tabi tüzel kişiler oldukları belirtilmiş olmakla birlikte kamu tüzel kişisi mi özel hukuk tüzel kişisi mi oldukları belirtilmemiştir. Faaliyetleri için genel olarak öngörülen esneklik prensibinin alım – satımları için de geçerli olması düşünülmüştür. Öte yandan daha önce belirtildiği üzere 5449 SKAKK Ajanslar için bir iç ve dış denetim tanımlamıştır. Ajansların Sayıştay denetimine tabi olmamaları mâli açıdan denetimsiz oldukları sonucunu doğurmamalıdır. Yine de içinde bulunulan dönem itibariyle Ajansların gelirlerinin tamamına yakın bir kısmının kamusal kaynaklı olmasına karşın Sayıştay denetimine tabi olmamaları bir çelişki olarak değerlendirilebilmektedir.

Ajanslar ne kuruluş aşamalarında ne de sağladıkları mâli ve teknik desteklerde AB mâli kaynaklarından faydalanmamışlardır. 5449 SKAKK Ajansların AB hibelerinden faydalanabilmelerinin önünü açmış olmakla birlikte bugün Ajansların gelirlerinin tamamına yakını merkezi bütçe, belediyeler ve il özel idarelerinden gelmektedir. Ajansların 2010 yılı gelirleri yaklaşık 1 Milyar 13 Milyon TL olarak tahsis edilmiş, bunun da yaklaşık 765 Milyon TL'lik kısmı gerçekleşmiştir¹¹⁷. Özellikle belediye paylarının Ajanslara aktarılmasında aksaklıklar yaşanmaktadır. Bu 765 Milyon TL'nin de yaklaşık 380 Milyon TL'si MDP, DFD ve TDP'lerde kullanılmıştır. Ajansların bölgesel kalkınma yapısı içindeki tek araç olmadıkları ve dağıttıkları mâli kaynakların da miktar olarak diğer bölgesel kalkınma araçlarına yakın seviyelerde olduğu daha önce belirtilmişti. Ajans uygulamalarının dönemler itibariyle sayısı

¹¹⁷http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1n%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 01.01.2012)

arttıkça ve buna paralel olarak çıktılarının etkin olarak değerlendirilmesi durumunda Ajans gelirleri zaman içinde çeşitlenebilir ve artış gösterebilir. Ajans faaliyetlerinin etkinliği yönünde zaman içinde yaygın bir kanı oluşması durumunda Ajanslara daha fazla kamu kaynağı tahsis edilebilir; daha evvel merkezi idare tarafından yürütüldüğü belirtilen bölgesel kalkınma projelerine ayrılan kaynaklar da Ajanslara tahsis edilebilir. Yine IPA'dan sağlanan desteklerin bir kısmının Ajanslar eliyle kullandırılması veya doğrudan Ajanslar tarafından kullanılması söz konusu olabilir. Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda ise bazı ülke örneklerinde olduğu gibi Ajanslar, Yapısal Fonların dağıtımında rol alabilir.

“Bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak” 5449 SKAKK'ın amaç ve kapsamında ifade edilmiştir. Kalkınma Ajanslarının açıkladıkları mâli ve teknik destek programlarına projelerle başvurabilmek için o Düzey 2 bölgesinde konumlanmış olunması gerektiği ve buna ek olarak Düzey 2 bölgelerinin görece az gelişmiş bölgelerinin teklif çağrılarında herhangi bir pozitif ayrıma tabi olmadıkları daha önce belirtilmişti. Bu durumun birden fazla ilden oluşan Düzey 2 bölgelerinde bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına nasıl hizmet edeceği belirsizdir. Bu haliyle uygulamalar, Düzey 2 bölgesinin görece az gelişmiş bölgelerinin bu konumlarının korunarak Düzey 2 bölgesinin lider şehir tarafından sürüklenmesiyle bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasına hizmet edecek gibi görünmektedir.

Kalkınma Ajanslarının etkinliği açısından ele alınması gereken diğer kavramlar ise kalkınma kurullarının bağlayıcılığı ve yerel elitlerdir. Bölge içinde üniversite, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarını diğer kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimlerle bir araya getiren kalkınma kurullarının aldığı kararların herhangi bir bağlayıcılığının olmaması Ajansların kuruluş aşamasındaki yönetim fikrine ters görünmektedir. Yerelin bu önemli aktörlerinin kalkınma ajansı politikalarında daha etkin olarak yer almaları önem arz etmektedir.

Kalkınma Ajansı uygulamaları açısından oluşabilecek bir diğer sorun ise “yerel elit”lerin doğmasıdır. Yukarıda belirtilen pozitif ayırım eksikliğine paralel olarak bölgelerde belli ölçüğe sahip girişimcilerin Ajans kaynaklarından faydalanmaları ve bu kişi ya da kurumların yakaladıkları fırsat ile ilerleyen dönemlerde Ajans kaynaklarından tekrar tekrar faydalanmaları söz konusu olabilir. Bu durum yerel elitler doğurabilecek ve bir kısır döngüye neden olabilecektir.

Bugün gelinen noktada Kalkınma Ajanslarının merkezi idareden kopuk yapılar olduklarını söylemek mümkün değildir. 5449 SKAKK’ın tasarı ve yasalaşma aşamalarında Ajanslara dönük olarak dile getirilen endişelerin merkezi idare tarafından dikkate alındığı görülmektedir. Ajansların kuruldukları gibi kaldırılmaları Bakanlar Kurulu’nun yetkisi dâhilindedir. Bölge Planları, Kalkınma Bakanlığı’nca yaptırılmakta ve Bakanlık tarafından onaylanmaktadır. Ajansların dış denetim raporları Kalkınma Bakanlığı’na gönderilmekte ve raporlar konusunda Bakanlığın tasarrufu esas kılınmaktadır. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi oluşturulacak ve Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu tarafından onaylanacaktır. Kalkınma Ajanslarının personel rejimini düzenleyen yönetmeliğe göre¹¹⁸ Ajanslara kamu dışından uzman alımlarında devlet memuru olarak atanabilme şartı olan Kamu Personeli Seçme Sınavı sonuç belgesi talep edilmekte dahası alımlar için yapılacak mülakat komitelerinde Kalkınma Bakanlığı’nın görevlendireceği 2 kişinin yer alması gerekmektedir. Mevcut durum Ajanslar konusunda erken dönem eleştirilerinden çok Massicard’ı haklı çıkarır gibi görünmektedir. Yine de Ajansların yetkilendirilmesi konusunda devleti “isteksiz” olarak yorumlamak doğru olmayacaktır. Yönetişim kavramının kamu idaresi içinde görece yeni olması, Ajansların çıktılarının değerlendirilebilmesi için henüz çok genç olmaları, AB uygulamalarından da görülebileceği üzere AB mâli kaynaklarının bu süreçte önemli bir yer tutabiliyor oluşu ve bu hususun içinde bulunulan dönem itibarıyla Türkiye için eksik olması ve Türkiye’de stratejik

¹¹⁸<http://www.bebka.org.tr/admin/content/files/files/kurumsal/mevzuat/yonetmelikler/kalkinma-ajanslari-personel-yonetmeli.pdf> (Erişim tarihi: 01.01.2012)

bölge planlamasından çok bütüncül planlama geleneğinin olmasından ötürü Ajanslar açısından durumu “gözetimli bir başlangıç” olarak yorumlamak daha doğru olacaktır. Zaman içinde çok farklı çevreler açısından Ajansların bölgesel kalkınmada başarılı kurumlar olarak algılanmasıyla Ajansların görev ve yetkileri genişletilebilecektir

Ajanslara dönük bu eleştirilere rağmen özel sektör temsilcilerinin yönetim kurullarında yer almalarını, farklı kesimlerden insanları bir araya getirerek bölge planı oluşturmalarını, bu planlarla örtüşen mâli ve teknik destekler sağlamalarını bu destekleri hibe programı ve proje kaynaklı yürütmelerini ve yerelde beşerî sermayeyi geliştirerek kaynak kullanımında etkinlik yaratmalarını ajanslar adına olumlu uygulamalar olarak değerlendirmek mümkündür.

SONUÇ

Bölgesel kalkınmayı sahiplenmeleri ve desteklemeleri adına devletin yerel paydaşları da sürece dâhil etmesini destekleyen; bölgelerarası rekabeti ön plana çıkaran; bölgesel kalkınma açısından merkezi idareye programlama, eşgüdüm, değerlendirme ve denetim görevlerini yükleyen; yerel dinamikleri işaret eden ve stratejik bölgesel planların yerel ihtiyaçları gözetmede daha etkin olacağını savunan Yeni Bölgeselcilik düşüncesi Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Ajanslarını şekillendirmektedir. Çalışmada Ajansların dolaylı olarak hizmet ettikleri belirtilen Avrupa Birliği Bölgesel Politikası da söz konusu düşünceye paralel olarak gelişmektedir. Çalışmada politik bir tercih olduğu ileri sürülen İngiltere'de Ajansların kapatılıyor oluşu olgusu bir tarafa, Yeni Bölgeselcilik düşüncesi ve Bölgesel Politikanın ışığında Bölgesel Kalkınma Ajanslarının, Avrupa Birliği içinde yaygın bir bölgesel politika aracı olmayı sürdürecekleri ileri sürülebilir. Bölgesel Politikanın yazılı kaynağı olduğu belirtilen Avrupa Birliği Uyum Politikası 2013 sonrası dönemde de Birlik içindeki bölgesel farklılıkları azaltma çalışmalarını sürdürecektir.

Türkiye'de 5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluş Kanunu'nun hazırlanmaya başlandığı dönemde Türkiye'de önemli bölgelerarası gelişmişlik farkları gözlenmiştir. Çalışmanın dönemi itibarıyla 26 Kalkınma Ajansının yaklaşık 1 yıl gibi bir süredir bir arada ve aktif olarak faaliyet göstermekte olduğu ileri sürülebilir ve söz konusu gelişmişlik farkları hem bölgeler içinde hem de bölgelerarası düzeyde devam etmektedir.

Çalışmada ortaya konulduğu üzere Ajanslar öncesi Türkiye'de sayısız bölgesel kalkınma girişimi dağınık bir yapı arz etmiştir. Üstelik Kanun'un gündeme geldiği dönem itibarıyla iller arası ciddi gelir farklılıklarının olması bu yapının etkinliğinin de sorgulanmasına neden olmuştur. Yeni süreç çalışmada çok farklı hareket noktalarından ortaya konulmuş olmakla birlikte

Türkiye'nin Avrupa Birliği üye adaylığı süreci Ajansların ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biri olmuştur. Müzakerelerde yerel kalkınmanın kurumsal yapılanmasının güçlendirilmesi beklentilerinin yanında Ajansların Avrupa Birliği içinde tercih edilen politika araçları olmaları Türkiye'nin bu yeni yapılanmayı tercih etmesinde yönlendirici olmuştur.

Türkiye'de Kalkınma Ajansları bölgesel kalkınma uygulamaları açısından çok sayıda araçtan birisidir. Bu kapsamda genel hatlarıyla merkezi idare tarafından hayata geçirilen uygulamalar, bölgesel kalkınmaya tahsis edilen Avrupa Birliği kaynakları ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı vb. diğer kaynaklarla birlikte Kalkınma Ajansları çok ayaklı bir yapı içinde yer almaktadır. Ajansların bölgesel kalkınmaya tahsis ettiği mâli kaynaklar da miktar itibarıyla diğer araçlarınkine yakın bir çizgidedir. Öte yandan zaman içinde Kalkınma Ajanslarının etkinliğine ilişkin yaygın bir düşünce oluşması durumunda Ajansların bölgesel kalkınma açısından diğer araçlar içinde ön plana çıkmaları öngörülebilir.

Türkiye'de güçlü bir bütüncül kalkınma planı geleneği vardır. Bu geleneğin ilerleyen dönemlerde de süreceği ileri sürülebilir. 26 Düzey 2 Bölgesine dönük Bölgesel Planlar ya doğrudan Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmaktadır ya da Bakanlığın yönlendirmesi ile Ajanslar tarafından yapıp Bakanlık tarafından onaylanmaktadır. Öte yandan Bölgesel Planların herhangi bir bağlayıcılığı söz konusu değildir. Bölgesel Planlara ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları devam etmektedir. Bölgesel Planların plan hiyerarşisi içinde bir yer edinmesi, hem hazırlık hem de uygulama aşamasında yerel paydaşlar için daha fazla sahiplenme yaratacaktır.

Bu olguların varlığında Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgesel kalkınma politikası aracı halini almıştır.

Avrupa Birliği'nde birçok Bölgesel Kalkınma Ajansı kuruluş aşamasında Avrupa Birliği'nden mâli destek almıştır. Mevcut uygulamaları içinse yine Yapısal Fonlar önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Türkiye'de Kalkınma

Ajanslarının kuruluş aşamaları ve mevcut uygulamaları açısından bu şekilde bir kaynak söz konusu değildir. Bu, Türkiye modeli için Avrupa Birliği örnekleri ile kıyaslama noktasında bir farklılıktır. Öte yandan çalışmada, Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının mâli ve teknik desteklerinin bölge içinde dağılımı açısından farklı gelişmişlikte olan iller arasında herhangi bir ayırım gözetmemesi, kalkınma kurullarının bağlayıcılığının olmaması ve yerel elitler doğması sorunları belirtilmiştir. Yukarıda belirtilen Bölgesel Planların bağlayıcılığının durumu ile birlikte bu olgular Türkiye modeli açısından belirsizlik ve eksiklikler doğurmaktadır. Ne var ki farklı mâli kaynak tahsisatı ve ikincil mevzuatın geliştirilmesi ile birlikte bu olgularda olumlu gelişme sağlanabilir.

Sonuç olarak Türkiye’de bu yeni bölgesel kalkınma politikası aracının bölgelerarası ve bölge içi kalkınmışlık farklarının azaltılmasına hizmet edebileceği düşünülmektedir. Bölgesel kalkınma yazınındaki düşünsel gelişmeyi takip etmesi; daha önceki bölgesel kalkınma girişimlerine daha organize bir şekil vermiş olması; çok sayıda bölgesel kalkınma politikası aracı ile bir bütünün parçası olması; yönetim ve bölgesel planlama kavramlarına vurgu yapması ve bölgesel kalkınmanın kurumsal kapasitesine önemli katkılar yapmasıyla bu yapının bölgesel kalkınmaya ivme kazandıracağı ileri sürülebilir. Daha önce bu yeni yapının merkezi idareyle olan bağının yeterince veya fazlaca güçlü olup olmadığının yazında tartışıldığı belirtilmiştir. Burada, bu yeni uygulamanın uygun bir bölgesel kalkınma politikası aracı olduğunun düşünülmesine Kalkınma Ajanslarının, Türkiye’nin politik hedeflerine ek olarak, bölgesel kalkınmanın düşünsel gelişimini takip ediyor ve karmaşık ve düşük etkinlikli bir bölgesel kalkınma yapısını dönüştürüyor olması temel olmuştur. Merkezi idare tarafından bu yeni yapının çerçevesinin çizilebiliyor oluşundan hareketle zamanla bu kurumların bölgesel kalkınmadaki etkinliğinin geniş çevrelerce paylaşılan bir fikir olması ile Kalkınma Ajanslarının taşıdığı yetki ve sorumlulukların artış gösterebileceği ileri sürülebilir. Öyleyse Kalkınma Ajanslarının Türkiye’nin bölgesel kalkınması açısından taşıdığı potansiyele yapılan vurgu bu çalışmanın temel

varış noktasıdır. Yine de çalışma içinde Ajanslar adına ortaya konulan belirsizlik ve eksikliklerin bu yeni modelin Türkiye’de etkin bir biçimde işlemesine engel oluşturabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Avrupa kökenli bu modelin Türkiye’de henüz gelişmekte olan yönetim kavramına büyük önem atfediyor oluşu; bölgesel kalkınma anlayışının daha evvel genellikle kurumsaldan ziyade projesel yani süreli ve belirli bölgelerle sınırlı bir yaklaşımının oluşu ve dolayısı ile bölgesel kalkınma kurumsallaşmasının potansiyel taşıması kadar belirsizlik de getirmesi; model için önem arz eden bölgesel planların bağlayıcılığının yetersiz olması; ajans uygulamalarının bölge içinde herhangi bir pozitif ayrımcılık gözetmemesi; yerel elitler kavramı ile ifade edilen yerelde hibe faydalanıcıları açısından bir kısır döngü oluşabilmesi ve yönetim kavramı açısından üniversiteler başta olmak üzere yerelde düşünsel olarak çok sayıda önemli paydaşı bir araya getiren kalkınma kurullarının aldığı kararların herhangi bir bağlayıcılığının olmaması gibi ilgili bölümlerde tartışılan ve burada özetlenen olguların bu yeni modelin uygulanmasındaki etkinlik adına soru işaretleri doğurduğunu belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKIN, Burcu; **A Novel Instrument of Regional Development in Turkey: İzmir Development Agency**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- ALTINIŞIK, İsa, PEKER, Hasan Sencer; “Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Durumları”, **Bütçe Dünyası Dergisi**, sayı 34, 2010, s. 145 – 156.
- AMİN, A., TOMANEY, J.; “The Regional Dilemma in a Neo-Liberal Europe”, **European Urban and Regional Studies**, cilt 2, sayı 2, 1995, s. 171 – 188.
- AMİN, Ash; “An Institutional Perspective on Regional Economic Development”, **Events and Debates**, Blackwell Publishers, 1999, s. 365 – 378.
- (ARSLAN), ELMAS, Gülen; **Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler: AB ve Türkiye**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001.
- (ARSLAN), ELMAS, Gülen; “Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye’de Bölgesel Politikalar”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, cilt 15, sayı 50, 2004, s. 115 – 134.
- ARSLAN, ELMAS, Gülen, DEMİREL, Baki; “Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi ve Bölgesel Dengeler”, **Ankara Sanayi Odası Asomedy Dergisi**, sayı 69, 2010, s. 51 – 64.
- ATAAY, Faruk; “Bölge Kalkınma Ajansları Tasarımının “Kalkınma” Anlayışı Üzerine”, TURAN, Menaf (Derleyen); **Bölge Kalkınma Ajansları: Nedir, Ne Değildir?** içinde, Ankara, Paragraf Yayınevi, 2005, s. 15 – 33.

AVRUPA BİRLİĞİ GENEL SEKRETERLİĞİ; **Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Matus Basımevi, 2009.

BALDWIN, Richard, WYPLOSZ, Charles; **The Economics of European Integration**, McGraw-Hill Education, 2004.

BARTOLI, Henri; “Removing the Obstacles to Governability: Absence of Democracy; Indepthedness; Financial Slippage; Power of the Major ‘Masters of the World’ Groups; Interference”, **Rethinking Development, Putting an end to Poverty**, Paris, United Nations Educational Scientific and Cultural Organization Press, 2000, s. 102 – 144.

BLAKELY, Edward J., BRADSHAW, Ted K.; **Planning Local Economic Development**, Sage Publications, 2002.

CAN, Ergüder, AKDENİZLİ, KOCAGÜL, Dilek; **Avrupa Birliği’nde Bölgesel Politikanın Gelişimi ve Yapısal Fonlar**, Ankara, TEPAV Yayınları, 2008.

CAN, Ergüder; **Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği**, İzmir, Altın Nokta Yayınevi, 2011.

CANAN, Kadri; **Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Yerelleşme ve Bölgeselleşme Politikaları**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Manisa, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

CELEPÇİ, Ebru; **Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Türkiye Uygulamaları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

ÇAKMAK, Erol; **Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2006.

ÇAKMAK, Haydar; **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri**, Ankara, Platin Yayınları, 2. Baskı, 2007.

ÇUKUROVA KALKINMA AJANSI; **Bölgesel Kalkınmada Yenilikçi Model Çukurova Kalkınma Ajansı**, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 2009.

DİNLER, Zeynel; **Bölgesel İktisat**, Bursa, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, No: 32, 1978.

DİNLER, Zeynel; **Bölgesel İktisat**, Bursa, Ekin Kitabevi, 7. Basım, Bursa, 2005.

DLUHOSCH, Barbara; **Industrial Location and Economic Integration**, Edward Elgar Publishing, 2000.

DULUPÇU, Murat Ali; “Regionalization for Turkey an Illusion or a Cure”, **European Urban and Regional Studies**, cilt 12, sayı 2, 2005, s. 99 – 115.

DURAL, YÜCE, Betül, ÇATALBAŞ, Nazım; “Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Gelişimi ve Başarı Durumu”, GÜNER, Ümit (Derleyen); **Ekonominin AB’si: Sektörel Bazda Avrupa Birliği Ekonomisi** içinde, Bursa, Ekin Yayınevi, 2008, s. 409 – 436.

EURADA; **Creation, Development and Management of RDAs: Does it have to be so difficult?**, EURADA Publishing, 1999.

EUROPEAN COMMISSION (EC); **Inforegio Panorama – Bölgesel Politika ve Genişleme-Katılım Öncesi Finansman Yoluyla Hız Kazanmak**, AB Basım Ofisi, 2008a.

EUROPEAN COMMISSION (EC); **Inforegio Panorama - EU Cohesion Policy 1988-2008: Investing in Europe’s Future**, Avrupa Toplulukları Resmi Yayın Ofisi, 2008b.

EUROPEAN COMMISSION (EC); **Working for the Regions – EU Regional Policy 2007-2013**, AB Basım Ofisi, 2008c.

EUROPEAN COMMISSION (EC); **Cohesion Policy 2014 – 2020 Investing in Growth and Jobs**, AB Basım Ofisi, 2011.

EUROPEAN COMMISSION (EC) EUROSTAT; **Eurostat Regional Yearbook 2008**, AB Basım Ofisi, 2008a.

EUROPEAN COMMISSION (EC) EUROSTAT; **Regions of the European Union - A Statistical Portrait - 2009 Edition**, AB Basım Ofisi, 2008b.

EUROPEAN COMMISSION (EC) EUROSTAT; **Eurostat Regional Yearbook 2010**, AB Basım Ofisi, 2010.

EUROPEAN PARLIAMENT (EP); **The Impact of the Treaty of Lisbon on Regional Policy**, AB Basım Ofisi, 2010.

FERRY, Martin; “From Government to Governance: Polish Regional Development Agencies in a Changing Regional Context”, **East European Politics and Societies**, cilt 21, sayı 3, 2007, s. 447 – 474.

FLEMING, Marcus; “External Economies and the Doctrine of Balanced Growth”, **The Economic Journal**, cilt 65, sayı 258, 1955, s. 241 – 256.

GÖSTERİCİ, Hüseyin, ORMANOĞLU, Burhan; “Avrupa Birliği “IPA” Mali Yardım Sistemi/2007-2013 Dönemi Uygulaması”, **Bütçe Dünyası**, cilt 2, sayı 25, 2007, s. 101 – 114.

HALKIER, Henrik, DANSON, Mike, DAMBORG, Charlotte; **Regional Development Agencies in Europe**, Jessica Kingsley Publishers, 1998.

HALKIER, Henrik; **Regional Development Agencies and Multilevel Governance: European Perspectives**, Aalborg University, 2006.

HALKIER, Henrik; “Regional Development Agencies: European Trends and Experiences”, AKTAN, Coşkun Can, ALTINYUVA, Fethi, ÇETİN, Ali Kemal, DURSUN, Aytekin, ALADAĞ, Ömer Faruk, GÖKÇE, Sinem, (Derleyen); **1. Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı Bildiriler** içinde, Başak Matbaacılık, 2011, s. 1 – 11.

HASANOĞLU, Mürteza, ALİYEV, Ziya; “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Sayıştay Dergisi**, sayı 60, 2006, s. 81 – 103.

HIRSCHMAN, A. O.; “Kalkınma İktisatının Yükselişi ve Çöküşü”, ŞENSES, F. (Derleyen); **Kalkınma İktisadı** içinde, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996, s. 23 – 53.

HITIRIS, Theo; **European Union Economics**, Prentice Hall, 2003.

HUGHES, James T.; “The Role of Development Agencies in Regional Policy: An Academic and Practitioner Approach”, **Urban Studies**, cilt 35, sayı 4, 1998, s. 615 – 626.

İZKA; **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**, İzmir, Tükeltmat Basım, 2008.

JESSOP, B.; “The Rise of Governance and the Risks of Failure: The Case of Economic Development”, **International Social Science Journal**, sayı 155, 1999, s. 29 – 5?.

KARAARSLAN, Gökçe; **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

KARLUK, Rıdvan; **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Beta Basım, 2005.

KAYNAK, Muhteşem; **Ekonomik Kalkınma**, Ankara, Aşama Matbaası, 1990.

KAYNAK, Muhteşem; **Kalkınma İktisadı**, Ankara, Gazi Kitabevi, 3. Baskı, 2009.

KEATING, M.; **The New Regionalism in Western Europe**, Londra, Frank Cass Publishers, 1998.

KOÇBERBER, Seyit; “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, **Sayıştay Dergisi**, sayı 61, 2006, s. 37 – 55.

LAGENDIJK, Arnoud, KAYASU, Serap, YAŞAR, Suna; “The Role of Regional Development Agencies in Turkey: From Implementing EU Directives to Supporting Regional Business Communities?”, **European Urban and Regional Studies**, cilt 16, sayı 4, 2009, s. 383 – 396.

LIST, Friedrich; **The National System of Political Economy**, çev. G.A. Matile, Philadelphia, J.B. Lippincott Co., 1856, s. 61-75.

LOVERING, Joseph; “Theory Led by Policy: The Inadequacies of the ‘New Regionalism’ (Illustrated from the Case of Wales)”, **International Journal of Urban and Regional Research**, sayı 23, 1999, s. 379 – 395.

MASSICARD, Elise; “Türkiye’de Bölgeselleşme Süreci”, KAYA, Ayhan, BAFOIL, François (Derleyen); **Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği Karabük, Valenciennes ve Katowice Karşılaştırmalı Analizi** içinde, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s. 17 – 36.

McMASTER, Irene; “Czech Regional Development Agencies in a Shifting Institutional Landscape”, **Europe – Asia Studies**, cilt 58, sayı 3, 2006, s. 347 – 370.

MITTELMAN, J. H.; “Rethinking the ‘New Regionalism’ in the Context of Globalisation”, **Global Governance**, sayı 2, 1996, s. 189 – 213.

MOUSSIS, Nicholas; **Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi**, çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Mega Press, 2004.

NURKSE, Ragnar; “Some International Aspects of The Problem of Economic Development”, AGARWALA, A. N., SINGH, S. P. (Derleyen); ***The Economics of Underdevelopment*** içinde, Oxford University Press, 1963.

OECD; **Regional Development Policies in OECD Countries**, OECD Publishing, 2010.

OKUTUCU, Raif; “Türkiye’de Bir İlk: Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi”, TEPAV (Derleyen); ***Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiriler*** içinde, Ankara, TEPAV Yayınları, 2006, sf. 399 – 405.

ÖZBOZKURT, Onur Başar; **Bölge Kalkınma Ajanslarının Uygulaması Örnek Olay: Çukurova Kalkınma Ajansı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

ÖZEN, Pınar; **Bölge Kalkınma Ajansları**, Ankara, TEPAV Yayınları, 2005.

PAKSOY, Saadettin, AYDOĞDU, Mustafa H.; “Bölgesel Kalkınmada Girişimciliğin Geliştirilmesi: GAP-GİDEM Örnekleri”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, cilt 5, sayı 1, 2010, s. 113 – 134.

PEARCE, Graham, AYERS, Sarah; “Governance in the English Regions: The Role of the Regional Development Agencies”, **Urban Studies Journal**, cilt 46, sayı 3, 2009, s. 537 – 557.

PEKTEKİN, Kader; “Avrupa Birliği Ülkelerinde Bölgesel Kalkınma”, **Kalkınma Dergisi**, sayı 55, 2010, s. 24 – 29.

PELKMAN, Jacques; **European Integration: Methods and Economic Analysis**, Prentice Hall, 2001.

PIORE, M., SABEL, C.; **The Second Industrial Divide**, New York, Basic Books, 1984.

PORTER, M.; **The Competitive Advantage of Nations**, Londra, Macmillian Publishers, 1990.

ROSENSTEIN-RODAN, P. N.; "Problems of Industrialisation of Eastern and South- Eastern Europe", **The Economic Journal**, cilt 53, sayı 210/211, 1943, s. 202 – 211.

SABEL, C.; "Flexible Specialisation and the Re-Emergence of Regional Economies", AMİN, Ash (Derleyen); **Post-Fordism: A Reader** içinde, Oxford, Blackwell Publishing, 1994.

SAUBLENS, Christian; **European Regional Development Agencies New Challenges**, EURADA Publishing, 2002.

SOYAK, Alkan; "Türkiye'de İktisadi Planlama: DPT'ye İhtiyaç Var mı?", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, cilt 4, sayı 2, 2003, s. 167 – 182.

SOYAK, Alkan; **Ulusal dan Uluslarüstüne İktisadi Planlama ve Türkiye Deneyimi**, İstanbul, DER Yayınevi, 2006.

SCOTT, A. J.; **New Industrial Spaces**, Londra, Pion Publishing, 1988.

SOUTH-WEST RDA; **Transforming the South West**, The Stationery Office Limited, 2010.

SOUTH-WEST RDA; **South West RDA a Short History**, The Stationery Office Limited, 2011.

SÖDERBAUM, Fredrik, SBRAĞİA, Alberta; "EU Studies and the New Regionalism: What can be Gained from Dialogue", **European Integration**, cilt 32, sayı 6, 2010, s. 563 – 582.

STORPER, M.; **The Regional World**, New York, Guilford Press, 1997.

TAMER, Ahmet; **Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri**, Ankara, DPT Yayın No: 2757, 2008.

TELO, Mario; **European Union and New Regionalism**, Ashgate Publishing, 2007.

TİFTİKÇİGİL, YAVUZ, Burcu; **Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

TURAN, Menaf (Derleyen); **Bölge Kalkınma Ajansları: Nedir, Ne Değildir?**, Ankara, Paragraf Yayınevi, 2005.

TUTAR, Filiz, DEMİRAL, Mehmet; "Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, sayı 2, 2007, s. 65 – 83.

WEBB, Darren, COLLIS, Clive; "Regional Development Agencies and the New Regionalism" in England", **Regional Studies**, cilt 34, sayı 9, 2000, s. 857 – 864.

YOUNG-HYMAN, Trevor; "The Potential for Effective Regional Development Agencies in Turkey: A Comparative Analysis", **Regional and Federal Studies**, cilt 18, sayı 4, Routledge Taylor & Francis, 2008, s. 375 – 402.

- **İnternet Kaynakları**

<http://www.kainuunetu.fi/en/> (Erişim tarihi: 12.11.2011)

http://www.maltaenterprise.com/our_structure.aspx (Erişim tarihi: 12.11.2011)

<http://www.regionh.dk/English/Regional+Development/> (Erişim tarihi: 17.11.2011)

<http://www.tekes.fi/en/community/Objectives/555/Objectives/1426> (Erişim tarihi: 17.11.2011)

http://www.liaa.gov.lv/eng/home/about_us/about_us/ (Erişim tarihi: 17.11.2011)

<http://www.krda.lt/en/about/goals> (Erişim tarihi 17.11.2011)

http://www.maltaenterprise.com/our_structure.aspx (Erişim tarihi: 17.11.2011)

http://www.eetaa.gr/ekthesh_polis/polis05/en/profil_en.htm (Erişim tarihi: 17.11.2011)

<http://www.oka.org.tr/ContentDownload/EuradaSeminerSonucRaporu.pdf> (Erişim tarihi: 18.11.2011)

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/pl_en.pdf (Erişim tarihi: 18.11.2011)

<http://www.eurada.org/site/files/330-E%20Activity%20Report.pdf> (Erişim tarihi: 19.11.2011)

[http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/ordering/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadname=Annual%20report%202010%20\(In%20Danish\)&details=](http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/ordering/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadname=Annual%20report%202010%20(In%20Danish)&details=) (Erişim tarihi: 21.11.2011)

<http://www.aderly.com/publications/489.pdf> (Erişim tarihi: 21.11.2011)

<http://np.netpublicator.com/netpublication/n37615446> (Erişim tarihi: 21.11.2011)

<http://www.regionh.dk/NR/rdonlyres/E1FA3358-C465-4EB5-8770-7F089170BF8B/0/OpI%C3%A6gfraCopenhagenCapacity.pdf> (Erişim tarihi: 23.11.2011)

http://www.igretec.com/doc.php?rub_id=192&site=3&lg=1&doc_id=181

(Erişim tarihi: 23.11.2011)

<http://www.linkedin.com/company/copenhagen-capacity> (Erişim tarihi:

23.11.2011)

http://www.copcap.com/content/us/our_services/about_us (Erişim tarihi:

23.11.2011)

[http://www.copcap.com/content/us/quick_links/press_room/press_releases/c](http://www.copcap.com/content/us/quick_links/press_room/press_releases/copenhagen_continues_to_break_the_record_for_inveestments)

[openhagen continues to break the record for inveestments](http://www.copcap.com/content/us/quick_links/press_room/press_releases/copenhagen_continues_to_break_the_record_for_inveestments)

(Erişim tarihi: 23.11.2011)

<http://www.aderly.com/publications/436.pdf> (Erişim tarihi: 23.11.2011)

[http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/order](http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/ordering/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadname=Annual%20report%202010%20(In%20Danish)&details=)

[ing/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadnam](http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/ordering/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadname=Annual%20report%202010%20(In%20Danish)&details=)

[e=Annual%20report%202010%20\(In%20Danish\)&details=](http://www.copcap.com/content/us/quick_links/publications/publications/ordering/publication_download?downloadfile=1033_973.pdf&downloadname=Annual%20report%202010%20(In%20Danish)&details=) (Erişim

tarihi: 23.11.2011)

[http://www.englandsrdas.com/admin/uploads/attachment/Annual_Report_20](http://www.englandsrdas.com/admin/uploads/attachment/Annual_Report_2009_10_-_South_West_RDA-SWRDA%20AR%202009-10.pdf)

[09_10 - South West RDA-SWRDA%20AR%202009-10.pdf](http://www.englandsrdas.com/admin/uploads/attachment/Annual_Report_2009_10_-_South_West_RDA-SWRDA%20AR%202009-10.pdf) (Erişim

tarihi: 24.11.2011)

<http://www.bbc.co.uk/news/10391326> (Erişim tarihi: 24.11.2011)

[http://www.telegraph.co.uk/news/politics/7823449/Coalition-announces-](http://www.telegraph.co.uk/news/politics/7823449/Coalition-announces-plans-to-abolish-Regional-Development-Agencies.html)

[plans-to-abolish-Regional-Development-Agencies.html](http://www.telegraph.co.uk/news/politics/7823449/Coalition-announces-plans-to-abolish-Regional-Development-Agencies.html) (Erişim tarihi:

24.11.2011)

http://www.liaa.gov.lv/eng/home/about_us/about_us/ (Erişim tarihi:

02.12.2011)

[http://ec.europa.eu/youreurope/business/finance-support/business-](http://ec.europa.eu/youreurope/business/finance-support/business-support/malta/index_en.htm)

[support/malta/index_en.htm](http://ec.europa.eu/youreurope/business/finance-support/business-support/malta/index_en.htm) (Erişim tarihi: 02.12.2011)

<http://www.eunida.eu/> (Erişim tarihi: 02.12.2011)

http://europa.eu/pol/financ/index_en.htm (Erişim tarihi: 04.12.2011)

http://www.egev.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=200 (Erişim tarihi: 12.12.2011)

<http://www.gap.gov.tr/gap-bki/kisaca-gap-bki> (Erişim tarihi: 12.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=112&l=1> (Erişim tarihi: 13.12.2011)

http://karacadag.org.tr/Haber_detay.asp?NewsId=289 (Erişim tarihi: 13.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=46226&l=1> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=46225&l=1> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf (Erişim tarihi: 15.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=195&l=1> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=262> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf (Erişim tarihi: 15.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=196&l=1> (Erişim tarihi: 15.12.2011)

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2006.pdf (Erişim tarihi: 15.12.2011)

<http://www.dpt.gov.tr/servisler/Duyuru/Duyuru.aspx?Enc=698742CF9E74D4BB0F0169E95CDEA06ABC81CEAF83F58A00968D9504EB3F1BC0CACD6C93563F326ED65D4DD1F6F4280054519A1E46EFE139>
(Erişim tarihi: 17.12.2011)

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (Erişim tarihi: 17.12.2011)

<http://www.bebka.org.tr/admin/content/files/files/kurumsal/mevzuat/kanun/kalkinma-ajansi-kanun.pdf> (Erişim tarihi: 19.12.2011)

<http://mevzuat.dpt.gov.tr/kanun/5449.htm> (Erişim tarihi: 19.12.2011)

[http://bolgeselkalkinmakonferansi.net/images/stories/docs/pdf/Genel Oturum Kara.pdf](http://bolgeselkalkinmakonferansi.net/images/stories/docs/pdf/Genel_Oturum_Kara.pdf) (Erişim tarihi: 19.12.2011)

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCCFBF3D8A9FEDF50DEF92DEA40F3DD854C0555A11096C41AC> (Erişim tarihi: 19.12.2011)

www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/8074/o-ukp.pdf (Erişim tarihi: 20.12.2011)

ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf (Erişim tarihi: 21.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=44655&l=1> (Erişim tarihi: 21.12.2011)

http://www.mfib.gov.tr/hibe_list.php?lng=tr (Erişim tarihi: 21.12.2011)

<http://www.dpt.gov.tr> (Erişim tarihi: 21.12.2011)

[www.dpt.gov.tr/DocObjects/.../Hibe Projesi Uygulama Rehberi.pdf](http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/.../Hibe_Projesi_Uygulama_Rehberi.pdf) (Erişim tarihi: 21.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=44634&l=1> (Erişim tarihi: 22.12.2011)

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFB61236E0CD560FFAA> (Erişim tarihi: 22.12.2011)

http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/10201/PROJE_FISI.pdf (Erişim tarihi: 22.12.2011)

http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13604/Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1_2010_Y%C4%B1l%C4%B1_Genel_Faaliyet_Raporu.pdf (Erişim tarihi: 26.12.2011)

[http://www.sodes.gov.tr/DocObjects/view/11243/SODES_BROSUR_TURKCE_PRINT_\(2\).pdf](http://www.sodes.gov.tr/DocObjects/view/11243/SODES_BROSUR_TURKCE_PRINT_(2).pdf) (Erişim tarihi: 27.12.2011)

http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13490/2012PROGRAM_BKK_30102011.pdf (Erişim tarihi: 27.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=5&l=1> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=45456&l=1> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=44973&l=1> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

<http://ipaweb.sanayi.gov.tr/DocumentList.aspx?catID=1813&lng=tr> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

<http://ipa.sanayi.gov.tr/tr/content/sss/58> (Erişim tarihi: 27.12.2011)

<http://ikg.gov.tr/web/tr-tr/grants.aspx> (Erişim tarihi: 28.12.2011)

http://www.trakyaka.org.tr/uploads/pdf/TR21_Trakya_Bolge_Plani.pdf (Erişim tarihi: 28.12.2011)

http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/13664/TR51Ankara_Bolge_Plan%C4%B1_2011-2013.pdf (Erişim tarihi: 28.12.2011)

http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/13667/TRC2_B%C3%B6lge_Plan%C4%B1_2011-2013.pdf (Erişim tarihi: 28.12.2011)

[http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/13700/KEP\(2012-2014\).pdf](http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/13700/KEP(2012-2014).pdf) (Erişim tarihi: 29.12.2011)

http://trakyaka.org.tr/mali_destek_brosur.pdf (Erişim tarihi: 30.12.2011)

<http://85.111.0.25/files/mdp2011/2011-mdp-amac-ve-oncelikler.pdf> (Erişim tarihi: 30.12.2011)

http://www.karacadag.org.tr/ContentDownload/TURIZM_KATALOG.pdf (Erişim tarihi: 30.12.2011)

<http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/dfd2011/dogrudan-faaliyet-destegi-2011-brosur.pdf> (Erişim tarihi: 30.12.2011)

http://www.karacadag.org.tr/ContentDownload/DFD_2011_KATALOG.pdf (Erişim tarihi: 30.12.2011)

http://www.trakyaka.org.tr/default.asp?page=newsdetails&news_id=337 (Erişim tarihi: 30.12.2011)

<http://www.bebka.org.tr/admin/content/files/files/kurumsal/mevzuat/yonetmeliler/kalkinma-ajanslari-personel-yonetmeligi.pdf> (Erişim tarihi: 01.01.2012)

<http://www.dika.org.tr/upload/archive/files/Kalk%C4%B1nma%20Ajanslar%C4%B1n%C4%B1n%20Kurulu%C5%9Fu.%20Kooordinasyonu%20ve%20G%C3%B6revleri%20Hakk%C4%B1nda%20Kanunun%20Genel%20Gerek%C3%A7leri.pdf> (Erişim tarihi: 09.01.2012)

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCC26F032470459B0B> (Erişim tarihi: 13.01.2012)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Tutorial:Regional_yearbook_map_production (Erişim tarihi: 13.01.2012)

<http://ekutup.dpt.gov.tr/haber/2008/06/italya.pdf> (Erişim tarihi: 13.01.2012)

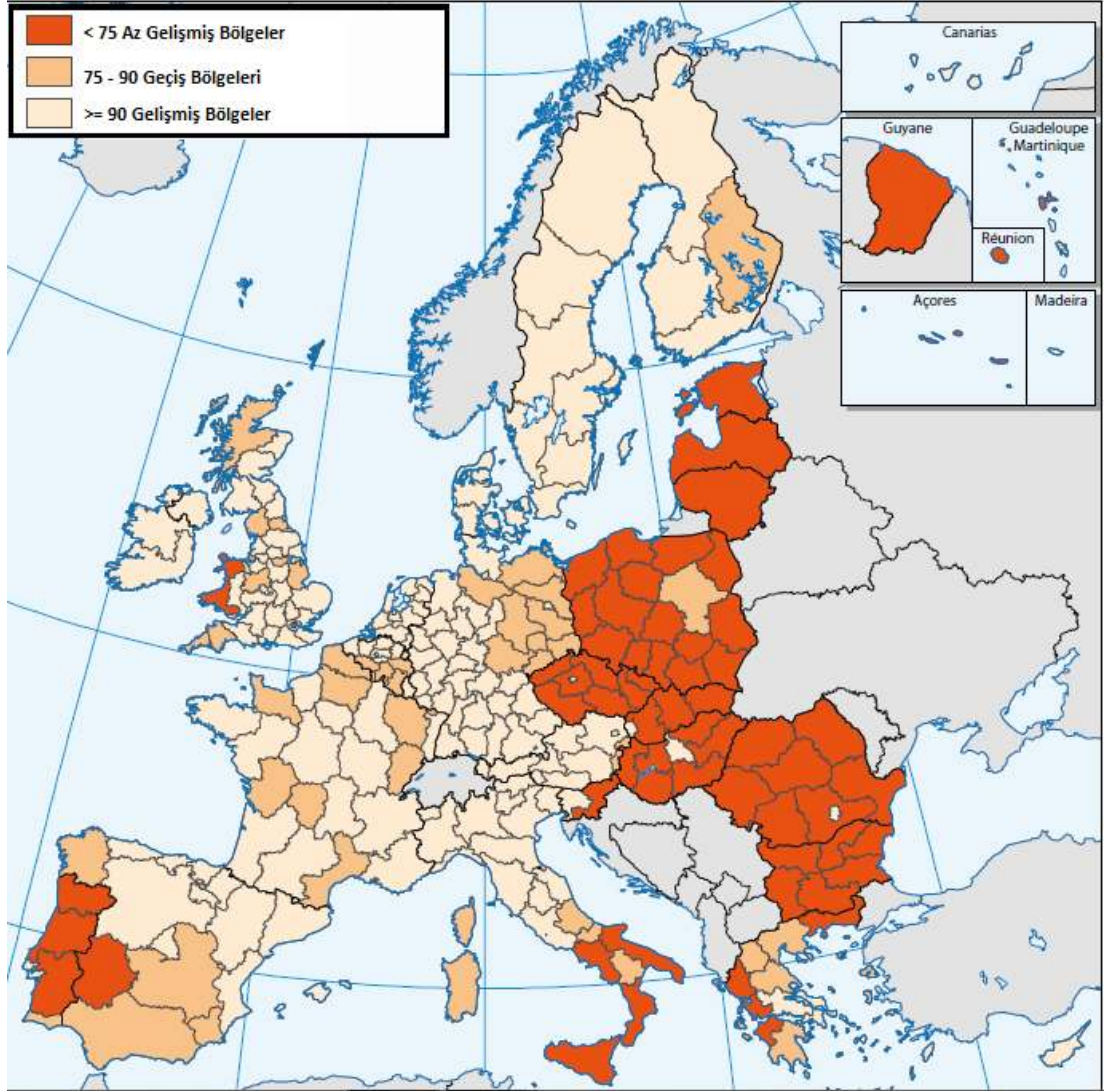
<http://www.euractiv.com/regional-policy/dutch-mayor-regional-policy-can-help-control-immigration-news-495510> (Erişim tarihi: 13.01.2012)

www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=189 (Erişim tarihi: 13.01.2012)

www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=181 (Erişim tarihi: 13.01.2012)

EKLER

Ek-1:

2014 – 2020 Mâli Kaynaklara Erişim Haritası

Kaynak: EUROPEAN COMMISSION (EC); **Cohesion Policy 2014 – 2020 Investing in Growth and Jobs**, AB Basım Ofisi, 2011, s. 16.

Burada, renklendirmeye temel teşkil eden veri Satınalma Gücü Standardı (SGS) cinsinden kişi başı GSYİH'dır. 27 AB üyesinin ortalama değeri 100 kabul edilerek endeksleme yapılmıştır.

Ek-2:

Avrupa Birliği – Türkiye İlişkilerinin Kısa Tarihçesi

Tarih	Gelişme
31 Temmuz 1959	Türkiye, AET'ye ortaklık için başvurdu.
12 Eylül 1963	Türkiye ile AET arasında bir ortaklık ilişkisi yaratan Ankara Anlaşması imzalandı.
23 Kasım 1970	Gümrük Birliği'ne ilişkin kuralları içeren Katma Protokol imzalandı.
22 Ocak 1982	Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon'un talebi üzerine, Türkiye – AET Anlaşması'nın askıya alınmasını kararlaştırdı.
16 Eylül 1986	Türkiye – AET Ortaklık Konseyi toplandı. Böylece, 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren fiilen dondurulmuş durumda bulunan Türkiye – AET ilişkilerinin yeniden canlandırılması süreci başladı.
14 Nisan 1987	Türkiye, Avrupa Toplulukları'na, Roma Antlaşması'nın 237'nci, Paris Antlaşması'nın* 98'inci ve EURATOM Antlaşması'nın 205'inci maddelerine istinaden tam üye olmak üzere ayrı ayrı müracaat etti.
18 Aralık 1989	Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusundaki "Görüş"ünde (Avis), Topluluğun, kendi iç pazarını tamamlayabilme sürecinden önce (1992), yeni bir üyeyi kabul edemeyeceği ve Türkiye'nin katılımından önce, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesine ihtiyaç duyulduğu hususlarına yer verdi.
13 Aralık 1995	"Gümrük Birliğinin Son Döneminin Uygulanmaya Konmasına ilişkin 1/95 Sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı", Avrupa Parlamentosu tarafından onaylandı.
1 Ocak 1996	Türkiye, AB ile bütünleşmesinde, 22 yıl süren "Geçiş Dönemi"ni 31 Aralık 1995 tarihinde tamamlayarak, 1.1.1996 tarihi itibarıyla, tam üyelik sürecinde "Son Dönem"e, sanayi ürünlerinde ve işlenmiş tarım ürünlerinde sağlanan Gümrük Birliği sürecini tamamlayarak girdi.
4 Kasım 1998	"1998 yılı İlerleme Raporu": Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'ye üyelik için belirlenmiş kriterler ışığı altında kaydedilen Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon görüşlerini içeren ilk "İlerleme Raporu" yayımlandı.
12 Aralık 1999	Helsinki Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda Türkiye'ye adaylık statüsü tanındı.

4 Temmuz 2000	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 4 Temmuz 2000 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 4587 sayılı Kanun'la, Başbakanlığa bağlı olarak kuruldu.
24 Mart 2001	Katılım Ortaklığı Belgesi: Türkiye Cumhuriyeti ile Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin 8 Mart 2001 tarihli ve 2001/235/AT sayılı Konsey Kararı {24 Mart 2001 tarih ve L 85 sayılı AB Resmi Gazetesi}
24 Mart 2001	Ulusal Program: "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 19 Mart 2001 tarih ve 2001/2129 sayılı Karar" {24 Mart 2001 tarih ve 24352 Mükerrer sayılı Resmi Gazete}
12 Haziran 2003	Katılım Ortaklığı Belgesi: "Türkiye ile Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin 19 Mayıs 2003 tarih ve 2003/398/EC sayılı Konsey Kararı" {12 Haziran 2003 tarihli ve L 145 sayılı AB Resmi Gazetesi}
24 Temmuz 2003	Ulusal Program: "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 23 Haziran 2003 tarih ve 2003/5930 sayılı Karar" {24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 Mükerrer sayılı Resmi Gazete}
17 Aralık 2004	Brüksel Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiği belirtildi ve katılım müzakerelerine 3 Ekim 2005 tarihinde başlanması kararlaştırıldı.
29 Haziran 2005	"Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler" yayımlandı.
30 Temmuz 2005	Türkiye, AB ile ilişkilerinin hukuki temelini oluşturan 1963 tarihli Ankara Antlaşması'nı, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyesi olan 10 ülkeyi (Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya) kapsayacak şekilde genişleten "Ek Protokol"ü imzaladı.
3 Ekim 2005	Lüksemburg'da alınan kararla AB, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini başlattı.
26 Ocak 2006	Katılım Ortaklığı Belgesi: "Türkiye ile Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Yer Alan İlkeler, Öncelikler ve Koşullara İlişkin 23 Ocak 2006 tarih ve 2006/35/AT sayılı Konsey Kararı" {26 Ocak 2006 tarihli ve L 22 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesi}
12 Haziran 2006	Taraması tamamlanan Bilim ve Araştırma faslı,

	Lüksemburg'da düzenlenen Hükümetlerarası Konferans'ta açıldı. Türkiye'nin gerekli kriterleri yerine getirdiği belirtildi ve bu fasıl aynı toplantıda geçici olarak kapatıldı.
31 Temmuz 2006	Avrupa Komisyonu'nun, 2006 yılına kadar çeşitli mâli yardım programları (ISPA, SAPARD, PHARE, CARDS, Türkiye Tüzüğü) kapsamında sağladığı mâli yardımlar, 2007-2013 döneminde "Katılım Öncesi (Mâli) Yardım Aracı" (Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA) adı verilen yeni ve tek bir çerçeve mekanizma kapsamına alınmıştır: "Katılım Öncesi (Mâli) Yardım Aracı (IPA) 17 Temmuz 2006 tarih ve 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü" {31 Temmuz 2006 tarihli ve L 210 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesi}
11 Aralık 2006	AB Genel İşler Konseyi'nde bir araya gelen AB üye ülkelerinin Dışişleri Bakanları, 9 Kasım 2006 tarihli Komisyon Tavsiyesini kabul ederek, Türkiye'nin Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerini yerine getirdiğini doğrulayana kadar, 8 fasıl başlığının açılmayacağını ve hiçbir fasılın geçici olarak kapatılamayacağını kararlaştırdı.
15 Aralık 2006	Brüksel Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda, Genel İşler Konseyi'nin önerisi aynen kabul edildi.
26 Şubat 2008	Katılım Ortaklığı Belgesi: "2006/35/EC Sayılı Kararın Feshine ve Türkiye ile Katılım Ortaklığının Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara Dair 18 Şubat 2008 tarih ve 2008/157/EC sayılı Konsey Kararı" {26 Şubat 2008 tarihli ve L 51 sayılı AB Resmi Gazetesi}
31 Aralık 2008	Ulusal Program: "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14481 sayılı Karar" {31 Aralık 2008 tarih ve 27097 (5. Mükerrer) sayılı Resmi Gazete}

Kaynak: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=112&l=1> (Erişim tarihi: 13.12.2011)

* 18 Nisan 1951'de imza edilen ve 24 Temmuz 1952'de yürürlüğe giren, "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma"- "Treaty On Establishing the European Coal and Steel Community". Antlaşma bugünkü anlamıyla AB hareketinin başlangıç noktasıdır.

Ek-3:

Tablo 16
İBBS Düzey 1 – 2 – 3 Tablosu

Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TR1	İstanbul		
TR10		İstanbul	
TR100			İstanbul
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TR2	Batı Marmara		
TR21		Tekirdağ	
TR211			Tekirdağ
TR212			Edirne
TR213			Kırklareli
TR22		Balıkesir	
TR221			Balıkesir
TR222			Çanakkale
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TR3	Ege		
TR31		İzmir	
TR310			İzmir
TR32		Aydın	
TR321			Aydın
TR322			Denizli
TR323			Muğla
TR33		Manisa	
TR331			Manisa

TR332			Afyon
TR333			Kütahya
TR334			Uşak
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TR4	Doğu Marmara		
TR41		Bursa	
TR411			Bursa
TR412			Eskişehir
TR413			Bilecik
TR42		Kocaeli	
TR421			Kocaeli
TR422			Sakarya
TR423			Düzce
TR424			Bolu
TR425			Yalova
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TR5	Batı Anadolu		
TR51		Ankara	
TR510			Ankara
TR52		Konya	
TR521			Konya
TR522			Karaman
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TR6	Akdeniz		
TR61		Antalya	
TR611			Antalya
TR612			İsparta
TR613			Burdur

TR62		Adana	
TR621			Adana
TR622			Mersin
TR63		Hatay	
TR631			Hatay
TR632			Kahramanmaraş
TR633			Osmaniye
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TR7	Orta Anadolu		
TR71		Kırıkkale	
TR711			Kırıkkale
TR712			Aksaray
TR713			Niğde
TR714			Nevşehir
TR715			Kırşehir
TR72		Kayseri	
TR721			Kayseri
TR722			Sivas
TR723			Yozgat
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TR8	Batı Karadeniz		
TR81		Zonguldak	
TR811			Zonguldak
TR812			Karabük
TR813			Bartın
TR82		Kastamonu	

TR821			Kastamonu
TR822			Çankırı
TR823			Sinop
TR83		Samsun	
TR831			Samsun
TR832			Tokat
TR833			Çorum
TR834			Amasya
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TR9	Doğu Karadeniz		
TR90		Trabzon	
TR901			Trabzon
TR902			Ordu
TR903			Giresun
TR904			Rize
TR905			Artvin
TR906			Gümüşhane
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TRA	Kuzeydoğu Anadolu		
TRA1		Erzurum	
TRA11			Erzurum
TRA12			Erzincan
TRA13			Bayburt
TRA2		Ağrı	
TRA21			Ağrı
TRA22			Kars
TRA23			Iğdır
TRA24			Ardahan

Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TRB	Ortadoğu Anadolu		
TRB1		Malatya	
TRB11			Malatya
TRB12			Elazığ
TRB13			Bingöl
TRB14			Tunceli
TRB2		Van	
TRB21			Van
TRB22			Muş
TRB23			Bitlis
TRB24			Hakkari
Kod	Düzey1	Düzey2	Düzey3
TRC	Güneydoğu Anadolu		
TRC1		Gaziantep	
TRC11			Gaziantep
TRC12			Adıyaman
TRC13			Kilis
TRC2		Şanlıurfa	
TRC21			Şanlıurfa
TRC22			Diyarbakır
TRC3		Mardin	
TRC31			Mardin
TRC32			Batman
TRC33			Şırnak
TRC34			Siirt

Kaynak:
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCC26F032470459B0B> (Erişim tarihi: 13.01.2012)

Avrupa Birliği'nin NUTS (Nomenclature d'Unités Territoriales Statistiques) sınıflandırması Türkiye'de İBBS (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması) ismini almıştır. İBBS sınıflandırmasına göre genel olarak 150.000 – 800.000 arası yerleşik Düzey 3; 800.000 – 3.000.000 arası yerleşik

Düzey 2; 3.000.000 – 7.000.000 arası yerleşik de Düzey 1 Bölgesi olarak kabul edilmektedir. Yine de ülkelerin kendi idari kabulleri dikkate alınmaktadır¹¹⁹. Türkiye örneğinde İstanbul'un yaklaşık 12.000.000'luk nüfusu ile tek başına Düzey 2 bölgesi kabul edilmesi bunun göstergesidir.

¹¹⁹http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Tutorial:Regional_yearbook_map_production (Erişim tarihi: 13.01.2012)

ÖZET

ERCAN, Oktay. Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Bu çalışma, iki ana bölümde Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının gelişimini irdelemiştir. Bölgesel kalkınma yazını ve Yeni Bölgeselcilik düşüncesinin ışığında Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politika ve Ajansların nasıl şekillendikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ajans uygulamasının Avrupa Birliği içindeki yaygınlığına vurgu yapılmıştır. Çalışmada, özel olarak yeni bir araç olan Kalkınma Ajanslarının Türkiye'de bölgesel kalkınma farklılıklarının azaltılmasına hizmet edip edemeyeceği sorgulanmıştır. Ortaya konulan tartışmaların varlığında Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının bölge içi ve bölgelerarası kalkınmışlık farklarının azaltılmasına hizmet edebileceği belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

1. Yeni Bölgeselcilik
2. Bölgesel Politika
3. Bölgesel Kalkınma Ajansı
4. BKA
5. Stratejik Bölgesel Plan

ABSTRACT

ERCAN, Oktay. Regional Development Agencies in The European Union and Turkey, Master's Thesis, Ankara, 2012.

This study, has analyzed the development of the Regional Development Agencies in the European Union and Turkey under two main chapters. In the light of the regional development literature and the New Regionalism thought, the processes that structure the Regional Policy and the Agencies in the European Union have been attempted to illustrate. Wide presence of the Agencies in the Union has been emphasized. In the study it has specifically been questioned being new tools if the Development Agencies were capable of helping diminish Turkey's regional development disparities. In the presence of the arguments have been put it was stated that the Development Agencies in Turkey could serve to diminish inside regional and inter-regional development disparities.

Key Words:

1. New Regionalism
2. Regional Policy
3. Regional Development Agency
4. RDA
5. Strategic Regional Plan